

Valiklaskmise üldised põhimõtted

Metskits on paljudes riikides põhiline jahiloom ja seetõttu on teda põhjalikult uuritud. Toome teieni resümee kokkuvõtte nendest uuringutest.

1 Valiklaskmise eesmärgiks on kütamise tulemusena saavutada antud piirkonnas viljakas ja tugev isendite populatsioon ning säilitada nende arvukus optimaalsena. Lisaks tugevale trofeepeavale isendile omanika ka tugevat kehaehitust ja head kaalu. Asurkonnale esitatakse kvaliteedikriteeriume ei pea järsult kehtestama, vaid neid saab sisse viia ka järkjärgult, arvestades populatsiooni juurdekasvu.

Nii emastel kui ka isastel isenditel vaadeldakse kõigepealt terviklikku seisundit (keha mõõtmed, tugevus, sokkudel sarvede areng ja suurus).

1. Sokkude puhul langeb valiklaskmise raskuspunkt aastastele sokkudele. Vaatlemisel hinnatakse nii sarvede massi kui ka vormi. Lastakse ära nõrgalt arenenud ja ebardlike sarvedega sokud. Keskmise vanusega sokkudest lastakse ära vaid silmnähtavalt haiged, väljaarenemata kehaga või taandarenenud sarvedega isendid. Kõik enam vähem normaalselt arenenud sokud tuleks säilitada ja n.ö. küpses eas võimalike trofeesokkudena tabada.

Emaste metskitsede puhul on valiklaskmist raskem teostada kuna lähtuda saab vaid kehaehitusest. Kuid samas ei saa kitsede valiklaskmist alahinnata, kuna sõltub ju sündivate tallede elujõud ema tervislikust seisundist. Metskitsed on küllaltki paigatuud loomad ja seetõttu on laskmistulemuste mõju kitseperekonnale hiljem küllaltki kerge jälgida. Kõige parem on isendite omavahelist võrdlust teostada sügisel, kui metskitsed väikestesse karjadesse kogunevad. Karjast lastakse ära alati kõige väiksemad isendid. Kui on vaja ära lasta ema ja tall, siis lastakse ära kõigepealt tall. Üldiselt kasutatakse sellist meetodit vaid sel juhul, kui

on näha selgeid asurkonna degenerereerumise märke. Kui vaja, siis lastakse ära kas või ka kogu kari. Kui kitsel on kolm talle, siis lastakse ära kaks nõrgemat, kaksikutel puhul üks, kui on näha selget kasvuvahet teise tallega.

1.1. Sarvede headusklasside kvalifikatsioon:

Sokkude vanuseliseks hindamiseks ja valiklaskmise planeerimiseks on vaja teada, kuidas neid headusklassi kvalifitseerida:

Klass I: siia kuuluvad küpsed sokud sarvede kaaluga 180-260 g. vanus on vahemalt viis aastat. Minimaalkaal võib olla ka väiksem, kuna see sõltub antud piirkonna biotoobist ja asurkonna seisundist. Kindlaks saab selle määrata nii, et võetakse viie viimase aasta antud piirkonnas tabatud "küpsete sokkude" sarved ja kaalutakse ära. Keskmise annabki antud piirkonna I klassi miinimumi.

Klass II: siia kuuluvad kõik sokud, kes oma sarvede arengu ja kaaluga oma eakaaslasi ületavad. Vanust täpselt ei määrata, sellesse klassi kuuluvad sokud aastast kuni surmani.

Klass IIa: siia kuuluvad kõik

Klass IIb: 2-4 aastased sokud, kelle sarvede areng on alla keskmise või üle 5 aastased sokud, kelle sarved ei küüni I-klassi miinimumi tasemele. See klass kuulub valiklaskmise käigus ärastamiseks.

Klass IIc: Väikesed aastased sokud, kelle sarvede areng ei vasta kriteeriumitele. Samuti kuulub ärastamiseks.

1.2. Sarvede kujud. Eristatakse kuut sarvede põhivormi: (vt. joonis 1)

- a) ovaalne
- b) munajas
- c) paralleelne
- d) V-kujuline
- e) karikakujuline
- f) lüürakujuline.

Sellised puhtad põhivormid on päritelikud ja esinevad piirkonniti. Kuid tuleb ka

ette üleminekuvorme. Samuti esinevad sellised puhtad vormid tugevatel elujõulistel isenditel.

1.3. Kibunapärg.

Esineb neli kibunapärja vormi: (vt. joonis 2)

- a) nn "nöörikujuline"
- b) nn "pärjakujuline"
- c) nn "katusekujuline"
- d) nn "teokarbikujuline".

Kibunapärja vormid võivad esineda kõikide sarvevormide juures ja on samuti päritavad. Ideaalsed on muidugi rikkalikult pärlitega kaetud ja laia "pärjaga" sarved. Kuid pärja kuju ei tohi mingil juhul olla valiklaskmise aluseks.

1.4. Sarvede arengurivid.

Järgnevad arengurivid on kunstlikult konstrueeritud, kuid näitavad suure tõenäosusega arengu võimalusi erinevates arenguklassides. Heade eeldustega sokkude tuleks hoida, kuni neile kasvavad trofeeväärtusega sarved. Heade eeldustega soku arengut vaadeldage joonis: (vt. joonis 3)

a) heade eeldustega aastasel sokul on juba kaheharulised sarved ja nad on kõrvadest pikemad, kibunapärg on selgelt nähtav. Klass IIa.

b) 2-aastasel sokul on juba ebakorrapärase kuueharulised sarved, kaal on aima-tavalt väga hea, pärjad ja pärlid selgelt näha. Klass IIa.

c) hästi arenenud noor 6-haruliste sarvedega sokk, käitub "praalivalt" oma pikade ja pikaharuliste sarvedega, pikkus näitab potentsiaalset trofeelooma, kaal aga ei anna veel medali mõõtu välja.

d) tugev sokk, on jõudnud sarvede arengu tippu. Tun-nuseks on hea harude pikkus, ilusad pärlid ja suurepärane sarvede kaal, mis on koondunud sarvetüvikusse. I klassi sokk. Tavaliselt, kui sokk on jõudnud sellisesse vanusesse, siis trofee saamine on jahimehele tähtsaks muutunud keeruline tegevus.

e) ülevananenud sokk, lühikesed sarved tompide harudega, trofee kõvasti taandarenenud. Klass IIb.

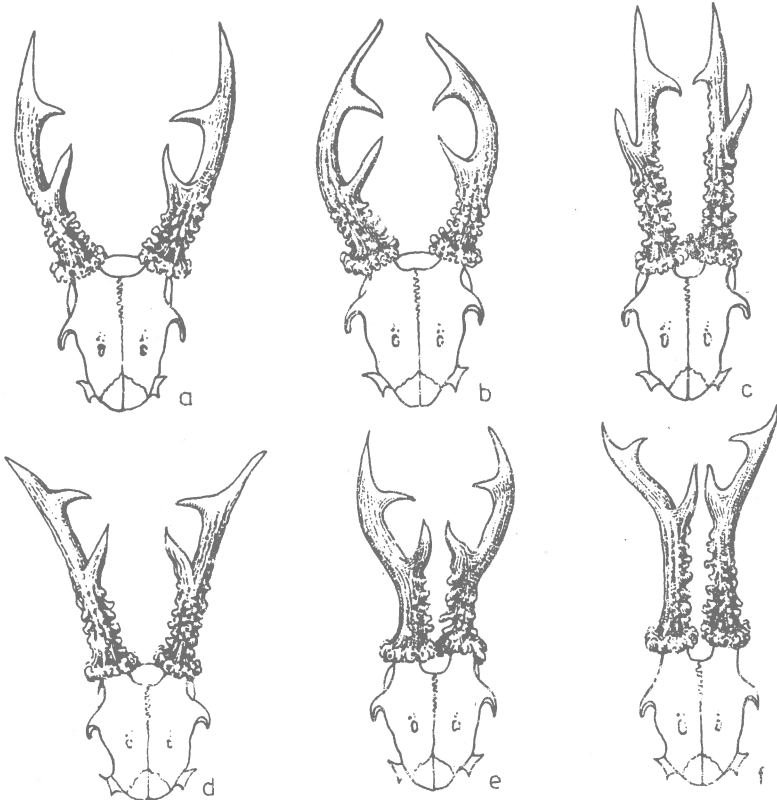
Ka jahialal, kus esineb tugev sokkude populatsioon, tuleb ette nõrku isendeid. Nõrgad omadused on päritavad või tingitud liiga suurest populatsioonist, antud territooriumil. Sellised isendid tuleb valiklaskmise käigus ära lasta. Võimalikud arenguvõimalused näitab joonis. (vt. joonis 4)

a) Aastasel sokul on väikesed kõrvadest madalamad üheharulised sarved. Klass IIc.

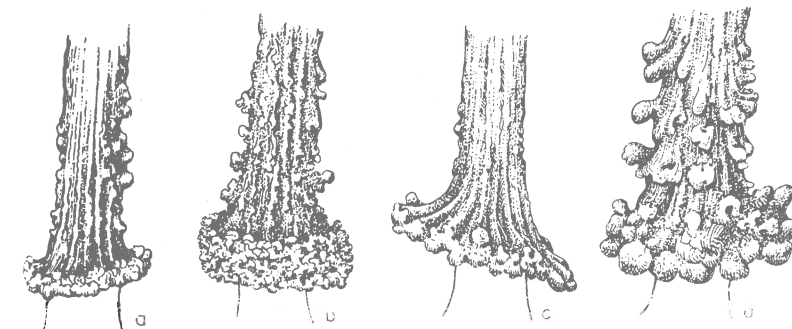
b) 2-aastasel on ebakorrapärase kuueharulised kõrvadest veidi pikemad sarved, sarved on peenikesed, heledad, ilma pärliteta ja vähemärgatavate pärgadega. Klass IIb.

c) Noorel sokul on väikesed, lühikesed sarved, harud on vähemärgatavad, pärlid ja roos kesised. Klass IIb.

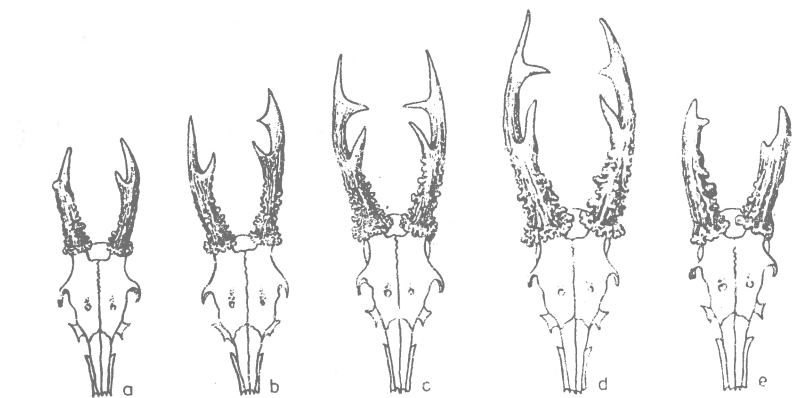
d) vana sokul on "laskmisokuna" keskpärane 6-haruline sarvestik väikeste harudega ja väikese massiga.

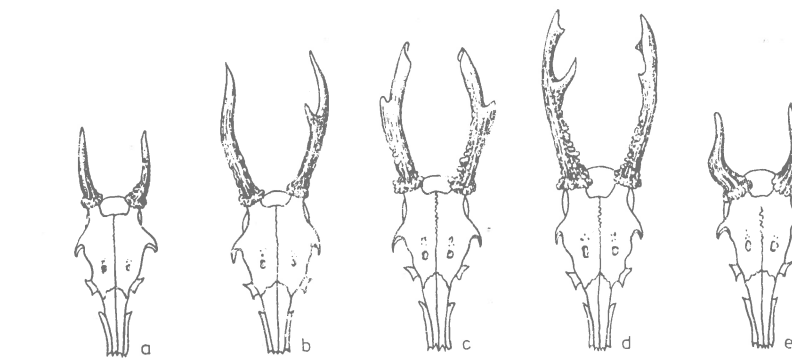
Joonis 1

Joonis 2

Joonis 3

Joonis 4

Noorele jahimehele võib selline sokk näida lootustandva tulevikusokuna ja seetõttu võib jääda valiklaskmisest välja. Sokku tuleb vaadelda kui tervikut ja jälgida ka füüsilisi iseärasusi, mitte ainult sarvi. Klass IIb-e) ülevananenud tugevasti taandarenenud sarvedega sokk, harusid, pärlid ja pärja ei ole praktiliselt näha. Klass IIb.

Sokkude eristamine binokli abil nõuab kogemust ja vilumusi, ja siin kulub igale mehele ära aktiivne välipraktika.

Järgneb.

EJS jaanõunik
ANDRES LILLEMÄE

ta kartulimaa lagedaks... minu arvates on selle kohta üks hea ütlus - see lastehaigus tuleb meil läbi põdeda. Jah, võib olla alles kolmandal aastal mõtleb talumees, (siis, kui metssead on kogu ta kartuli nahka pannud), et oleks vist pidanud jahimehe kutsuma."

Mis sa arvad maa-alajahist?

"Arvan, et jaht peakski baseeruma n.ö. maa-alajahile. Et igal jahimehel oleks oma piirkond, ütleme nii, et 15 jahimeest ühes piirkonnas. Viljandimaa Jahimeeste Liidu olene selles küsimuses jõudnud ühtsele seisukohale.

Esimene punkt, mida näeksin Jahimeeste Liidu põhikirjas, oleks, et igal jahimehel on õigus juriidilise isikuna sõlmida lepinguid oma maa-alal jahikorraldamiseks ning selles piirkonnas oleks tal selleks täielik voli ja õigus, ja võib olla ka oma kood.

Juttu ajasid KRAAN ja JAAN LUKAS.

kui jahiseadust ei ole? Peame uute omanikega põhimõtteliselt kokku leppima, kas nad aktsepteerivad jahipidamist või mitte? Mõned ongi juba öelnud, et minu maale te ei tule. Kui ta on omanik, siis on tal selleks täielik õigus. Vaat-siin ongi lahtisi otsi, ja kuni riigikogu pole veel teisi, meie jahiseadust mõjutavaid seadusi vastu võtnud, on meil ka küllaltki keeruline olukord. Enda jaoks on asjad selged, aga..."

Muidugi võib maaomanik tana öelda, et ära mu maale tule, aga kui homme on tal sead kartulis, siis palub jumalakeeli, et kulla jahimees, tule ja lase need koledad elukad maha!

"Mina näengi asja nii, et kõik pannakse lepinguga paika. Kui talunik ütleb ära, et teie minu maa peal jahti ei pea, siis pole ka meestel mingit jahiõigust. Las pealegi sõõb põder tema männinööri rendiku nahka, las sõõb siga

Valiklaskmise üldised põhimõtted

KASULIK TEADA
2.

(Algus "Jahimehes" nr. 6(21) 1993)

2. SOKKUDE ERISTAMINE NÄOVÄRVI JA ILME JÄRGI.

Sellise vanuse hindamise meetodi üle on palju vaieldud. Ainult täielikult suvekärva isenditel on võimalik kõiki määramiseks vajalikke tunnuseid eristada. Samuti on tihtipeale metskitse karvastiku põhivärv erinev ja seetõttu ka laigud näol tavalisest erinevad. Karvastiku põhivärv võib olla punane, punakaspruun, kollane ja isegi must. Sellest lähtuvalt võib olla "vana" soku näovärv tume ja "noorel" hele. Sellistel juhtudel tuleb vaadelda looma kehakuju, et tegelikku vanust enam-vähem kindlaks määrata.

Eristatakse 1-aastast, 2-aastast, noort, keskealist, vana ja ülivana sokku. Vaatleme praegu kõige enam levinud punase põhivärviga sokkude näovärve. Eristamine toimub nina kohal asuva valge laigu ja otsmiku järgi. Vaatluseks on vajalik hea ja tugev binokkel.

Vaatame joonist 5.

a) Sokk-tallel on nov.-jaan. ühtlaselt hallikaspruun pea. Äratuntavad on sarvede tulemise kohad, hele laik ninal on eristatav.

b) Üheaastasel on nägu silmatorkavalt ühtlaselt tume, otsmikulaug on muust foonist tumedam.

c) Kaheaastane sokk on selgelt äratuntava, poolkuukujulise valge laiguga nina kohal, mis teravalt silma torkab, otsmikulaik on tume.

d) Noor sokk - umbes 3-4-aastane, puhast valget laiku ei ole enam naha, laigu värv on hall ja see ulatub pikalt ülespoole, sageli ulatudes silmadevahelise ühendusjooneni.

e) Keskealisel ja vanal sokul on ninalaik määrdunud hall ja hakkab ühinema otsmikulaiguga, silmade ümber on kahvatuhallid rõngad nagu kannaks sokk prille, otsmikulaik on muutunud heledamaks.

f) Ülevananenud sokul on piirjooned nina ja otsmikulaikude vahel täiesti kadunud, kogu pea on ühtlaselt hele või helehall.

3. SOKU ERISTAMINE KEHAKUJU JA TROFEE JÄRGI

Soku klassifitseerimine sõltub kogumuljest, käitumisest, kehakujust ja keha suurusest. Alles kõik tunnused kokku võimaldavad teha täpse hinnangu. Vaadates tabelit joonisel 6 on näha sokkude iseloomulikke jooni erinevates vanuseklassides.

a) sokk-tall, b) aastane sokk, c) 2-aastane kuni noor, d) keskealine sokk, e) vana küps sokk, f) ülevananenud sokk.

Aastasel sokul (joonis 7) on kitsas, lühike ja ümmargusena mõjuv pea, mida kantakse püsti. Kael on peenike ja lühike. Kehaehitus on veel nõrk. Lühikese keha tõttu tunduvad jalad pikad ja peened. Käitumine on lapsik-üldishimulik ja mänguline. Ta ilmub õhtuti esimesena sööma ja hommikuti lahkub põllult viimasena. Põgenemisel peatub tihti. Ebasoodsa soolise suhte puhul osaleb jooksuajal. Mais vahetab esimesena suvekärva ja sept.-okt. talvekärva. Sarved vabastatakse nahast mai lõpust kuni juuni alguseni. Sarved heidetakse järgmise aasta talvel kuni veebruarini. Looduslikult halbadel aastatel on sokud tavaliselt mai lõpus juba paljaste sarvedega. Heade eeldustega aastased sokud on tihtipeale juunis veel osaliselt karvaste sarvedega ja vabanevad alles juuni lõpus.

Et parandada trofeede ja keha kvaliteeti, tuleb aastasi sokke lasta rangete kriteeriumide järgi. Ainult parimaid selle vanuseklassi sokke võib kasvama jätta.

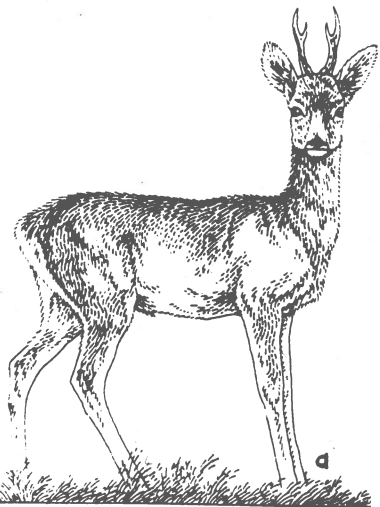
II a klassi aastased sokud on joonisel 7 b-e.

b) sarved ulatuvad üle kõrvade, on tugevate otstega, pärlid on hästi näha. Sellised on minimaalnõuded sokkudele, kellel on kesised kuni keskmised toitumistingimused.

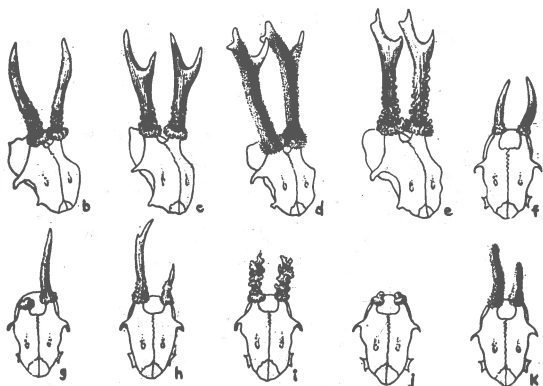
c) kaheharulised "kahvlid", ulatuvad kõrvade tippudeni, oletatava hea kaaluga, eesharu on tugevalt ja kõrgelt välja arenenud. Kui sarved ei ulatu kõrvatippudeni, kuid on oletatava hea kaaluga, tuleks sellisele sokule siiski armu heita.

d) 6-haruline sarvepaar keskmise pikkusega 18,5 cm. Suurepärase eeldustega sarved on osaliselt nahaga kaetud, kuna sellistel tugevatel sokkudel vabanevad sarved alles juuni lõpuks.

NB! Siin ei ole tegemist haigusega, vaid väga heade eelistega. Mitte mingil juhul ära lasta.

Joonis 7

e) aastase soku veidi kitsa vahaga sarvepaar. Suurepärase pärlid. Sellist soku tuleb kindlasti hoida, kuna ta vastab põhimõttele "pigem kaal kui vorm".

Põhimõtteliselt kuuluvad kõik aastased sokud, kes ei vasta ülaltoodud minimaalsetele kvaliteedinõuetele, valiklaskmise käigus ärastamiseks. Jahialadel, kus on head kuni väga head toitumistingimused või loomade asustustihedus väike, võib kvaliteedinõudeid tõsta ja miinimumnormiks kehtestada c.

II c klassi kuuluvad aastased sokud, kellel on peenikesed üheharulised sarved, "nööbid" või nad kannavad peas mingeid ebamääraseid moodustisi. Terve see klass tuleks asurkonnast eemaldada (joonis 7 f-k).

f) peenikesed harud, mis ei ulatu kõrvatippudeni, õhukesed vaevumärgatavad pärjad, pärlid puuduvad.

g) sarvekannase vigastuse tõttu areneb üks haru "nööbiks", sokk jääb ühesarveliseks. Normaalse eelduste puhul oleks ärastamiseks põhjuseks olnud sarvede liiga lähestikune asetus.

h) ühe pärja areng on nõrk ja seetõttu on vasakpoolne haru lühike ja peenike.

i) siseorganite haigestumise tõttu kasvasid pähe "teokarbid".

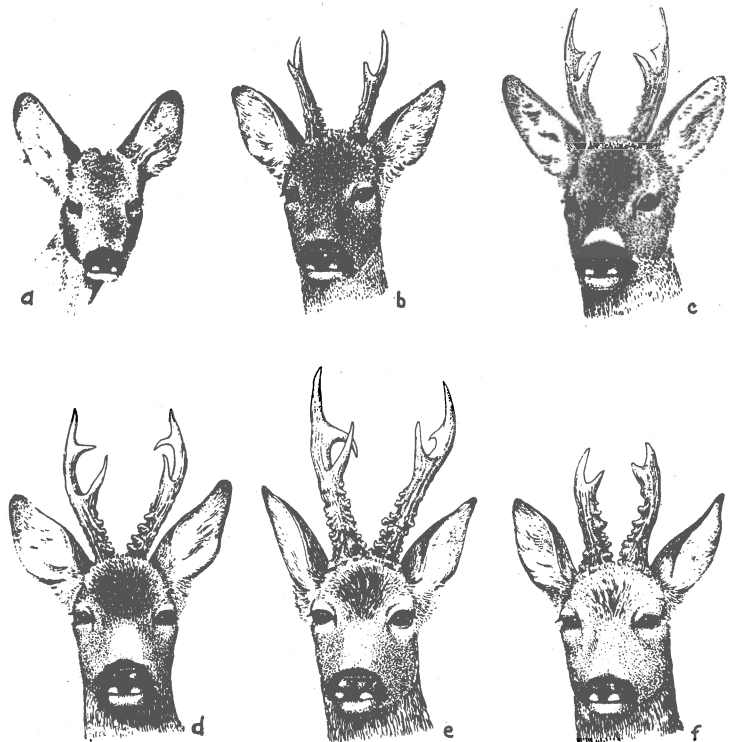
j) tüüpilised "nööbid".

k) sarved on erineva pikkusega ja karvadega kaetud.

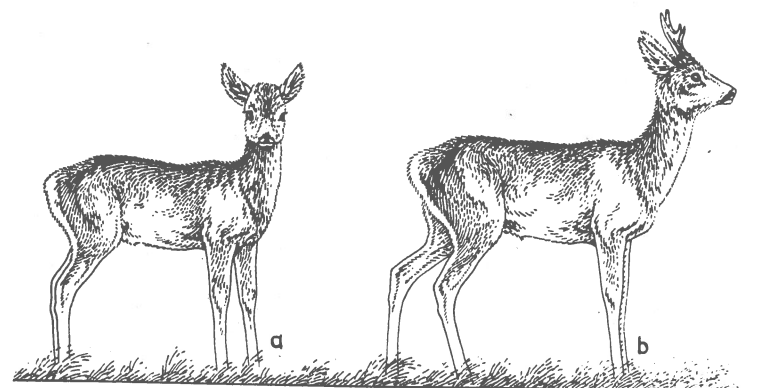
Järgneb.

 EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

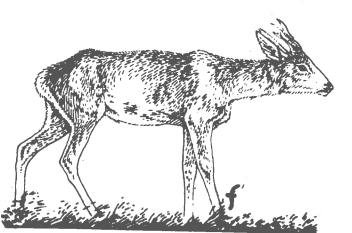
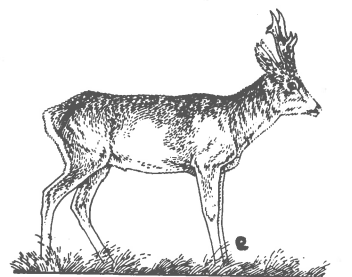
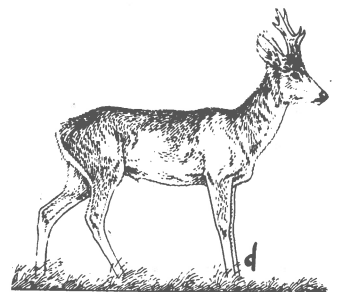
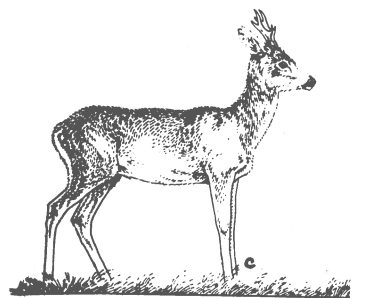
soku vanuse- klassid tunnused	1-aas- tane sokk	2-aas- tane sokk	noor sokk 3-4-aast.	keskeal. 5-7-aast.	vana sokk	üli- vana sokk
pea	väike, õrn, lühike, mõjub ümarana	pikem ja tugevam kui 1 a	möödu- kalt ovaalne	laiem, kandili- sem, tun- dub lühike- sena	lai, kandi- line	kon- dine, rau- galik
kael	peenike ja pikk, kantakse otse	tugevam, kantakse püsti	jõuline, kantakse väikese nurga all	tugev, ettepoole kaldu, lühike	tugev, lühike, suunatud ette.	jälle peen
figuur	kehaehituselt nõrk väike keha	sale, mõjub pika jalq-sena	tugev, mehelik	tugev, massiivne	kvad- raatne keha, jõulised lühike- sed jalad	rõided sisse vaju- nud
käitumine	lapselikult uudishimulik, põgenemisel saage peatumine	muretu, ettevaatamatu, väldib tugevaid sokkusi, mängulised võitlused omavahel	ettevaatlik, tundlik, vanematesse sokkude suhtes au- paklikult	üksik- uritaja, meeldib teisi rännata, ülimalt umbusk- lik, ohu korral kaob kohe	üksik, varjatud eluviis "sala- jane", liigub väga ette- vaatlikult	üksik, eluviis "sala- jane", liigub väga ette- vaatlikult
karva- vahetus	mais esimesena suvekärva ja sept.-okt. talvekärva	mai lõpus suvekärva, okt. alq. talvekärva	mai lõpp suvekärva, okt. talvekärva	juunis suvekärva, okt. talvekärva	juuni lõpp suvekärva, okt. talvekärva	juuni- juuli suvekärva, okt. talvekärva
sarvede paljaks hõõrumine	mai- juuni	mai keskel	aprilli lõpp, mai alq.	aprilli keskel	aprilli keskel	aprilli alq.
sarvede heitmine		dets. lõpp	nov.-dets.	okt.-nov.	okt. keskel	okt. alq.

Joonis 5

Joonis 6

Valiklaskmise üldised põhimõtted

KASULIK TEADA

3.

(Algas "Jahimehes" nr. 6(21) 1993)

2-aastaselt sokul (joonis 8 a) on pea tugevam ja pikem kui 1-aastaselt, aga ikka veel nooruslik. Kael on peenike ja püstine. Kuigi rammu on juurde tulnud, on keha ikka veel sale. Käitumine on muretu, tuleb varakult toituma, võimaluse korral osaleb jooksuajal. Kohutust tugevate sokkudega väldib, omavanustega korraldab mängulisi võitlusi. Suvekarva vahetab mai lõpus ja talvekarva oktoobri algul. Sarvede areng lõpeb mai algul ja karv eemaldatakse mai keskpaigaks. Sarved aetakse maha detsembri lõpus.

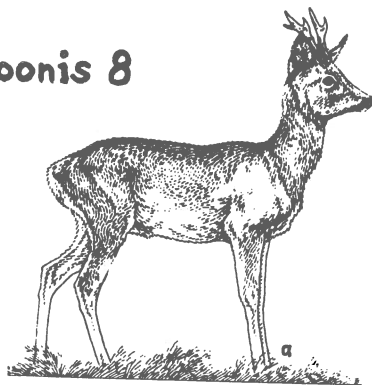
Minimaalnõue 2-aastasele sokule on kaheharulised sarved, millel on kõrgelt asetsevad, tugevad eesharud ja korralik kaal. Heades biotoopides nõutakse sokul juba 6-harulist sarvestikku. b) suurepäraste eeldustega 2-aastane sokk. Sarvedel on hea kaal, mis asetseb sarvestiku ülaoas. Ilus harulisus ja kuju (südamekuju) eeldab seda, et küpses eas on sellel sokul suurepärane trofee. Sarvede pikkus on keskmiselt 21 cm.

c) minimaalnõuetega sarvestik 2-aastasele sokule, väga hea kaal ja ilus pärlistik. Sarved peavad ulatuma kõrvadest kõrgemale ja nende pikkus peab olema vähemalt 16-18 cm.

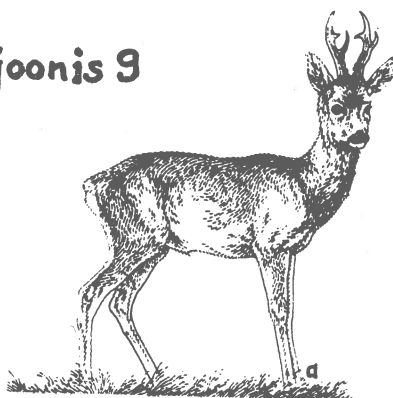
2-aastased sokud, kellel sarved ei ulatu kõrvadest kõrgemale, on trofeed vähesel kaalu ja pärlitega ning ebakorrapärase, arvestatakse II b klassi kuuluvaks.

Aastased ja kaheaastased üheharuliste sarvedega sokud peaksid moodustama kogu laskeliimist vähemalt 60 %.

joonis 8

joonis 9

d) kõrvadest madalamad sissepoole pöördunud sarved. Lihakeha kaalub vaid 10 kg.

e) kõrvadest pikemad, peenikesed, ilma pärliteta, nõelravate otstega sarved. Lihakeha kaalub 11 kg.

f) kaheharulised sarved, kuid ulatuvad vaevu üle kõrvade, ilma pärliteta ja väikese kaaluga.

g) lühikesed, peenikesed kaheharulised sarved, värvus hele, ilma pärliteta. Sokk kohib tugevasti, ninakoobas ja hingamisteed on tugevasti kahjustatud, lisaks on kopsuparasiidid. d-g kuuluvad klassi II b.

Noortel sokkudel (joonis 9a) mõjub pea ovaalsena, kael on varasemast tugevam ja see pole enam püstine, kehal on juba mehelikkust. Käitumiselt on ta ettevaatlikum ja tundlik häiri-

miste suhtes. Kohates vanemat sokku lahkub ta austusega. Ärritatud olekus trambib esijalgu ja sirutab neid pikalt ette. Suvine karvavahetus toimub juuni algul, talvine oktoobri algul. Aprilli lõpus - mai algul on sarvede areng lõppenud ja nov.-dets. heidetakse ära.

Heade eeldustega noor sokk on kehaliselt tugevalt arenenud. Pingul punane nahk on "heaolu" tunnus. Ta "praalib" oma sarvedega, millel on hea pikkus ja harulisus.

Minimaalnõue noorele sokule on, et sarved oleksid 6-harulised, korraliku kaaluga, pärlitega, harulised, kusjuures sarvede vajaliku kaalu puhul ei ole sarvede vormil ja asetusel mingit osa. Arvestatakse ka kitsa vahaga 6-harulisi sarvi, mis

on heade omadustega ja tugevate harudega. Kui esivõi tagaharu puuduvad murdumise tõttu, siis sellist sarvekrooni arvestatakse kui tervikut ja valiklaskmist ei kohaldata.

b) 6-haruliste sarvedega 3-aastane sokk. Sarvede kaal on 190 g ja keskmine pikkus 19 cm, ilusad pärlid. Suurepäraste eeldustega sokk.

c) 6-haruliste sarvedega 3-4-aastane heade eeldustega sokk. Sarved uhkustavad eriti pikkade harudega ja ilusate pärlitega. Parem sarvel puudub eesharu, aga kuna see on ära murtud, siis valiklaskmise alla ei kuulu. Sarvede pikkus on 23,5 cm.

Mõlemad trofeed kuuluvad klassi II a. Selles vanuseklassis kuuluvad valiklaskmisele sokud, kelle sarved ei

täida miinimumnõudeid (kõik ühe- ja kaheharulised ning väike 6-haruline sarvestik).

d) 4-aastane sokk väikeste 2-haruliste sarvedega, mis on kõrvadest madalamad. Sarved on kõrvale pöördunud, siledad ja ilma pärliteta. Selline muutus on tingitud siseorganite haigusest.

e) kitsas 6-haruline sarvestik. Sarvepikkus vaid 17 cm, lühikesed harud. Selline sarvestik on "igavesti keskpärane".

f) lühikeste harudega kaheharuline sarv, pikkus 17,5 cm. Väga väike kaal. Halbade eeldustega 3-4 aastane sokk.

d-f kuuluvad klassi II b ja valiklaskmisele.

Järgneb.
EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

ÜHE HUNDIJAHI LUGU

Oli sombune septembri lõpu õhtu. Läksin vanale heinamaale sokku vaatama. Kohale jõudes peatusin, et heita pilk üle heinamaa ja kuulata. Mõne hetke pärast kostus vaikuses tasane jame hundiulgu. Veidi aega vahet ja kordus uuesti. Hääl järgi otsustades pidi see olema lageda raba peal ja umbkaudu kilomeetri kaugusel. Andsin jalgadele valu ja mõne minuti pärast olin rabaääre tee peal. Kuulasin uuesti: hääl tuli minust paremalt ja tunduvalt lähemalt. Liikusin nüüd veidi vaiksemalt piki teed ja siis risti läbi kasevõsalageda rabaserva. Kükitasin ühe võsariba tipus oleva pöõsa varju ja jäin ootama. Tasane hundijutt kostis peaaegu otse eest. Kuna oli juba üsna pime, siis ma häälitsejat ei näinud, aga koht vahetada oli hilja. Mõne hetke pärast kostus hääl uuesti ja kohe märkasid endast va-sakult liikuvat hunti. Oli selge, et hunte on mitu, sest häält oli endiselt kosta ka eestpoolt. Vaateväljas olev hunt tuli umbkaudu 200 m kauguselt mööda turbaauna äärt. Vahetasin padrunid ja mõtlesin, et nii lihtsalt ta ka ei pääse. Ootas, kuni hunt tuli minu risti ja vahemaa

jäi 150 m. Optikaga lasta ei saanud, kuna see oli läbi metsa tulles märjaks saanud. Sihtisin ja lasksin ilmselt üle. Kuul tekitas turbaauna lennates tumeda mütsu. Hunt aga ei saanud aru, kust pauk käis ja jooksis minu suunas. Vahetasin kiiresti padruni ja sihtisin uuesti. Hunt jäi seis-ma minust umbes 50 meetri kaugusel küljega minu poole. Vajutasin päästikule: tõrge. Kargasin püsti ja saatsin juba peaaegu lendavale hundile järele veel ühe paugu. Hundiisand läks pimeduses oma teed. Siis kostsid küll üle raba kõik karvased ja sarvilised sajatused.

Järgmisel hommikul päikesetõusu ajal olin taas jälgi uurimas. Pehme turba peal olid jäljed hästi näha. Hunt oli lahkunud pärast meie kohtumist kolmel jalal. Aga hunte oli terve pesakond. Tundus küll pisut kummalsena, sest sel suvel ei olnud keegi selles piirkonnas hunti näinud. Samuti ei kippunud nad Metsaküla peremeeste lammaste kallale. Ühesõnaga - oli vaja silmad-kõrvad lah-ti hoida.

Uudised ei lasknud end kaua oodata. Järgmisel õhtul nägid jahimehed samal vanal heinamaal üksikut noort hun-

ti. Sellest omakorda järgmisel õhtul läksime kahekesi raba serva sealse elu jälgi-ma. Üks mees läks sinna, kus ma olin hunt lasknud ja ise suundusin nende tavalise pesapaiga poole. Peaaegu pimedas nägin üle vana turba-väljaku jooksmas hundi kogu. Jooks oli kiire ja vahemaa 150 m, hunt läks oma teed. Siis tulid vahele paar sajast ilma.

Laupäeva hommikul olin enne päikesetõusu taas raba servas. Kuna metsa ääres tuul keerutas, oli heaks tuulelipuks üle raba paistva Tootsi turbavabriku suits. Läksin suure kaarega üle lageda raba ja lähenesin pesapaigale vastu tuult. Liikudes üsna hääletult, oli hea võimalus raba jälgida, aga kannu-hunnikud ja valendavad kivid tegid silmad kirjuks. Nii liikudes märkasid vana turbaauna otsas kivi. Järgmise hetkega käis peast läbi mõte: kes või miks on veeretanud kivi turbaauna otsa? Vaistlikult varju otsides mõnelt kuulukõrrelt nihutasin end tagasi kraavi serva. Vastu päikesetõusu optikaga vaadates selgus, et kivil olid kõrvad peas ja ta hakkas isegi end liigutama. Tegin häälituse ja ju-

ba ta tuligi tasase sõrgiga minu poole. Lasksin umbes 25 meetri kauguselt ühe ja siis veel kindluse mõttes teisegi lasu. Oli laupäev, 26. september, kell oli 7.35. See oli tulise hundinädala algus.

Vedades oma saaki seljas umbes kaks kilomeetrit mööda raba, nägin tõelist huntide tallermaad: äratallatud mättad, kraabitud kraavikaldad, mitmed urineerimise kändud ja kivid, mis lausa haisesid.

Järgnesid jällegi paar sajast ilma. Esimesel võimalusel olin taas rabas. Käisin seal igal päikesetõusul ja loojangul ning mitte kordagi ei tulnud ma hunte nägemata tagasi.

Edukas oli mulle esimese oktoobri hommik. Täites kõiki jahinõudeid liikusin aeglaselt ja hääletult kuni ühe urineerimise kännuga lagendikuni. Uurinud jälgi, märkasid 70 meetri kaugusel pöõsaste vahel luusivat kriimsilma. Liikusin ühe pöõsa tagant teise taha kuni oli paras moment lasta. Haavata saanuna kargles hunt kõvasti ja kadus suurde rohtu. Kuid 20 meetri järel oli ta seal küll. Järgmisel hommikul peaaegu samas paigas nägin kraavi kaldal rohu sees istumas veel ühte hunti, kellele tuli seltsiline ka kohe juurde. Vahemaa ei olnud üle 50 meetri, aga

segasid pöõsad ja ma jäin ise seisma kuluriba varju. Kriimsilma mängisid ja luusisid seal veidi, kuni lõpuks kadusid silmapiirilt. Otsustasin oodata. Valisin parema positsiooni ja 15 minuti pärast ilmus üks neist taas nähtavale. Kriim lähenes mulle mööda sama kraavikaldast, millel ma istusin. Lasksin teda umbes 25 meetri kauguselt. Hunt kukkus küll, hakkas visklema ja karglema ning kadus kulu sisse. Arvasin, et ta on siruli, kuid ma ei uskunud oma silmi, kui teda seal ei olnud. Otsisin läbi kogu ümbruse, aga haavatud looma ei leidnud. Terve päeva mõistatasin ja kaalusin variante ning õhtul olin jälle rabas. Kuna tuul oli pööranud, lähenesin sündmuspai-gale teiselt poolt. Umbes 100 meetrit enne hommikut õn-netuspaika kargasid äkki pöõsa alt püsti kaks hunti. Üks põgenes kohe pöõsastikku, teine jäi aga nähtavale. Esimese lasu lasksin mööda, teise lasuga purustasin aga umbes 80 meetri pealt mõle-mad tagumised jalaluud. Kuna aega laadimiseks enam polnud, võtsin seljast teise püssi ja lasksin esijalgadel roomavale hundile ühe lasu kaela ja veel ühe armulasa.

JAHITROFEED

TÕNU TULEVI joonistus

Hiiumaa hirvedest

Euroopa hirm ehk punahirm on Hiiumaast asustanud juba üle kahe aastakümne, täpsemalt 1970. a. saadik. Esi- mesed asukad toodi Vigala hirvepargist ja Abruksalt, hiljem on värsket verd juurde toodud nii Lätist kui Leedust. Kuna populatsioon on suletud, siis on ta kujunenud üsna omalaadiseks.

Hirm on Hiiumaa uhkus ja nuhtlus. Ta on küll ilusaim loom meie metsades, samas aga ka kõige suurem kahjur. Metsa- ja põllumehed on temaga püsti hädas, sest lisaks metsakultuuride hävitamisele rüüstab ta ka kartulipõlde ja toitub silohoidlates.

Hiiumaal on hirvi kütitud nüüd juba ligi 15 aastat. Varasematel aegadel oli see muidugi suurte härrade lõbu, praegu aga kõigile kohalikele jahimeestele samasugune kohustus nagu se- või põdrajahtki. Varasematel jahikorraldused on hirmearvukuse tõusu soosinud, sellele on kaasa aidanud ka viimaste aastate soojad talved. Nüüd oleme aga fakti ees, et nende arvukus ületab tunduvalt optimaalset. Arvukuse vähendamine ei ole aga nii lihtne, sest Hiiumaa loodus erineb tunduvalt meie lõunanaabrite omast, samuti puuduvad meil pikaajalised hirmehävi kogemused.

Hirm on graatsiline ja uhke loom ning võrdväärne vastane igale jahimehele. Sellepärast on ta ka valitud Hiiumaa Jahimeeste Seltsi vapiloomaks. Võimsate hirmesarvede laskmine on iga jahimehe unistus. Suurimad hirmesarved, mis praegu Eestimaal leidub, on tabatud Hiiumaalt. Kuigi Läti ja Leedu rekorditega me võistlema ei pääse, võime uhkeid trofeesid kõrvale seada küll.

Seni parimad hirmesarved Hiiumaalt:

R. Viht	1986	Kaarepere JM	232,57
J.-E. Blom	1990	Norra	232,32
M. Meri	1987	Harju JM	231,83
R. Leis	1992	Tahkuna JS	228,51
A. Kohari	1983	Hiiu Kaluri JS	225,91
R. Leis	1990	Tahkuna JS	224,75
H. Pääsuke	1983		223,85
Putkaste m/k	1983		221,68
H. Vahtramäe	1989	Hiiumaa JS	221,62
G. Paomees	1993	Hiiu Kaluri JS	219,08
A. Pehk	1984		217,30
E. Heinleht	1984		211,86
E. Pang	1983	Hiiu Kaluri JS	210,69
U. Lindjärv	1990	Hiiumaa JS	210,39

See nimekiri on koostatud praegu minu kasutuses olevate näituste kataloogide põhjal. Kindlasti on aga sarvi, mis ei ole kunagi trofee-eksperdi ette (rääkimata juba näitusele) jõudnudki. Seoses sellega on hr. Jaan Mitil tekinud idee, mida allakirjutanu ka igati toetab, korraldada kõigi Hiiumaalt saadud hirmesarvede näitus. Näituse eesmärk on ülevaate saamine selle populatsiooni arengust ja käitumisest. Seetõttu on oodatud ka igasugused noorloomade sarved, väärarengud, ja miks ka mitte heitsarved. Sellel näitusel ei hakka me koostama mingit pingerida, vaid vaataksime sarvi aastate lõikes.

Et üritus teoks saaks, palun ma endast teatada kõigil jahimeestel, kes kunagi Hiiumaal Hirmepulli lasknud, järgmised andmed:

1. nimi, aadress ja telefon
2. laskmise aasta
3. jahindusorganisatsioon, kuhu kuulute
4. laskmise koht (hooldusala)
5. sarvede punktihinne, kui nad on hinnatud.

Andmed palume saata ka siis, kui te ei soovi oma trofeed välja tuua, sest tahame koostada kartoteegi lastud pullide kohta.

Teatada aadressidel:

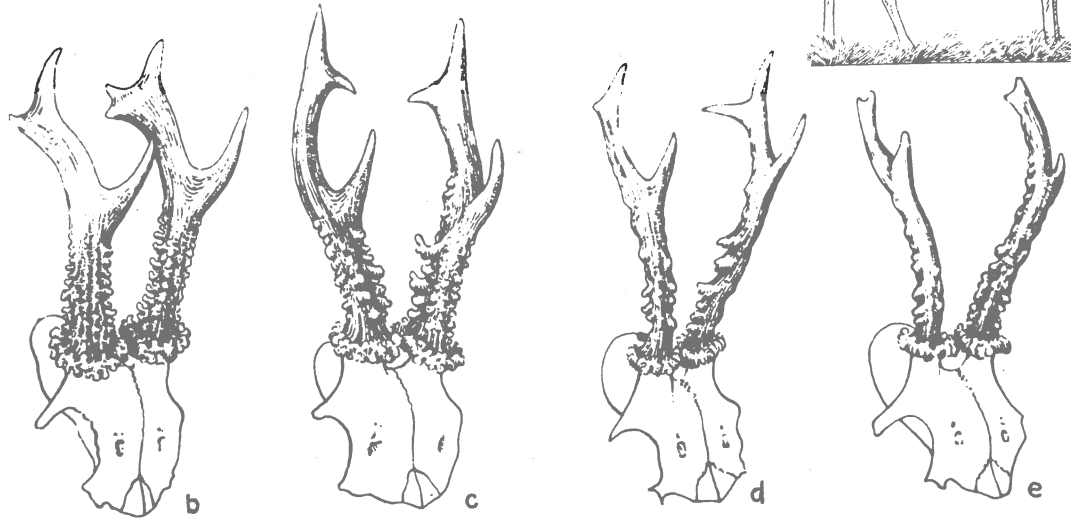
EERO PUNGAR või JAAN MITT
Hiiumaa Jahimeeste Selts Tallinna Jahindusklubi
Väike-Tiigi 8 Uus t. 15
EE 3200 Kärkla EE 0001 Tallinn
Hiiumaa 22 601 334
Telefon: 246 91 225 449 471
99 338
EERO PUNGAR
HJS direktor

KASULIK TEADA

Valiklaskmise üldised põhimõtted

4.

Joonis 10

Keskealine sokk on umbes 4-5-aastane (joonis 10a). Tal on lai pea, seetõttu tundub see ka lühikesena. Kael on lühike ja tugev. On üksiklane ja varjatud eluviisiga. Keskealine sokk on võitlushimuline ja markeerib oma territooriumi. On eriti umbusklik ja ohu korral hüppab otsekohe varju. Ta tuleb noorest sokust hiljem sööma ja hommikul läheb varem minema. Suvekarv vahetub juunis, talvekarv oktoobris. Sarved vabastatakse nahast aprilli keskel ja heidetakse oktoobri lõpus, novembri algul. Selles vanuses läheb sokk üle tugevate küpsete sokkude klassi (klassist II a klassi I). Eelduseks I klassi üleminekuks on kindlaksmääratud sarvekaalu jõudmine.

Enamikel jahialadel on trofeesoku laskmisvanuseks 5-6 aastat. Aastatepikkuste uuringute põhjal on selgunud, et sokul selles vanuses on vastavate toitumistingimuste ja metsloomade normaalse arvukuse juures kõige suuremad sarved. See ei tähenda aga seda, et 7-8-aastaselt sokul on juba tugev taandareng. Kui sarved on saavutanud oma arengus "tipu", on sokk laskeküps. b) ilusate ebakorrapärase 8-haruliste sarvedega trofee, mis on tumepruun ja rikkalikult pärlitega kaetud. Silma hakkavad suured pärjad. Sokk on oma jõu tipul ja laskeküps. Sarved on heas kaalus ja keskmiselt 22 cm pikad, vanus 5 aastat. c) 6-haruline tugevate, mas-

keskealist II b klassi sokku. d) tüüpiline "igavene keskpärane". Sellised sarved "petavad", nagu oleks tegemist heade eeldustega 2-3-aastase sokuga. Kui sellise soku käsitlemisel teisi tunnuseid nagu värv, sarvede nahast vabastamise aeg, käitumine jne. täpselt ei vaadelda, on tal võimalus ennast aastast aastasse "läbi vedada" ja oma halbu omadusi edasi parandada. Sellise trofee tunnuseks on peenikesed sarved, lühikesed otsad, väike kaal, vähe pärleid. Keskmise sarvepikkus on 20,5 cm, kaal 145 g. Vanus 5 aastat.

e) lühikeste harudega 6-haruline trofee. Tumedad sarved ilma eriliste pärliteta. Keskmiselt on sellised sarved 19 cm pikad ja kaaluvad 145 g. Vanus 4-5 aastat. Küpsel sokul (joonis 11 a) on tugev pea laia otsmikuga ja seetõttu tundub see lühikesena, massiivse ja kandilise. Kael on lühike ja tugev, pead kantakse otseti. Keha on nelinurkne. Jalad on tugevad, jõulised, tunduvad lühikesed. Teiste sokkude suhtes käitub väljakutsuvalt, ajab nad minema, ei talu mitte kedagi oma läheduses. On väga umbusklik. Tihedalt markeeritud eluala kaitseb raevu- kait. Eluviis on väga varjatud. Sööma ilmub hämaras ja lahkub juba varahommikul, kuid käib sageli "lõunat" söömas. Ohtu tunnetades kaob kohe ja "sõimab" tihnikust madala häälega. Suvekarv ilmub juunis, aga

vad sarvetüved ja harud lühemaks. Selliste vanade sokkude jätmise jahialale ei ole siiski soovitatav, kuna nende hülgeaeg on juba möödas ja mõne aasta möödudes deformeeruvad sarved täiesti. Teine aspekt on see, et ärastav trofeesokk peaks ikkagi välja andma medali.

b) suure soku suured sarved, jämedate tüvedega ja rikkalikult pärlitega kaetud. Head tugevad harud. Sarvede kaal 589 g ja pikkus 22 cm. Vanus 6-7 aastat. Kuldmadal.

c) ideaalse kujuga, massiivne, 6-haruline trofee. Rikkalikult teokarvikujuliste pärlitega kaetud sarvetüved. Tugevad pärjad. Värvus mustjas-pruun. Pikkus 24 cm. Hõbemedal.

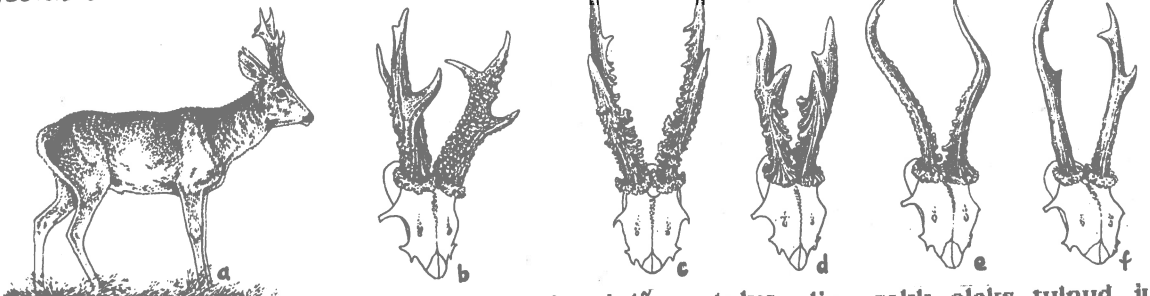
d) lühisarveline 6-haruline sarvestik väheste suurte pärlitega sarvede siseküljel. Värvus mustjas-pruun. Väga hea kaal. Pronksmedal.

Need sarved kuuluvad klassi I. Õige valiklaskmise puhul jõuavad vaid vähesed II b klassi sokud sellesse vanusesse.

Joonis 11 e, f näitavad "igavesti keskpärast" II b klassi trofeed.

e) tugevasti taandarenenud lüüra-kujulised pulgad. Vastakult harul on tagumine haru väevu aimatav. Sügavad vaod ja vähesed pärlid näitavad, et tegu on olnud halbade eeldustega sokuga. Sarvede kaal on 175 g ja keskmise pikkus 20 cm. Sel-

Joonis 11

siivsete, tumedate sarvedega trofee. Palju pärleid sarvede siseküljel. Keskmise sarve pikkus on 21 cm, sarvede kaal 264 g, vanus 5-6 aastat. Mõlemad on I klassi sokud. Kõik trofeesokud, kellel selles vanuseklassis on sarvede kaal väike, pärleid vähe ja harude pikkus lühike, kuuluvad klassi II b. Tavaliselt jäävad sellised trofeed "igaveseks keskmiseks" ja on väga levinud jahialadel, kus ei ole valiklaskmist tehtud. Joonis 10 d ja e näitavad

sageli on juuni lõpus talvekarva kaelal veel näha. Talvekarv vahetatakse oktoobris. Sarved vabastatakse nahast aprilli keskel ja heidetakse oktoobri keskel. Heade eelduste puhul nagu: lähedast toitumisvõimalused, pehme talv, vähene metsloomade arvukus, tugev populatsioon, sobiv sugude vahetamine ja vanuseklasside esindatus - jäävad sokusarved kuni kõrge vanaduseni trofeevääriliseks, kuigi taandarengu käigus muutu-

line sokk oleks tulnud juba nooruses valiklaskmise käigus ära lasta, kuna sarve kaal on liiga väike. f) nõrk 6-haruline sarvestik. Väike kaal, pärleid pole. Tüüpiline "igavesti keskpärane". Ka see sokk oleks pidanud juba ammu olema ära lastud.

Järgneb.

EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

ÖNNITLEME!

Meie raamatupidajad

– novembri- ja detsembrikuu sünnipäevalapsed
LEIDA KIVIMAA – Ida-Virumaa Jahimeeste Seltsist ja
ANNE SALIN – Hiiumaa Jahiseltsist!
TERVIST ja PALJU ÕNNE TEILE!

Südamlik JÕULUTERVITUS kõikidele naistele-jahindustöötajatele!
EJS keskus ja ajalehe "Jahimees" toimkond

VALTER LUKS – 75!

Harju Jahindusklubi Saku sektsioon
ÖNNITLEB SIND ja SOOVIB
SULLE RAUDSET TERVIST!

IVO RAMJALG

Suure-Jaani jahisektsioonist!
Sind ÖNNITLEB 75. juubelil
Viljandimaa Jahimeeste Liit.

Põlva Jahiselts önnitleb
55. sünnipäeval tulbit jahimeest,
oma endist tarmukat jäägri
HILLAR PAIDET!

Jõgeva Jahindusklubi önnitleb
novembri- ja detsembrikuu juubi-
lare-jahimehi

50 MADIS KUKK – Põltsamaa js.
KALEV KÕRE – Torma js.

60 ENDEL VIIDEBAUM – Pajusi js.
RAUL KÄÄRIK – Saadjärve js.
EDGAR ROSIN – Lustivere js.
Palju õnne
RUDOLF SARAPUULE Lustivere
jahisektsioonist 83. sünnipäeval!

Tervist, teravat silma ja kindlat
kätti!
PRIIT ORULEPA – 50!
Sind önnitleb Lihula Jahispordiklubi.

Rakvere Jahindusklubi soovib
tugevat tervist oma jahimeestele,
novembri- ja detsembrikuu juubi-
laridele

60 ANATOLI FEODOROV –
önnitleb ka Kunda jahisektsioon
UUNO KRAUTMANN –

EINAR UUSKÜLA –

Kadrina sektsioon

JOOSEP VAHESALU –

önnitleb Kunda sektsioon

65 HEINI MULLA
PAVEL BOKOV
LEMBIT JUURMANN
TAMBET NIMMO –

önnitleb ka Kunda sektsioon

70 EVALD HARMANS –

Vihula sektsioon

75 IVAN BATOV
HELMUT LIIVA –

önnitleb ka Kunda jahisektsioon

80 JOHANNES ALESTE –

palju õnne!

Tartu Jahindusklubi soovib
elujõudu ja jahiõnne novembrikuu
juubilaridele

55 ANTS SÕBER

ARVI SEPP

JAAN ANNI

60 PEETER PENSA

ÜLO PIHO

KALEV PIHLAKAS

75 MIHHAIL IGNATJEV

ning detsembrikuu juubilaridele

50 TÕNU SELLEKE

55 LEMBIT SOORO

70 RICHARD ODRAKS

ÜLO TAMM

Valga Jahimajandi tugev käe-
pigistus ja parimad soovid juu-
bilaridele, kes sündinud novembris:

60 VIKKI PENNONEN – Uuslinna js.

VELLO PETTAI – Hargla js.

65 LUDVIG ALLER – EPT js.

75 JAAN TÕNISSOO – Puka js.

sündinud detsembris:

60 VERNER TEDER – Sangaste js.

*

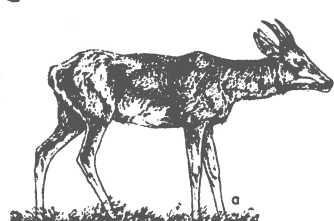
Padise Jahiseltsi parimad
õnnesoovid Teile,
UNO ERGMAN ja
ENDEL KASEMETS
60. juubeli puhul!

KASULIK TEADA

Valiklaskmise üldised põhimõtted

5.

Joonis 12

Ülivana sokk. (Joonis 12a)

Ülivanal sokul (vanus üle 10 aasta) on hall, kondine, raugailmega kandiline pea. Kael pea juures peenike, keha poole muutub jämedamaks. Pead kannab ta madalal. Keha on väike ja ribid sisse langenud. Ülivana sokk on väga üksik ja salajase eluviisiga. Passib pikalt tihnikus ja liigub väga ettevaatlikult iga varju ära kasutades, enne kui sööma tuleb. Lagedale ilmub alles pimeduse saabudes.

Suvekarva vahetab juuni lõpus. Vahel kannavad parasiitidest nakatatud isendid vanunud talvekarva kuni juuli lõpuni. Kõhna keha tõttu on teda kerge noortest sokkudest eristada. Sarved vabastatakse nahast esimesena juba aprilli algul ja heidab maha enne jahiaja lõppu.

Sellised sokud tuleb ilmingimata maha lasta, kuna nad on nakatatud parasiitidega ja on sellega nooremale generatsioonile ohtlikud. b) tugevasti taandarenenud 6-haruline sarvestik. Sarveharud kandilised ja lühikesed. Sokul olid kopsuussid ja maksaparasitidid. Vanus üle 10 aasta.

c) sarvedest on järel veidi üle kõrvade ulatuvad kaheharulised jupid. Vanus jäi määramata, kuna hambad olid kuni lõualuuni ära kulunud.

d) lühikesed sarvemuksud. Vanus jäi määramata, sest hambad olid välja langenud. Kui sokud on ülivana, siis on taandareng olnud nii tugev, et nende identifitseerimine ei ole enam võimalik. Sellised ülivana sokud on niivõrd ettevaatlikud ja ka-valad, et nende tabamisel on tükki tegemist. Sellepärast tuleks trofeesokud nende õiges vanuses tabada, et

mitte hiljem nakatusohtliku parasiidipesaga jännata.

e) tugevasti taandarenenud ebakorrapärane sarvestik. Väike kaal, vähe pärleid. Sarve pikkus 24 cm. Vanus 9 aastat. See sokk on kandnud minevikus vägevast trofeed.

f) tugevasti taandarenenud ebakorrapärane trofee. Vanus 9-10 aastat.

4. Ebanormaalsed sarvestikud.

Mitmesugused välised tegurid, sisehaigused, laskehaavad ja luumurrud põhjustavad sarvede deformatsiooni. Kui ei ole tegemist otseselt sarvestiku murruga, siis kuuluvad sellised väärdjad äralaskmisele. Vaatleme joonist 13.

Joonis 13

a) ebakorrapärane 6-haruline sarvestik. Parema haru on lühike ja peenike. Põhjus - laskehaav vasakus tagajalas.

b) ebakorrapärane 6-haruline heledat värvi sarvestik. Parema haru lühike ja peenike. Põhjus - vasaku esijala 2-kordne murr. Mõlemad sarved kuuluvad klassi II b ja valiklaskmise kategooriasse.

c) ühesarveline kolmeharuline. Parema sarve asemel on "nööp". Tõenäoliselt on tegemist pärilikkusega. Vanus 4 aastat.

d) ühesarveline kaheharuline. Parema sarv on saanud sarvede kasvamise ajal tugevalt vigastada, ei ole pä-

ritav. Vanus 3 aastat. Ka need sarved kuuluvad klassi II b.

e) pendelsarv-sokk. Sokk murdis arvatavasti sarvede kasvamise ajal ühe haru pärja kohalt ära. Sarv oli vaevu kolju küljes kinni nii, et kukkus keetmisel küljest ära. Sellise vigastuse korral kasvab järgmisel aastal sellele kohale ebardlik või üheharuline sarv. Vanus 3-4 aastat. Tegemist on klassi-ga II b.

Valiklaskmisel on erandiks sarvemurrud. Selliseid sokke tuleb klassifitseerida terviks jäänud sarve järgi. Ilma pärja vigastuseta sarvemurrud ei tohiks küll olla äralaskmise põhjuseks.

f) Sarve arengu ajal oli sarvemurd. Kui teine sarv oleks olnud normaalselt arenenud, siis poleks selline deformatsioon tohtinud olla laskmise põhjuseks. Järgmisel aastal oleks kasvanud ilus normaalne sarv.

g) Vasaku sarveharu tugev deformatsioon, kuna sarvede arengu ajal lasti see kuuliga läbi. Parema haru on siseküljel kaetud paljude pärilitega. Tegemist on heade eeldustega sokuga, sarve pikkus 24,5 cm. Järgmisel aastal oleks kasvanud ilus trofee. Oldi veidi hooletud ja äralaskmisega kiirustati. Vanus 4 aastat. Klass II a. h) eriti suur normist kõrvalekalle. Soku vanus 4 aastat. Kõrvalekalle tekkis peale pärja vigastust 2-aasta vanuselt, lisaks kasvas veel kolmas sarvetüvik. Kõik sarved on väga ilusate pärilitega ja otstega. Pikkus 23,5 cm. Ilma vigastuseta kuuluks see sarvekroon

klassi II a, nüüd aga II b.

Loomad, kellel on parasiidid, on haiglase välimusega. Karvavahetus toimub hilja ja karv on vanunud. Trofeed on tavaliselt tugevasti deformeerunud. Kuna parasiidid elutsevad hingamisteedes, siis loomad köhivad. Sellistel isenditel on vähe võimalusi talv üle elada, seetõttu on nende laskmine vältimatu.

Järgneb.

EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

KÜSIMUS & VASTUS

KAS SUURULUKIT IKKA PEAB VINTRELVAST LASKMA POOL-MANTEL KUULIGA?

JAH PEAB! Seda nõuavad määrused, mis paraku kajastavad praktikast väljakasvanud nõuet. Veelgi enam. Iga ulukiliigi jaoks on välja kujunenud vajalik-nõutav kuuli raskus. Sellest oleneb suuresti (löögi)energia, mis teatavasti ongi looma peamine hukkaja, muidugi kui tabatakse eluliselt tähtsaid organeid. Ülaloodud meie jahieeskirjad veel ei kajasta.

Täpselt tabades hukkab looma iga kuul. Ja me kõik ju tahamegi ainult täpselt tulistada, ometi on haavamisi ja mõõdalaske.

Meie (inimese) puudujääke aitabki kõrvaldada nõue kasutada just poolmantel kuuliga padroneid. Kuulide sobivusest vastavale ulukile aga saame lugeda järgmises "Jahimehes". Soome tuntud relvaspetsialisti sule läbi.

Eestis on poolmantel kuuli kasutamise nõue problemaatiline vaid suurulukite nimekirjas oleva ilvese kohta. Loodame sellekohase paranduse ja täienduse siseseviimist jahipidamise eeskirjadesse.

Anti Levandi

KUST HANKIDA HUNDILIPPE?

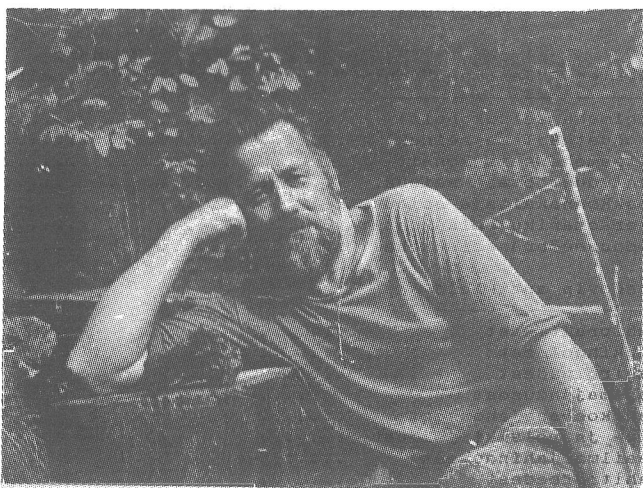
Nagu vastas kunagine tuntud hundijahi organiseerija Raimond Kaljuorg peaks neid olema küllaldaselt. Hundiline olevat valmistatud ca 1 000 kilomeetrit ning jagatud laiali jahtkondadele üle Eestimaa.

Oleks vajalik, et jahtkondade esimehed omavahel rohkem suhtleksid ning teataksid, kellel lippe on ning neid siis hundijahiks kokku koguksid.

Kõige odavam aga on liinlippe valmistada käepärasest materjalist talgutoona oma jahtkonnajahimeestega ja -naistega.

Anti Levandi

RETKERAJAD, REISIREAD

* Henn Tõnisson vastleitud 3-kilogrammise meteoriidiga. 1983. a. Sihhote-Alini ekspeditsioon.

USSUURI TAIGA

(MITTE AINULT ÜLE PÜSSILATI)

Henn Tõnisson

52. Suurima kraatri läbimõõt on 27 m ja sügavus 6 m. Längened meteoriidse raua kogukaaluks on arvestatud 100 tonni. Suurim terveksjäänud ja taigast väljaveetud meteoriid kaalub 1745 kg. Väljaveo tehnikaks ja hobujõududeks olid Nõukogude armee sõdurid, kes esimestel aastatel otsingutel töötasid. Meteoriidid, mida meie taigas miiniotsijatega taga ajasime, kaalusid nõõpnõela peast kuni paarikümne kiloni. Selle ehtsa raudmeteoridi koostis on järgmine: rauda 93,29 %, niklit 5,94 %, koobaltit 0,38 %, vaske 0,03 %, fosforit 0,46 %, väävlit 0,28 % ("Eesti Loodus" nr. 9, 1968, Ago Aaloe).

Nüüd siis 1974. aastasse.

Istusime Tallinnas rongile, Tartus korjasime veel Maks peale ja Moskvast, pärast mõningast seimist, sõitsime edasi kiirrongil Nr. 1 Moskva-Vladivostok. Rongisõit läbi kogu NL-i oli omaette elamus. Seisime pidevalt akende juures ja vaatasime nagu kinofilm - jõed, mäed, stepid, taiga, Siberi jaamade turud, Juudi Autonoomne Oblast, dekabristide mälestusmärk Blagovestsenskis, mille peale oli seisma pandud Lenin, 3 km pikkune sild üle Amuuri jõe jne., jne. Suure Siberi kõrvalt tunded, kui tühine kübe sina ise oled. Hilisemad sõidud sinna lennukitel ei tekita

enam mingit muljet - tukud, keerad kella ette või taha ja oledki kohal. Anti, üks Eesti-maa esindaja, arvas, et enne sõda oleks pidanud laskma Hitleril see maa läbi sõita, et ta oleks taibanud, kui suure tüki kallale läheb.

Alles rongis loksumise ajal tuli pähe mõte, et see kant, kuhu sõidame, on ju maateaduse raamatust loetud ja õpitud Ussuuri taiga. Teise aasta käija, Tõravere mees Maks oli meister sealse elu kohta hirmu- ja õudusjutte heietama. Pärast Moskvat olime ühes kupees kahe Donetski poisiga, keda ta innukalt valgustas. Tahes tahtmata hakkasid mõtlema, et kuidas ta küll ise ellu jäi ja on võimeline veel teist korda sinna sõitma.

Kuidas üldse meie, eestlased, sellesse NSVL Teaduste Akadeemia poolt põhiliselt moskaalidest komplekteeritud kampa ehk peenemalt öeldes seltskonda sattusime? Selle eest võlgne me tänu Ago Aaloele, kes Eesti maastikuliste rikkuste - Kaali ja Ilumetsa meteoriidikraatrite uurimisega sai üleliiduliselt tunnustatud meheks. Kui teda paluti tulla Sihhote-Alini kraatreid uurima, võttiski ta Eestist kaasa kraatrite kaevajad. Hiljem jätkus meid ka miiniotsijatega töötama. Järgmistel aastatel, kui oma marki polnud täis teinud, oli veterani-na osavõtt juba kindlustatud.

Meie rongisõit hakkas lõppema. Imani jaamas viskasime seljakotid, osa ekspeditsiooniliikmeid ja ülemusi perroonile ning sõitsime paariks päevaks Vladivostokki tsivilisatsiooniga huvasti jätma. Linn on puhas ja kena - Jaapani meri, lahe, kääruud, sokkadel vanalinn. Tegime kaatriga lustisõidu Popovi saarele, ja kui Saima hakkas mere poolt linna vaadet joonistama, tehti ta kiiresti spiooniks ja riigireeturiks. Vaenlane ei maga!

Tagasi Imani. Seal ootasid meid autod ja algas sõit taigakülä Beitsuhheesse (nüüd Meteoritnaja). Tutvumine ja taaskohtumine metsavaht Stepaniga - tema abistas ekspeditsioone, langetas ja tükeldas oma "Družbaga" korea seederdänni kuivikuid ning toimetas muid majandusasju. Külä oli juba tunda taiga hõngu. Öhtul ründasid sääsed, kogu küla lõhnas seederdänni ja nulu vaigust, silmapiir oli metsaste sokkadega suletud. Läbi küla vingerdab madal, kiirevooluline jõke Hanihesa (hiina keeles "vesi, mis voolab põhjast"). Jõel oli ka paate - mõlemast otsast rege meenu-tavaid omorotškasid. Paatide eriline kuju võimaldab nendega sõita üle vees vedele-vate puutüvede.

Hüpe taigasse. See tähendas kõigepealt laagri rajamist, söökla, köögi ja sauna ehitamist. Tänu Maks eel-töötusele ei tundunudki olukord nii troostitu. Sääski oli küll palju, kuid meil kodus on hullemaid kohti. Nagu hilisemad kogemused õpetasid, võib taigas igale aastale anda oma nime: on kääbastaad, hiireastaad, sääseastaad, sidrunväändikuaastaad...

Järgneb.

LUGEJA KIRI

Hea on lugeda ajalehte, mida pead omaks, omaks sellepärast, et jaht aitab siustada sinu elu, on tõeliselt hinge liigutav vaba aja veetmise vorm, kui sa ise ka sellele kõigele aktiivselt kaasa aidad.

Mul jookseb juba 40. jahimeheasta. Selle sisse mahub jahist kõike, ka jahimehe algaastad, kui sai vanemaid jahimehi kuulates õppida ja ka kõrva taha panna seda, mida võib omal elus vaja minna. Nüüd, kus aastad mööduvad, leiad ennast tahes tahtmata tagasi vaatamas ja oma jahitulemusi sirvimas. Hea, kui oled endaga lõppkokkuvõttes rahul. Muidugi on seal sees ka päevi, mil sa teed endale etteheiteid jahi nurjumise pärast, kuid jaht sellepärast jaht ongi, et ulukile peab jääma oma pääsetee.

Selle kirja kirjutamise põhjuseks on jahi üks eetiliseid külg - JAHISAAG. Sellest on vähe kirjutatud, ja võib olla õigustatult, kuid siiski on huvitav see, kui "Juhan saagi arvas kokku..."

Olen üks nendest, kes oma saagi väikeste tähen-dustega üles kirjutab, iga loomaliigi puhul eraldi. Aastatega on kogunenud lastud loomi kenake hulk ning tehtud märkmetest igaühel võib välja lugeda terve jahipäeva, ja seda aastate lõikes. Ma ei tea, kas nõnda ka teised teevad ja seda vajalikuks peavad (oma tutvusringkonnas pole nagu kuulnud), kuid siiski pakuks paljudele ehk huvi teada seda "elutööd". On ju jahi lõppesmärk ikkagi uluki tabamine.

Ise pean oma meelisjahiks metsnugise küttimist. Seal leiab endale seda, mida muu jaht mulle anda ei saa. Metsnugise küttimise tulemusena ületas tükiarv eelmise hooajaga kolmekohalise arvu, kütitud kährikute arv aga ületab selle tunduvalt, ja mis seal salata - neid on mu hingel üle neljasaja. Ma ei pea ennast n.ö. meistriks, kuid tahaks siiski teada, mida teised jahimehed niisugusest avalikustamisest arvavad. Tabatud ulukite üldarvused meil ju avalikustatakse.

Tean, et iga suuruluki tabamine teeb jahimehele au, et kõik kütid on rahul õnnestunud jahiga. Olen kuulnud või lugenud, kuidas keegi jahimees on lasknud elu jooksul nii ja niipalju karusid või hunte jne. Kas ei võiks need jahimehed, kes on teatud ulukeid tabanud mingi kindla piirarvu, kuuluda kuhugi n.ö. klubisse? Näiteks oleks põnev teada, palju hunte on kõige rohkem ühe jahimehe poolt Eestimaal tabatud. Alles hiljuti anti välja hundilask-jatele käpa märk. Seda suunda tasuks jätkata või selle üle mõelda. Autasu stimuleerib jahimeest, ja usun, et ta ei soovigi rohkemat. Kindlasti leidub häid variante veelgi. Mida arvab jahiüldsus?

Olen kaugel sellest, et pidada õigeks mingit lauslaskmist. Kõik peab olema muidugi seadusega piiritletud, sellegipoolest koguneb ju arvukalt nii loomi kui linde, keda aastate jooksul on kütitud.

MART LAAS
Vändra

SAATEKS

Eelmises "Jahimehe" numbris lõppes Loodusmuuseumi direktori PEETER ERNITSA haarav reisikiri eksootilisest Amazonase vihmametsadest. Kindlasti pakub põnevat lugemist (eriti jahimehele) ka nüüd ilmuma hakkav uus järjeutt Sihhote-Alini läänenõlvade Ussuuri taigast.

AUTORIST

HENN TÕNISSON alias Vana Jahimees (see hüüdnimi jäi talle külge ühelt Kaug-Ida ekspeditsioonilt) on kõrgharidusega eksgeodeet. Ta on töötanud "Eesti Projektis", EKE Projektis, Riiklikus Ehitusuuringute Instituudis. Praegu peab pensionäripõlve, aga ei puhka, ja hing on tal endiselt rahutu...

Maad on mõõtnud Henn Tõnisson kogu Eestimaal (välja arvatud Paldiski), kuid sama tööd on ta teinud ekspeditsioonidelgi Kaug-Idas, Tuvas, Burjaatias, Altais, Karjalas... ning ikka on siis ka püss kaasas olnud. Ussuuri taigat peaks Vana Jahimees tundma sama hästi kui kodumetsi, sest Sihhote-Alinis on ta käinud juba kaheksa korda.

Jahimees on Henn Tõnisson 1965. aastast, alustas "Kalevi" ja-hiklubi ning praegu on Harju Jahinduskubi alla kuulvas Maardu Jahiseltsis.

Ta peab lugu kõikidest rahuliku jahi liikidest (ajajaht nende hulka ei kuulu). Huvitav olevat metsseajaht - siga selline meeldiv loomake. Üldiselt aga on igal jahililil omad plussid ja miinused, arvab Henn. Kaug-Idas laskis ta kõige rohkem laanepüüsid, aga tuli muudki püssi ette.

Millist omadust pidada jahimehes kõige tähtsamaks?

Henn Tõnissoni vastus on kui kiirlask: inimlikkust.

ÜLO KRAAN

1. TAIGASSE TAEVARAUDA OTSIMA

Oli aasta 1973, kui Eesti Teaduste Akadeemia otsis inimest ekspeditsioonile Kaug-Ida, Sihhote-Alini eelmäestikku. Oli vaja mõõdistada meteoriid kraatreid ja kahe kuu jooksul vastu pida reisi ja taiga "mugavustele". Kuna ma omast arust olin võimeline neid nõudeid täitma, läksin ennast pakku-ma. Tol aastal jäin hiljaks, aga kasu käigust oli - praeguseks juba manalamees Ago Aaloe arvestas minuga järg-misel aastal, ja ehkki 1974. aastal mõõdistamistööd pol-nud, kõlbasin miiniotsijaga taigas rauda otsima küll.

Meteoriid ise - kõigi nende arvukate ekspeditsioo-nide "peasüüdlane" - vajab lähemat tutvustamist. Õigemi-ni oli tegu lausa meteoriidivihmaga, mis sadas taevast alla 1947. aastal 12. veebruaril kell 10.38. See on üks vähe-seid meteoriidide langemisi, mille tunnistajad on olemas ning mis asub küllaltki kättesaadavas kohas poolel teel Habarovskist Vladivostokki asuvast Imani linnast 100 km ida pool, s.t. Hiinast eemale. Imani praegune nimi on Dal-neretsensk. Muudetud on ka teiste asulate ja jõgede ni-med, kuna oli aeg, kus kõik paha tuli Hiinast. Kasutan siiski harjumuspäraselt vanu sümboolseid nimesid, sest sidorovkaid ja ivanovkaid on kogu 1/6 planeeti täis.

Tänu oma asukohale ja värskele sünniaastale on Sihhote-Alini meteoriidide põhjalikult uuritud. Meteoriidivihma langemise territoorium on ellipsikujuline, mõõtudega 4x12 - km. Ala - lõunapoolses otsas on raskemate meteoriiditükkide tekitatud kraatreid, lehtreid ja augukesi kokku

* Jaapani meri. September. Selline paistis Vladivostok Peeter Suure lahelt.

* Beitsuhhe. Siberile ja Kaug-Idale tüüpiline külatänav.

* 270 kilogrammine Sihhote-Alini meteoriid Tartu Tähetornis.

ÜLO KRAANI fotod

EESTI JAHINDUS TEELAHKMEL

Olnust ja olevast TULEVIKUNÄGEANSEN

Pole kahtlust, viimastel aegadel on jahimeeste ringis kõige enam andnud kõne- ainet kõige kuumem küsimus: "Millal tuleb jahiseadus?" Mõnikord on jahidusjuhtidelt päritud päris kurjaltki, et MIKS siis ikkagi pole suudetud uut jahiseadust kokku panna. Kedagi otseselt süüdistada pole siiski mõtet. Meie uuenevas seadusloomes ei saa ühtki seadust teistest lahus lihtsalt paperile panna ja vastu võtta. Üks sõltub teisest või mitmest... nii ka uus jahiseadus.

Kas Eesti jahindus on teelahkmel? Küllap on, sest sellest, millised suunad ja rõhuasetused reastab jahiseadus, oleneb meie jahinduse tänane ja homme päev. Et paljud jahinduse sõlmküsimused rahulikult lahti harutada ja üheskoos läbi arutada, selleks kutsusid Eesti Jahimeeste Selts ja jahiseaduse loomekomisjon 26. novembril Tartusse Täht- verre ELVI ruumidesse 13 ametkonna ja organisatsiooni esindajad. Ümarlauakohtumise ehk vestlusringi üks eesmärk oli abiks olla jahiseaduse koostajatele nii üld- kui detailküsimustes ühiste seisukohtade võtmisega või kompromisslahenduste leid- misega.

Kes olid kohal ja millest räägiti sel Eesti jahindusele ajaloolisel päeval? (Järgnevalt ei ole loet- letud kõik osalejad, vaid ametkondade esindajad ning need, kelle mõtteid-ütlemisi kirjapanduna edasi anname.)

Riigikogu keskkonnako- misjoni esindasid REIN JÄRLIK ja ENDEL KOLJAT; keskkonnaministeeriumi - peakoloog JAAK TAMBETS; metsametiti - jahimajanduse peaspetsialist KAAREL ROHT ja Raplamaa metsameti pea- metsaülem JÜRI EHRPAIS; maakondade keskkonnatali- tuste liitu - TÕNIS KORTS Viljandi keskkonnaametist; looduskaitseinspeksiooni - juhataja asetäitja HENN ALTON;

kohalikest inspektoritest oli aktiivsemaid kaasarääkijaid TIIT SEER Jõgevalt; metsainstituuti esindasid nõunikena teadurid TIIT RANDVEER ja JÜRI TÕNIS- SON;

metsakorralduskeskust - ja- hikorraldussalga ülem ENN MAHONI;

Eesti Jahimeeste Seltsi - vo- likogu esimees REIN SÕITJA, EJS-i direktor ANTI LEVANDI ja nõunikud, EJS seisukohti sekundeeris grupp maakon- dade jahindusjuhte, volikogu liikmeid: JAAN BALODIS, JAAN LUKAS, REIN REITEL, JAAK VOLMER, VELLO ARU- MÄE;

riigijahipiirkondi - Mahtra riigijahipiirkonna direktori asetäitja TARMO TAMM; metsaülemate liitu - Alatskivi metsaülem AGO SÜTT; ajakirjandust - mitme välja- ande esindajad.

Teadmata põhjusel ei tulnud kohale ei põllumajan- dusministeeriumi ega talupi- dajate liidu esindajad.

Ümarlauanõupidamise kohalik korraldaja oli Tartu Jahindusklubi, vestlusringi juhtis Tartu Jahindusklubi nõukogu esimees, EJS voli- kogu liige MATI MÖTTUS.

Kohtumist avades rõhutas Mati Möttus, et kokku on tul- dud eesmärgiga püüda teada saada paljude jahindust ja jahipidamist korraldavate, kontrollivate ning laiemalt sellest huvitatud ametkonda- de seisukohti, ET JAHISEA- DUSE PROJEKT KUJUNEKS VÄLJA VÕIMALIKULT ÜKS- MEELSETE SEISUKOHTADE BAASIL.

Kahe lühiettekande tee- madeks olid: "Eesti jahindu- se olnust ja olevik" - **Kaarel Roht**. Tähelepanekuid jahi- seadusandlusest ja jahikor- raldusest Soomes - **Tiit Seer**.

Vestlusringis arutati nii otseselt kui kaudselt jahi- seadusandlusega haakuvalt küsimusi,

- mis peaksid olema Eesti jahinduse arengut mõjutava- teks suundadeks, kas jahipi- damine või jahindus, kas ulukikeskus või omaniku- keskus;

- kellele kuulub jahiressurs, kas jahindust peaks valitse- ma ERA või ühtne jahindus- organisatsioon;

- jahiressursi hind ning sel- le osa riigi ja jahindusorga- nisatsioonidega suhtlemisel;

- riigimajandite osa Eesti jahinduses;

- ühiskondlike organisat- sioonide koht ja roll Eesti jahinduses; jahijärevalve probleemid;

- kuidas peaks toimuma ja- hiõiguse realiseerimine üld- se, väikeulukile, suurulukile; kui suur peaks olema jahi- piirkond;

- riiklike toimingute osalise

üleandmise võimalustest ja- hiühendustele.

★

Eesti jahindusest ajaloo- list ülevaadet alustades ütles **Kaarel Roht**, et jahti saab pidada siis, kui on olemas seadusandlik baas, mis seda võimaldab ja seadustab ning kui on olemas ulukid, kellele jahti pidada. Tagantpoolt pihta hakates saatis K.Roht ringlaua laiali lehed, kus ta- bel ulukiloenduse andmetega alates aastast 1925 kuni käesoleva aastani ning seda kommenteeriv faktiit info. Need arvud ja faktid huvita- vad kindlasti ka meie lugajat.

Aasta/ Ulukiliik	1925*	1937*	1954	1960	1970	1980	1993
Pöder	24	222	880	2500	9581	9400	12000
Metskits	3836	17537	5800	11500	42392	34000	58000
Metssiga	?	?	600	250	4860	7600	16000
Punahirv	?	?	?	?	35	280	1500
Karu	21	28	180	120	181	350	800
Hunt	7	2	1000	80	9	110	450
Ilves	12	2	275	110	80	370	1100
Mõtus	1400	2435	4600	3500	2781	1500	3000

1925. ja 1937.a. loendusandmed hõlmavad ainult tolle- aegseid riigimetsafondi maid. Muudelt maadelt loendus- andmed puuduvad. Kahjuks aastatel 1925-1938 ei tuntud elavat huvi väikeulukite arvukuse muutuste vastu, sest tol ajal oli neid piisavalt. Lisaks jahikõlvikutele oli 1929. a. 150 000 ha jahimaid, kus ulukid olid kaitse all ning jahti ei peetud. (Ajak. "EestiMets", 1939, nr. 1 "Jahimajapidami- sest 1918 - 1938". Autor: J.T.-o.) Alates 1954.a. on kasutatud ametlikke loendusandmeid.

1989.a. oli meil 3 suurt ühiskondlikku jahindusorgani- satsiooni ca 19 500 liikmega ning 89 % jahimaadega, 7 % jahimaadel tegelesid jahindusega 18 metsamajandit ning 4 % jahimaadest moodustasid erinevat tüüpi kaitsealad (6+7), kus jahipidamine oli seadustega kitsendatud. 1993.a. oli Eestis 11 riigijahipiirkonda, 7 erinevat tüüpi kaitseala ja 68 ühiskondlikku iseseisvat jahindusorgani- satsiooni või aktsiaseltsi, kes tegelesid jahindusega. Jahimeeste üldarv on 17 000.

Nagu näha, Eestimaal oli ja on, kellele jahti pidada ning jätkub ka neid, kes jahti peavad.

Põhilisi kokkupuutepunk- te meie jahiseadusandluses võrreldes vaatleb K. Roht seadusloomet kolmel ajaloo- perioodil, aastatel - 1918 kuni 1940 - 1940 kuni 1989 - 1989 kuni 1993.

Jahipidamisõigus kuulus esimesel perioodil (1934.a. jahiseadus) maa- omanikele, olgu selleks siis riiklik, munitsipaal- või era- omand. Nõukogude ajal kuu- lus õigus jahti pidada ühe- selt riigile. Praegu kuulub asjaõigusseadusest lähtudes eramaadel jahipidamisõigus eramaaomanikule, avalik-õi- guslikel maadel vastavalt kehtivale seadustikule. Uuele jahiseadusele on siin jõe- tud mäguruumi.

Esimeses Eesti Vabari- is võis jahioigust edasi rentida omanik. Nõukogude ajal rentis riik, määrates ära, kes, kus ja kui suurel alal tohib jahti pidada. Praegu rendib ulukiressursi välja riik maakondade keskkonna- talituste näol.

Jahipiirkonna suu- rus on tekitanud tõsiseid vaidlusi. 1934.a. jahiseadus nägi ette miinimumsuuruseks

150 hektarit. Tulnud see näh- tavasti Saksa jahiseadusest, kus tänapäevalgi on piirkon- nad 50 kuni 750 hektarini. Küllap tuleb siin arvestada ka seda, et tol ajal (esimesel perioodil) oli Eestis suur- ulukite kirjas ainsaks jahi- objektiks sokk. Praegu pole (polnud ka nõuk. ajal) sea- dusega reglementeeritud, kui suur peaks see jahiala ole- ma. On küll soovitatud, et ühiskondlikele jahindusorga- nisatsioonidele ja suuruluki kasutamiseks võiks see olla minimaalselt 10 tuhat hektarit, aga seaduslikku jõudu sellel arvul taga ei ole. (Jahipiirko- na suurusest tuleb vestlus- ringi käigus veel pikemalt juttu. Toim.)

Jahiload, nende välja- andmise kord ja hinnad on üks teravamaid jahinduse sõlmküsimusi - on ju liha ja raha ikka jahimeest huvita- nud, nüüd raskemal ajal ehk eriti. 1934.a. jahiseadusega oli suuruluk raudselt riigi kontrolli all, olenemata sel- lest, kas ta lasti era- või riigimaadelt. Suuruluki lube väljastas tolleaegne põllu- tööministeerium metsade peavalitsuse kaudu. Nõuko- gude ajal olid kõik ulukid riigi käes, suuruluki laskmise lubasid andsid riigi blanket- tidel välja metsamajandid.

Praegu on olemas uluki ka- sutamise eest võetav tasu, hinna kehtestab jahirentnik, ressursi kasutaja.

Välisjaht on praegu taas aktuaalne ja probleeme tekitav. Arvatakse ju, et sel- lega saab "ratsa rikkaks". En- ne 1940. aastat olid välis- jahid jahiseadusega kindlalt riigi käes. Ei maksnud ka maaomanike tahe - põllutöö- ministeeriumi antud jahitun- nistusega ei tohtinud ükski välisriigi kodanik Eestimaal jahti pidada. Nõukogude või- mu perioodil välisjahti prak- tiliselt polnud. (See lõbu oli lubatud suurtele "sakstele" ja nende külastajatele. Toim.) Praegu on välisriigi kodanike jaht siin praktiliselt, võib öelda, et umbes 95 %, riigi kontrolli all - seda tagab jahitunnistuste väljaandmise kord.

Rahaasjadest rääki- des ning rahalisi seise eri- nevatel aegadel võrreldes tõ- des Kaarel Roht, et ka jahi- majandus nagu iga teinegi majandusharu ei eksisteeri iseenesest nagu igiliikur, vaid nõuab taastootmiseks ka teatud kulutusi. Jahindus hakkab tulemusi andma alles kümnete aastate pärast.

Jahiseadus oli esime- se Eesti Vabariigi ajal ain- saks jahindust reguleerivaks põhidokumendiks - ei midagi muud. Nõukogude ajal olid selleks jahimajanduse põhi- määrus ja jahieeskirjad. Pole kuulda, et toda määrust täna- seks keegi tühistanud oleks, jahieeskirjadele lisaks aga on praegu kehtivad arvutu hulk muid seadusi. Kaarel Roht avaldas arvamust, et edaspidi polekski enam jahi- eeskirju eraldi vaja, et kõik reglementeeriks ja sätestaks ära UUS JAHISEADUS. Kaarel Roht pole nõus, et jahisea- duse koostamist peab hirm- sasti forsseerima. Eesti Va- bariik sündis 1918. aastal, jahiseadus aga nägi ilma- valgust alles 1934. aastal. 1933.a. saadi maha kinnistute- ga - igal peremehele oli ole- mas oma maatükk, ta oli omanik. Praegu on küll vastu võetud asjaõigusseadus, mis lähtub eraomandist, aga pal- ju neid omanikke meil on? Kinnistud pole tööle haka- nud... tuhat ehk on, aga mida teha ülejäänutega? Mida teha

⇒⇒ 4.lk.

○ Ümarlaua eeskõneleja MATI MÖTTUS avab kohtumise.

○ Pildile mahtus vaid osa vestlusringis osalejaist.

Ülo Kraani fotod.

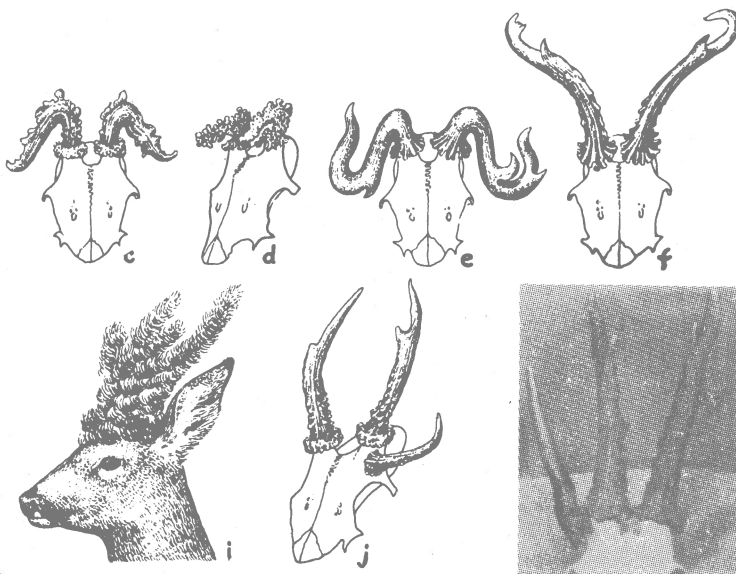
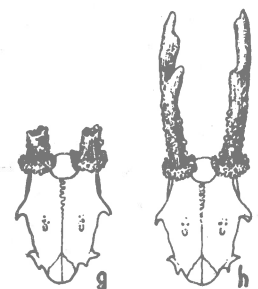
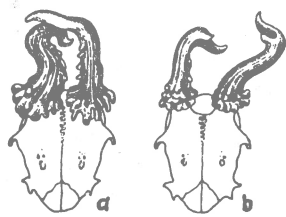
KASULIK TEADA

Valiklaskmise üldised põhimõtted

6.

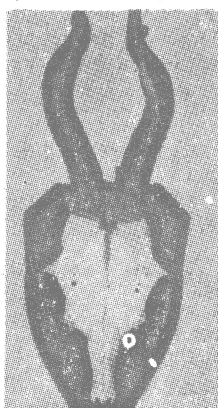
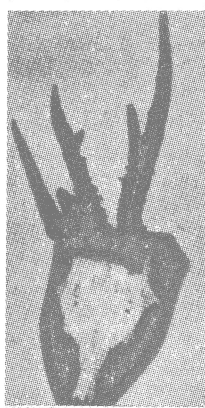
Vaatileme joonist 14.

a) loom oli nakatatud kopsu ussidega, väike kaal.
 b) loom oli nakatatud kopsu ussidega, väike kaal. Isend kandis vanunud talvekarva veel juulis.
 c) 2-3-aastane sokk. Sarvede pikkus vaid 7-8 cm ja kõvad. Kopsu ussid ja palju parasiite maos. Looma kogukaal 10 kg.
 d) 4-aastane sokk. Kõhnu nud ja kõhis kõvasti. Lahkamisel selgus, et kopsud olid täis pähklisuuruseid mädakoldeid. Looma kogukaal 10 kg.
 e) ja f) - jäärasarved, mustad, ilma pärliteta. Sarveotsad olid pehmed nagu kummi. Mõlemal sokul oli palju parasiite kopsus ja maksas. Keha kaitsereaktsioon vajas kaltsiumi parasiitide kapseldamiseks ja seetõttu jäi ehitusmaterjali sarvede ehitamiseks väheseks. Vanus 4-5 aastat. II b klass.
 g) peale rasket talve teki vad "külmasarved". Pärast sellist talve peab olema eriti hoolas, et mitte ära lasta heade eeldustega sokkusid. Jahimees peab hästi tundma oma jahilasi ja loomi, et mitte sooritada valelasku.

Tugevate külmadega võetakse ära soku õrnad verega täidetud sarved. Kui kevadel nahk maha aetakse, jäävad järele sellised kõndid. Vahel ei jää sedagi pähe. Vanus 4 aastat. II b klass.

h) sarved külmusid alles varakevadel ja seetõttu said kannatada sarvede ülaosad. Vanus 3 aastat. II b klass.
 Paruksarved teki vad sarvi katva õrna naha viigastamisel või kaasasündinud vea tõttu. Samal ajal peab olema häiritud hormoonsüsteem, mis reguleerib

sarvede kasvu. Sarved ei välju naha seest ja neid ei aeta enam kunagi maha. Sarved näevad välja nagu oleksid tehtud pehmest švammist. Parukas vohab kogu aeg ning kuna see on higi ja muid kehaeritisi täis, ilmub kohale palju parasiite. Kui sellist looma maha ei lasta, sureb ta väga piinarikkalt.

i) 4-aastane paruksarvedega sokk. Pikkade karvadega kaetud kõrvadest pikemad sarved. Paremast sarvest oli näha kolme haru, vasak oli ainult vohand. Sokul oli ainult üks umbes hernesuurune munand, teine oli kõhu koopas (*Kryptorchismus*) II b klass.

j) 4-aastase soku kolmetüveline sarvestik. Kolmas tüvi võis tekkida peale parja vigastust või lõhenemist.

Eelloetu oli vaid lühike ja kokkuvõtlik refereering mitmetest kirjutistest. Oleks kena, kui ka meie jahimehed täiendaksid minu refereeringut omapoolsete kirjutiste ja piltidega. Kui on tabatud kuskil ebanormaalse sarvedega sokk, siis olge hea ja saatke sarvede pilt koos laskmisandmetega meie ajalehele. Ärge unustage oma ning ka piltniku nime ja aadressi.

Parimale trofeeväärendile on auhind.

ANDRES LILLEMÄE
EJS jahinõunik

AJAHÕLMAST

ILMAR ROOTSI

2.

Tavaliselt langevad jürikuusse-aprilli LIHAVÕTTED EHK ÜLESTÕUSMISPÜHAD koos sellele eelneva nn. suure ehk vaigse nädala, suure neljapäeva ja reedega. Liikuv pühana võivad lihavõtted mõnel aastal nihkuda ka märtsikuusse (sõltuvalt kuu faasist pärast kevadist pöörpäeva - nad algavad sellele järgneval esimesel täiskuupäeval).

Eestlaste traditsioonis oli suur neljapäev lihavõttepühadeks valmistumise aeg, mil tehti üldist korraastust ja puhastust. Ka jahimees pidi sel päeval, samuti suurel reedel parema jahilõhne saamiseks puhastama oma püsi, kalamees parandama noota - see pidi kindlustama saagi terveks aastaks (Halliste). Peale püsi puhastamise tuli korda sättida (kui need seda vajasisid) ka rohusarv, haavlikott ja tongikarp, teha valmis peibutusviled (Saarde).

Nagu jõulupühade ajal, nii ka suurel neljapäeval ja reedel ning lihavõttepühade aegu ei mindud jahile. Kes seda tegi, pidi kaotama oma jahilõhne (Saarde, Tõstamaa). Ja üldse peeti kevadist lindude laskmist kahjulikuks, sest "siis surra kodu sulgloomad ära" (Rakvere). Viljandimaal aga oli viimaste edenemise heaks endeks suure neljapäeva hommikul metsast leitud pardipesa. Lihavõttepühade ajal põllul nähtud jännes ja nurmkanad võisid ennustada tulevast viljasaaki (Pärnumaa) - jänese nägemine tähendas põuast suve, nurmkanad oli

ÜLKITEST JA JAHIPIDAMISEST mineviku uskumustes ja kommetes

aga rikkaliku viljasaagi endeks.

JÜRIPÄEV, 23. aprill on selle kuu tähtsaim päev. Läbi aegade on jüripäev tähistanud uue majandusaasta algust - siis algasid kevadised põllutööd, lasti kari esimest korda välja, vajadusel vahetati ka elukohti ja sõlmiti uusi teenistustulepinguid. Et kariloomad lahkusid sel päeval lauda kaitsevate seinte vahelt vabasse loodusse, kus neid võisid tabada õnnetused, varitseda mitmed ohud (hundid!), siis ongi enamik uskumusi ja taigu seotud taotlusega neid karjast eemale hoida.

Kui aga tuli vajadus või oli võimalus lasta kari ka enne jüripäeva välja, pidi karjane seal järgima teatud nõudeid. Et huntidele karja olemasolust mitte märku anda, oli tal keelatud huigata, pasunat puhuda, tuld teha - "siis kõrvetab soe silmi päält karva ära ja susi näeb kau-

gele" (Vastseliina). Karjane ei võinud karja juures liha ega võid süüa, sest analoogiaprintsiibi järgi tuli siis ka huntidele liha; ta ei võinud karjavitsaga kive ega puid lüüa, hundi nime nimetada jne.

Ennete jälgimine ja karjale edaspidise heaolu taotlemine saatis kogu esimest karjapäeva. Jüripäeval lähtus mitmete tööde tegemise soovitatavus või keeld tihti huntide tõrje seisukohalt. Nii oli keelatud puude raiumine ja okste murdmine "muidu hunt murrab loomi" (Mustjala), aia tegemine "siis hakkavat hunt õue käima" (Tavastu), pesu kolkimine (Rõuge) jm. tööd. Seevastu oli naistel vaja õmmelda ja kududa "siis susitakse soel silmad pääst välja" (Nõo) või nõelutakse nad kinni (Halliste). Tehti ka mitmeid taigasid: karjamaale aetud loomade "jäljed lõigati maast lahti ja pöörati ümber, siis hunt ei mõistnud karja tulla" (Torma), karjamaal

"keerati hundi suu lukku", milleks käidi kolm korda vastupäeva ümber loomade, loeti Issameie palvet ja keerati mingi lukk võtmega kinni (Tartu - Maarja). Üldlevinud komme oli loomade suitsutamine, teades hundi pelgust suitsu vastu. Selleks põletati kadakaid, tõrva, isegi hundi enda karvu ja ekskrementide, millede suitsu lasti loomade peale. Kõik need nõiatembud pidid aitama hundi karjast eemale hoida.

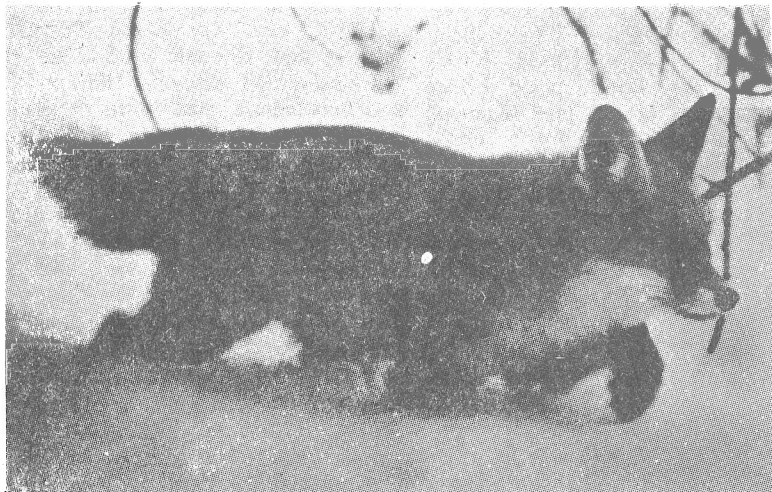
Huntide kohutamiseks tuli jüripäeva hommikul ka püssi lasta. Saaremaal ja Muhus oli kombeks sel päeval teha esimesed ajujahid.

Hundi kõrval oli jüripäeval uskumusi ka teistest loomadest, enam ussist ja konnast ning käost, kuid ka jahilindudest: pardist, tikutajast ja tedrest. Torma kandis öeldi, et tedre laulu aeg olla 2 nädalat enne ja 2 nädalat peale jüripäeva, ka munevat tedrekana sel ajal esimese muna (Halliste).

Nagu kevadel lindude laskmine üldse oli ebasoovitav, nii oli see ka MARKUSEPÄEVAL, 25. aprillil - muidu pole kütil õnne enam tervel aastal ja ka püssiraud läheb rikki (Boecler J. W. "Der Ehsten abergläubische Gebräuche Weisen und Gewohnheiten", 1854.)

RISTIPÄEV ehk taevamienispüha jääb tavaliselt maikuusse. Nagu teistelgi kiriklikel pühadel, nii valitses ka sel päeval jahilemineku keeld, samuti "põllutööde ja isegi karja väljalaskmise keeld, muidu oleks kiskjad nad ää mürdnud" (Karja). Ristipäeval ei tohtinud kududa ega heegeldada, siis pidi teritatama hundi hambaid (Nõo). Et sel päeval ei pidavat hunt julgema inimesele kallale tulla, käidud mõnel pool siis hundipesi otsimas (Märjamaa).

JAANIPÄEV, 24. juuni viib meid suvesse. Sel suurel suvepühapäeval oli palju pärimusi seotud kariloomadega nagu jüripäevalgi. Kuid võrreldes viimasega on sel päeval palju vähem tähelepanu pööratud kiskjate tõrjele. Mõningaid taigu siiski tehti, näiteks aeti Tavastus loomi, raudesemed kaelas, kolm korda ümber jaanitule. Mujal (Suure-Jaani) seoti neile vitsvõrud ümber kaela ja küllap paugutati ka püsse sel puhul mitmel pool jaanitulede ääres, kus külarahvas löbutses, kiikus ja laulis, kus käisid ringi õllekapad, veeti vägikagast ja otsiti sõnaja-laõit.

Järgneb.

JAHIST NII JA NAA

ONDATRA

Praegused jahieeskirjad lubavad ondatraid lasta püssiga (s.h. ka väikesekaliibrilise ääretulepadruniga) ja püüda võrkudega; püük raudadega on keelatud. Leian, et siin ei ole seaduseandjad kuigi asjatundlikud olnud.

Püssiga ondatrajaht tuleks ilmtingimata keelata. Esiteks on vee peale laskmine ohtlik (eriti vintpüssiga), teiseks tuleb palju praaki haavatute näol (jällegi eriti väikesekaliibrilise vintpüssiga), ja lõpuks – sügisel tekitab ondatra valgel ajal väga harva, nii et võimalus teda lasta on väga juhuslikku

laadi. Kevadel on aga sigimisaeg ja siis ei tule nende paugutamine kõne allagi.

Kõrvalpõikena. On arusaamatu, millistel kaalutlustel üldse võeti väikesekaliibriline vintpüss Eestis lubatud jahipidamisvahendite hulka. Sisuliselt pole see ju üldse jahirelv kuuli väikese energia ja ulukit sokeeriva toime puudumise tõttu. Ainasa ulukina võiks temaga lasta oravaid (kellele meil jahti ei peeta) ja vareseid (vareste pärast vaevalt keegi hakkab püssi muretsesema).

Võrkudega püük ei ole praktiliselt teostatav. Teoreetiliselt oleks ainus võimalus püünised üles seada ondatra kaldaurgude sissekäikude ette. Kes vähegi selle närilise eluga tuttav on, peaks teadma, et vee all olevate uru-

suude väljaotsimine on niivõrd aeganõudev ja raskesti teostatav, et see püügiviis (muidu küll humaanne ja päris kena) ei anna tegelikkuses mingit tulemust.

Kuigi olen juba ammu enne selle keelustamist põhimõtteline rauapüügi vastane, kaitsen seda püügiviisi ondatra juures ometi. Olen harastanud ondatrapüüki igal sügisel (vahel ka talvel). 1967. aastast alates, püüdnud neid loomakesi erineva iseloomuga veekogudel. Saadud kogemustele ja tähelepanekutele tuginedes usun, et

suudan võimalikud vastuväited tagasi lükata.

1. Ondatrate rauapüük ei ole antihumaanne nagu rauapüük tavaliselt.

Ondatrarauad paigutatakse veepiirile või kaldast eemal olevatele mätastele selliselt (tugikepp vette), et rauda sattunud loom upuks. Reeglina see niiviisi toimubki. Tean ka, palju selleks aega kulub ning leian, et rauapüük ei ole looma jaoks piinavam kui näiteks püssiga laskmine. Tõsi – mingi praagi protsent on ka kõige hoolikamal püüdjal. Väike osa loomadest jääb ikkagi kuivale ega upu, mõned neist pääsevad minema, jättes esikäpa raua vahele. Asjatundlikul trapperil ei ole neid juhtumeid üle 5 %.

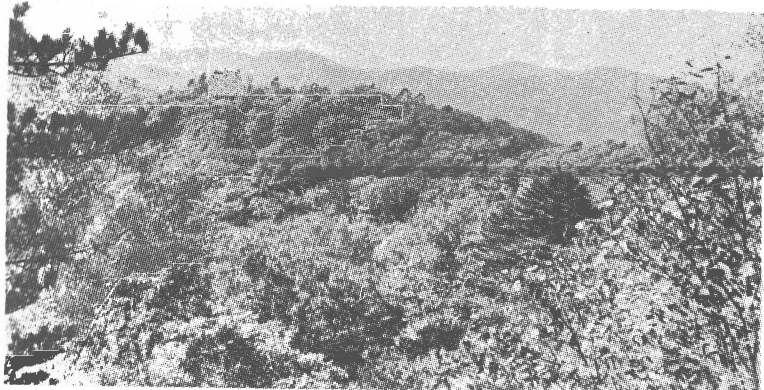
Mõnevõrra suurem on see protsent talvisel püügil kuivilpesadest, kus loomal on paremad võimalused kuivale pääseda. Ärgem aga unustagem, et püssiga küttides jääb haavatud ulukeid metsa surema ja arvatavasti on nende osa ültatoodust suurem.

Järg 8. lk. ➡

USSUURI TAIGA

(MITTE AINULT ÜLE PÜSSILATI)

Henn Tõnisson

3. VASTU TULI KARUSID...

Sihhote-Alini eelmäestiku pinnavormideks on sopkade ahelikud. Nende ahelike vahel on reeglina ojad, mida kutsutakse allikaiks (kljutš). Ojad suubuvad Hanihesa jõkke ja sealt jõuab vesi Beitsuhhe ja Imani jõgede kaudu Imani linna ligiläsnusse jõkke. Ojade suudmeid ja Hanihesa jõge ümbritseb soo ehk marr. Marril kasvab vaevakaski, vaevaseid lehisid ja tohutult sinikaid. Neid on olnud igal aastal – vahel rohkem, vahel vähem. Nendest marjadest toituvad laanepüüd, hiired ja karud, kelle radasid on sinikatihnikud tihedalt täis tikitud.

Kraatrite Välja lähedal olevad sopkad on meteoriitide ristitud vastavalt Lõuna, Meteoriidi, Kuliku, Vahepealne ja Suur sopka. Vahepealset sopkat ületab Kraatrite Väljale rajatud Looduse Mälestusmärgi piir. Selle paikapankul ja mõõtmisel selgus, et sopka suhteline kõrgus on sama, mis meie Suurel Munamäel (siin ju väga kõrge mägi).

KARUSID on taigas küllaltki palju. Suurtest loomadest on nendega olnud kõige sagedamini kohtumisi. Sealmail on esindatud kaks liiki – pruunkaru ja himaalaja kaeluskaru, kelle kohta öeldakse, et väike, aga tige.

Esimene tutvumine pruunkaruga oli mul siis, kui ronisin kord Suurele sopkale laanepüüde ligi. Sain just üle tuulemurru nulgude hüpata, kui viiekümne sammu kaugusel lähenes mulle kaarega mustjas kogu. Esimene, aga väga lühike mõte oli – siga. Siis taipasin, et tegu on karuga, kes kavatseb mind rünnata, mul aga on ühes rauas nr. 7 ja teises kartetš. Pärast metsavaht Stepan õpetas: lähed laanepüüd laskma, aga püss lae taigas kuulidega. See võis olla küll võigas röögatuse, mis mu kõrist valla pääses, karu igatahes pani pidurid peale ja lohises veel paar sammu sopkalt alla minu poole. Nüüd oli ta 5–6 sammu kaugusel küljega minu suunas, pööras pead, vahtis mulle otsa ja mõrises.

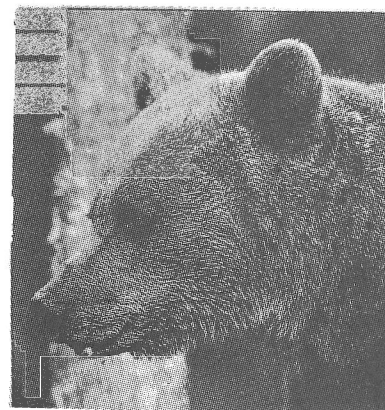
Silm oli tal väga tige. Mis teha? Kui teda momentaalselt ei tapa, siis ... jumalaga, ilus maailm! Selja taga oli mul üle meetri kõrgune tuulemurd. Kibekiirelt tuli meelde lapsepõlv, kodu ja kogu mõõduv elu. Lasin linnuhaavilite paugu õhku. Karu võpatas ja pistis punuma. Nüüd võisin väga ligidalt veenduda, et ehmatus lööb tal kõhu lahti küll. Värisevate sõrmedega ei saanud kuidagi taskunõopi lahti ning kuulid jäidki taskusse. Nii too karu mu vaateväljast kadus. Pärast oma värisemisi edasi sopkale ronides sattusin kokku karukutsikaga, kelle ema oligi olnud minu hirmutaja.

Õige kütt ei lase tulevat, vaid minevat karu. Tulevat karu võib lasta mees, kelle elu on kindlustatud. Lastakse neid varitsusest sõõda pealt ja mesipuude juurest mesilaste korjemaal. Kui korea seederimäni päkkid on valminud, ronivad karud nagu oravad paarikümne meetri kõrguste siledatüveliste puude otsa nende järele. Ka siis on võimalik karu tabada, aga kui ta sind märkab, on ta kohe teisel pool tüve ning sa ei näe muud, kui alla roniva looma küüniseid. Tarvis on kahte meest. Haavatud karu jälitamisest võib kaval mesikäpp teha jänesehaake – lastes jälitaja endast mööda ja ründab siis teda seljatagant. Mõttekas on jälitada karu teatud vahemaaga ja kahekesi. Kõik need õpetussõnad on kohalike karuküttide ja peamiselt Stepani käest kuulnud. Stepan näitas kord riideräbalaid, mis oli olnud seljakott ning mille ta tagantkätt oma naha päästmiseks karule tuuseldada viskas. Kui karu lõpuks maha jäi, selgus, et tabanud oli ainult esimene rindu lastud kuul. Laskjat päästis seljakott ja kiired jalad.

RETKERAJAD, REISIREAD

Teist korda kohtusin karuga õhtul töölt laagrisse minnes. Tema kadus müdinal kümme sammu eemale ja jäi uudishimust kuulutama, mis edasi saab. Hiilisin järele, jälle müdin ja natuke maad edasi. Kordasime nii mitu korda, kuni kaotas ta ära – ju siis tüdines ja lasi varvast.

1977. aasta 1. oktoobril olin tööl meteoriidivihma langemisala põhjapiiri lähedal ning ühtasin esimest korda kaasasoleva 1:25 000 kaardilehel eelmiste ja jooksva aasta mõõtmisi. Tol väga kuival suvi-sügisel oli palju taigapõlenguid. Kui ilm oligi päikesepaisteline, võis päikest näha vaid läbi paksu pruunikashalli suitsuloori ja mõneminutilise vihma ajal sadas taevast alla pruuni tahmast vett. Loomade käitumine oli ettearvamatu. Teodoliidi taga seistes kuulen, et keegi tuleb mulle tagant ligi. Pööran end vaatama – pöösast paistab karu pea. Tema aga ei tea minust midagi ja liigub 40 sammu kauguselt mööda abimehe moskvalse Saša poole, kes on üdini linnamees. Kuni karu paterdas visiiril meie jälgedeni, jõudsin endaga kõvasti kaubelda – lasta või mitte lasta. Karu haistis meie jälgi ja hakkas mööda visiiri Saša poole minema. Hõikasin otile sulaselges eesti keeles: "Kuhu sa, kurat, lähed!" Aru sai. Pööras tagumiku visiiri poole ja seisatas. Siis ma lasin. Tabasin selgroogu. Esimeste käppadega vedas karu ennast sarapuupöösani, haaras selle kaissu ja sasis pilbasteks. Lasin teise paugu, mille peale ta mind märkas ning hakkas minu suunas roomama. Kolmanda ja viimase paugu andsin talle 4–5 sammu pealt kaela. Looma kogu heitlust saatis sünye mõrgamine. Ta oli suur, üleni must isakaru, tema kolju-trofee hinnati kuldmedali vääriliseks. Kui kõik möödas, kujutasin ennast tolle sarapuupöösa ase-

mele ja mul hakkas üsna kõhe. Kulinaarsest vaatevinklist oli tema nagu täis sarapuupähkleid. Maks on peenekoline ja maitsev nagu jänesel. Imehea delikatess on aga käpad. Kuna lugu juhtus kolm päeva enne taigast lahkumist, läks lõpp kiireks. Sõime liha niipalju kui jõudsim. Konddid jätsime metsa, järelejäänud liha ja naha kandsime laagrisse (10 km) ja sealt autoga Stepani tallu. Igaüks võttis mingi koguse liha kaasa – vastavalt seljakoti mahule ja oma kandejõule.

Viimane kohtumine karuga Ussuuri taigas oli 1986. aastal. Ühel kottipimedal ööl tulime Üloga marrit, tuttava külamehe izjubrisoolakult oma kodulaagri poole. Millegi pärast me polnud süüdanud taskulampe, rühkisime poolkobamisi ja vaikides ühest teejäänud sopkalt üles. Järsku tonksas Ülo mulle käega vastu õlga ja nõudis sõrme suul hoides vaikust. Jäime kuulutama. Hetk hiljem kuulsimegi endast kõrgemal liikumist. Igaks juhaks lükkasime kuulipadrunid rauda. Ootasime. Õhtupoole ööd on õhulikumine temperatuuri muutumise tõttu sopka tippudelt alla. Karu ligines meid haistmata mõnekümne sammu kaugusele, taipas siis, et midagi on viltu, möödus meist kaarega ning sattudes meie tuulde, pühkis raginal nõlvast alla.

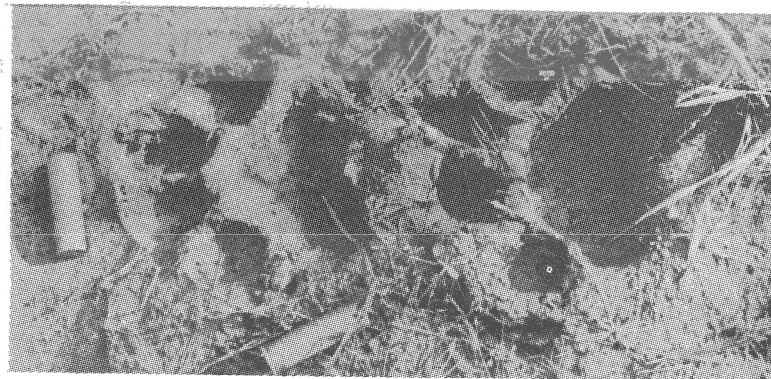
Järgneb.

* Kastemärgi hommik marrit.

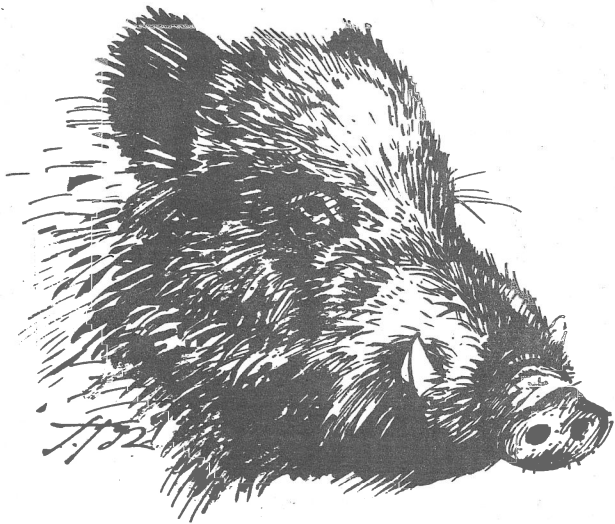

* Meteoriiditsijate väike seltskond "karukoopas", hiigelsuure korea seederimäni juurte all. Püssidega on kolm kanget Eestimaa jahimeest (vasakult) Hans Vinkmann, Aavo Zupping ja Henn Tõnisson. (1983.a.)

* Värsked tiigrijäljed pehmes, veel paakumata savis. (1986.a.) (Pilt, mis eelmisest "Jahimehe" numbrist välja jäi.)

Fotod: Ülo Kraan

KASULIK TEADA

METSSIGA₂

VALIKLASKMISE ÜLDISED PÕHIMÕTTED

Joonisel 8 näete 2-5 aastaste kultide kihvu.

8a – 2-3aastane kult;
8b – 3-4aastane kult;
8c – 4-5aastane kult.

Toome ära ka nende mõõtmistulemused. (Tabel 1).

Joonis 8a näitab kuldi kihvu, kes oli 2-3 aastane ja tabati juunis. See lask sooritati täiesti ilmaasjata, kuna tegemist oli potentsiaalse trofeeloomaga, ja kehakaal näitab, et loom oli veel varasuviseks lahja.

Joonis 8b näitab kuldi kihvu, kes oli 3-4aastane ja tabati detsembris. Sellest seast poleks ka 8-aastaselt trofeelooma tulnud, kuna tema kehakaal oli vanuse kohta haruldaseks väike.

Joonis 8c näitab kuldi kihvu, kes oli 4-5aastane ja tabati märtsis. Kuna kihvade laius on 22 mm, siis on arvata, et ka kõrges vanuses see kult medalikihvu ei kannaks. Sellegipoolest oleks laskmisega võinud veidi kannatada, kuna üldjuhul algab kultide jahtimine pärast 5 eluaastat.

Küpsel, vanal nn juhtkuldil on nii suvises kui talvises karvas (joonis 9 a ja b) suur raske pea, mis kohe kehaks üle läheb (puudub kael). Pea pikkus moodustab peaaegu 1/3 kogu keha pikkusest. Mõhmad on üleskerkinud ja suured kihvad on palja silmaga näha. Keha keskkohal on kõrge kumerusega ja seljajoon tugevalt alanev. Figuur on massiivne ja suurem osa kehakaalust asub esijalgadel. Esijalad on lühikesed ja tugevad. Tugev pikk saba suure ja pika sabatutiga ulatub pikalt üle kannaliigese. Mõõtmisel on saadud vana kuldi saba pikkuseks kuni 25 cm. Vana kuldi eluviis on väga varjatud. Ta liigub pidevalt ringi, jäämata kusagile pikemaks ajaks pidama. Tihti peale katab ta pikki vahemaid. Kunagi ei kasuta ta teiste loomade radu ja muid kindlaid marsruute. Enne metsast väljatulekut kontrollib ta kaua ümbrust, nuusutab ja kuulab, et vähimagi kahtluse korral kiirelt kaduda. (Minu jahtkonna juhataja Jaan Villota istus talvel kärede pakasega tund aega täiesti liikumatult pukis, sest vana kult seisis samuti täielikult liikumatult puki taga. Kui trofeeloom oli täpse lasuga tabatud, siis oli mehel tükki tegemist, et pukist maha saada – külm oli põlved kangeks võtnud). Kui kult lõpuks sõandab lagedale toituma tulla, siis vahib ta pidevalt ringi ja kuulatab, et ega kusagilt ohtu näha pole. Tihti läheb "peremees" päevauinaku tegema väikestesse metsa-

tukkadesse või saarekestesse keset põldu, kuna sealt teda ei taibata otsida.

Tugevad 7-8 aastased kuldid, kellel trofee suurus on maksimum, ongi valiklaskmise eesmärk. Laskmine peaks toimuma väljaspool jooksuaega, ehk septembris-oktoobris, kus kehakaal on kõige suurem. Enne igat lasku tuleb hooliga jälgida, et kõiki tunnuseid on arvestatud. Tavaliselt kultide kihvad pärast 8. eluaastat suuremaks ei kasva ja kulumise tõttu hakkavad kaotama väärtuslikke punkte.

Joonis 10. (Tabel 2).

10a – 5-6aastane kult;
10b – 6-7aastane kult;
10c – 7-8aastane kult;
10d – 8-9aastane kult;
10e – üle 10aastane kult.

Joonis 10a – 5-6aastane siga, kes lasti detsembris. Liiga väike kihva pikkus ja suhtarv. Paari aastaga oleks küll nii pikkust kui laiust juurde tulnud, kuid medalit ei oleks ikka saanud. Kuigi medalit ei tulnud, saadi rohkesti liha.

Joonis 10b – 6-7aastane siga, kes lasti septembris. Kihvad on väga heade potentsiaalsete

mõõtudega ja paari aasta pärast oleks medal välja tulnud.

Joonis 10c – 7-8aastane siga, kes lasti detsembris. Liiga väike kihva laius ja medalit ei tulnud.

Joonis 10d – 8-9aastane siga, kes lasti septembris. Pronksmedal, õige siga, õigel ajal.

Joonis 10e – üle 10aastane siga, kes lasti novembris. Kihvad on tugeva taandarenguga (ära kulunud). Paar aastat varem omas see siga kindlaid medalikihvu. Ülemised kihvad on veel head ja tugevad, alumised on otstest tugevalt kulunud. Ülevananenud kuldil kuluvad kihvad nii tugevasti, et trofee kaotab oma väärtuse. Medal on igaveseks läinud. Siit moraali: tugevad sead tuleb maha lasta nende tippvormi ajal.

Joonis 11. Kulmedalikihvad. (Tabel 3).

See kult oli 8-9 aastat vana ja lasti jaanuaris. Kihvad on ühtlaselt laiad. Eriline ilu on ülemistel kihvadel. See trofee hinnati rahvusvahelisel trofeenäitusel Budapestis.

(Järgneb)

EJS jahindusnõunik
ANDRES LILLEMÄE

Tabel 1.

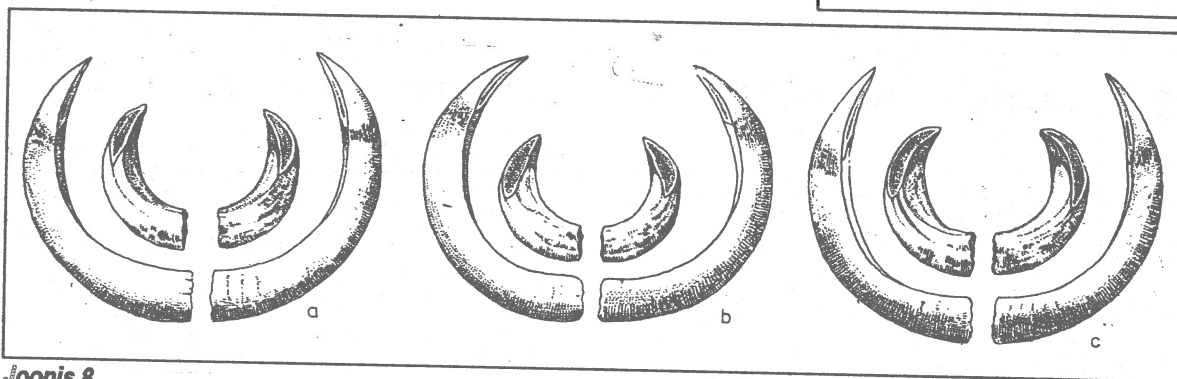
Mõõt	a	b	c
alumiste kihvade pikkus mm	155,0	145,0	159,0
alumiste kihvade laius mm	21,0	21,5	22,0
laius teritusjäälje taga mm	15,5	16,0	18,0
suhtarv	1,35	1,3	1,2
ülemiste kihvade ümbermõõt mm	61,0	65,0	68,0
sea kaal kg	56,0	54,0	63,5

Tabel 2.

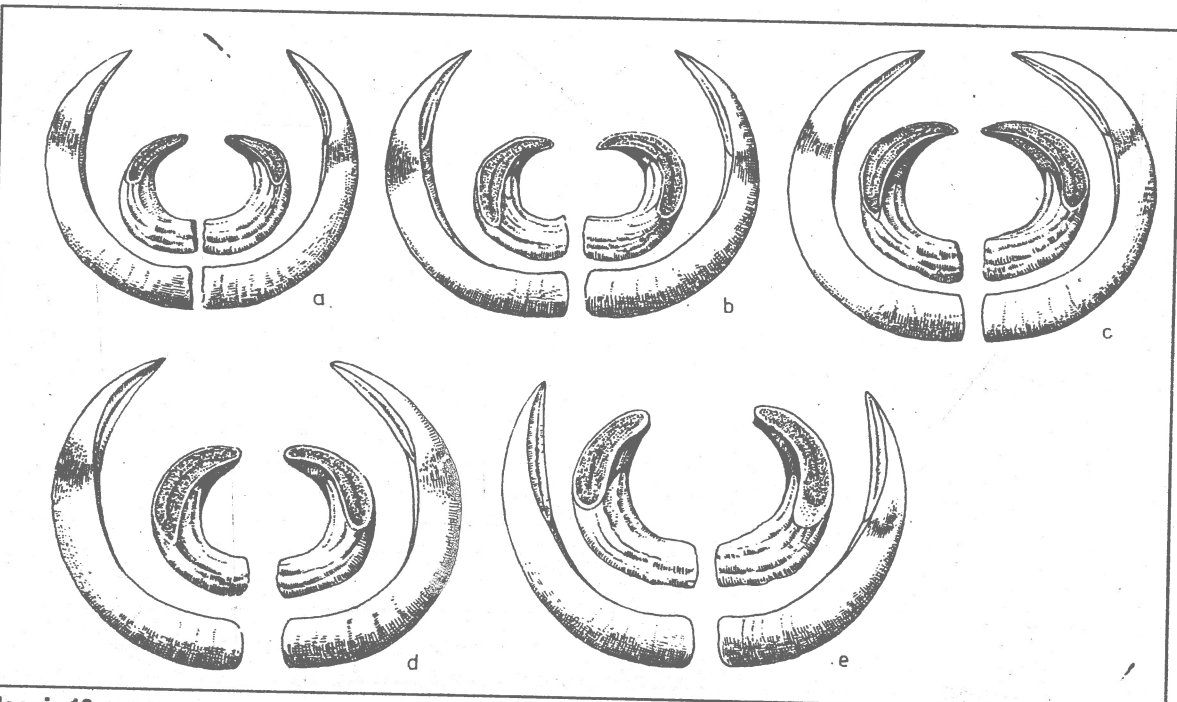
Mõõt	a	b	c	d	e
alumiste kihvade pikkus mm	172,0	183,0	211,0	217,0	174,0
alumiste kihvade laius mm	22,0	24,0	22,0	25,0	23,0
laius lihvimisjäälje taga mm	20,0	21,5	21,0	24,5	23,0
suhtarv	1,1	1,11	1,04	1,02	1,0
ülemiste kihvade ümbermõõt mm	72,0	78,0	14,0	-	87,0
sea kaal kg	72,0	98,0	120,0	153,0	88,0
CIC punktid	-	108,9	101,9	112,3	-
				pronksmedal	

Tabel 3.

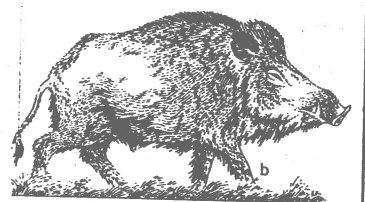
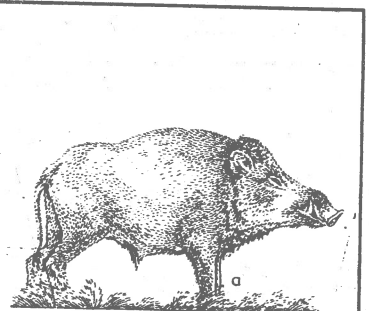
Vasaku alumise kihva pikkus cm	22,0
Parema alumise kihva pikkus cm	22,5
keskmise	22,3
Vasaku alumise kihva laius mm	29,0
Parema alumise kihva laius mm	28,8
keskmise	28,9
Vasaku ülemise kihva ümberm.cm	7,8
Parema ülemise kihva ümberm.cm	7,7
Lisapunktid	3,5
Suhtarv	1,01
Sea kaal	137,0
CIC punktid	128,0
	Kulmedal

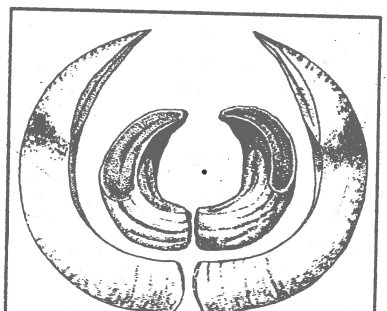
Joonis 8.

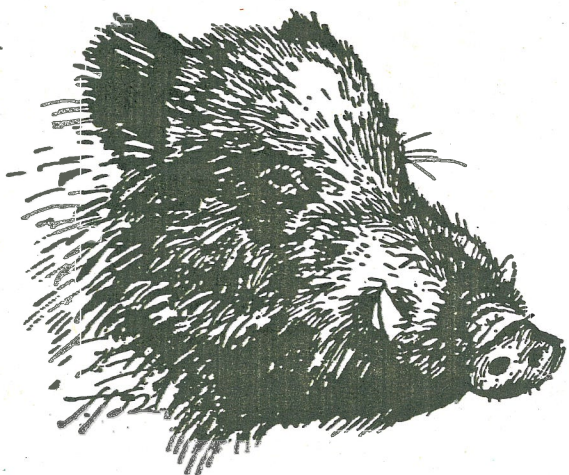
Joonis 10.

Joonis 9.

KASULIK TEADA

METSSIGA 3.

VALIKLASKMISE ÜLDISED PÕHIMÕTTED

II.4. Ebanormaalsed kihvad.

Tihti peale saavad sead jahi käigus haavata (kõik haavatud sead tuleb valiklaskmise käigus ära lasta). On olnud juhusid, kus kuldil ülemised kihvad ära lastakse. Kui puuduvad ülemised kihvad, siis hakkavad alumised kihvad takistamatult kasvama ja kasvavad lõpuks ülemisse lõualuusse sisse, nii et siga ei saa enam suud avada. Enamasti surevad sellised isendid pärast pikemaajalist piinarikast vegeteerimist.

nud. Vasakpoolne alumine kihv oli tänu sellele ülemisse lõualuusse nii kinni kasvanud, et siga sai lõugu vaevalt avada. Kui siga tabati, oli ta kohutavalt kõhnunud.

Joonis 12b näitab 5–6 aastast kultu, kellel lasti kuul suust läbi. Praktiselt lasti kuldil kihvad suust ära. Peale paranemist jäid alumised kihvad nii lühikeseks, et said ülemiste kihvade poolt väga vähe teritatud.

Joonis 12c näitab 8 aastast siga, kes samuti sai tabamuse ülemistesse kihvadesse. Mõlemad üle-

oli 340 mm ja vasaku 250 mm. Kõige suurem laius oli 24 mm.

III. Emis.

Tänu sarvedele on teistel sõralistel lihtne emas- ja isasloomi eristada, kuid metsseal on see esimesel silmapilgul küllaltki raske. Erinevusi emiste ja kultide kehaehituses suudab märgata väga kogenud jahimees.

Eristatakse: pörsas-emised, kesik-emised, keskealised emised ja küpsed vanad emised. Kui emisel on pörsad, nimetatakse teda juht-emiseks. Esineb emiseid, kes jooksu ajal mingil põhjusel ei ole tiinestunud. Ahtraid emiseid esineb harva.

Joonis 13.

- a) pörsas
- b) kesik
- c) noor
- d) keskealine
- e) vana, küps emis

III.1. Eristamine pea ja näoilme järgi.

Joonis 14a. Pörsas ei ole emiste ega kultide vahel suuremat vahet. Karv on pruunikas-kollane, suu juures hele varjund.

Joonis 14b. Pea on kiilukujuline. Võrreldes kesik-kuldiga ei ole kesik-emise kärs kumer vaid sirge. Karva värvus on pruun.

Joonis 14c. Noor 2 aastane emis. Kiilukujuline pea pika kärsaga.

Joonis 14d. Keskealine emis. Näoilme on rahulik. Kärsa ülemine osa on veidi kumer.

Joonis 14e. Küps 5 aastane emis. Tugev jõuline pea, pikk veidi kumer kärs.

III.2. Eristamine keha suuruse ja kuju järgi.

Joonis 15a. Mittetiine kesik-emis aprillikuus. Seljajoon on sirge, harjased on pruunid nagu kogu karvastik, saba on peenike, ilma tutita ja ulatub poole kintsuni. Mittetiinestunud isendid elavad koos karjaga.

Joonis 15b. Tiine kesik-emis. Seljajoon sirge. Figuur mõjub kõrgejalgselt. Tänu tiinusele on keha ümar. Poegimiseks eraldub karjast. Niipea kui pörsad on jalul, ühineb karjaga uuesti.

Kui tavaliselt algab karvavahetus kesikul mai algul, siis poeginud kesikul alles mai lõpul. Veel suvel on neil pikki talvekarvu kärsal ja kintsudel.

Joonis 15c ja d näeme kesik-emist suve- ja talvekarvas. Suvekarv on hõbehall. Saba on peenike, ilma tutita ja ulatub vaevu üle kannaliigese. Tänu saledusele mõjub kõrgejalgsena. Karjas paistavad nad silma väga elavate liigutustega. Kesik-kuldid on karjast eemale tõrjutud ja alustavad oma elu.

Joonis 16a ja b on noored ning 16c ja d keskealised emised. Pea pikkus on umbes 1/4 keha pikkusest. Talvekarvas mõjub jässakana. Seljajoon on sirge, kaelaosas ja enne kintsudeks üleminekut veidi sisse langenud. Figuur on tugev, pikaksveninud, tugevate esijalgadega. Saba on pikk ja tugev ning ulatub üle kannaliigese. Suvekarvas on saba ilma tutita, talvekarvas pikkade mustade karvadega. Nisad on hästi arenenud ja paistavad suvekarvas kaugele silma. Tavaliselt on noortel ja keskeas emistel

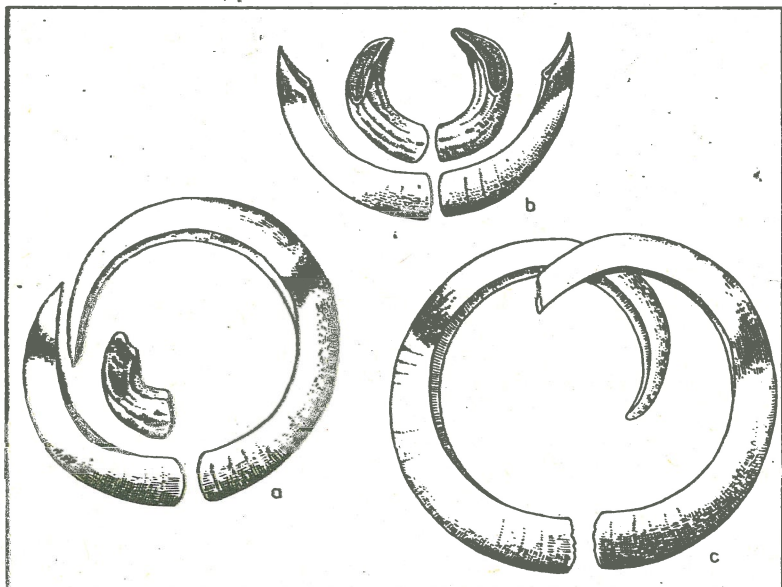
pörsad. Võivad moodustada ka omavahel karju, kus on koos ühe perekonna emised koos pörsastega. Juhtemis astub tihtikust esimesena lagedale ja jälgib hoolega ümbrust. Vähihagi kahtluse korral annab ta puhkides või rõhkides hädahüsti märku ja kogu kari kaob. Pörsastega emised ei kuulu kütitavate loomade hulka.

Küpsel ja vanadel emistel (joonis 16 e ja f) on pea pikk ja kiilukujuline. Ülemiste kihvade tõttu on nina veidi kumer. Seljajoon on sirge, väga vanadel isenditel veidi sisselangenud. Figuur on tugev. Ahtraid emised on ümarad ja täidlased. Juhtemisel on nisad tugevad ja ripuvad, ahtratel emistel on ümar kõhujoon ning nisad on atrofeernud. Saba on tugev, pikk ja ulatub üle kannaliigese. Saba otsas on pikad mustad karvad moodustanud tutikujulise moodustise. Juhtemisel ei ole kunagi üksinda – tal on pidevalt saatjaskond. Ta on umbusklik ja väga ettevaatlik. Pidevalt tegeleb ta ümbruskonna jälgimisega. Vana emis kuulub siis laskmisele, kui ta enam pörsaid ei too.

Aher emis elab karja vahetus läheduses. Kuna ta on heas keha-kaalus, siis kehva valgusega võib teda kuldiga segamini ajada. Kui suudetakse aher emis karjast eristada, siis on ta väga hea jahisaak.

See on lühidalt kõik metssigade tunnuste ja valiklaskmise kohta. Oleks kena, kui meie jahimehed oma kogemustele tuginedes seda kirjutist täiendaksid.

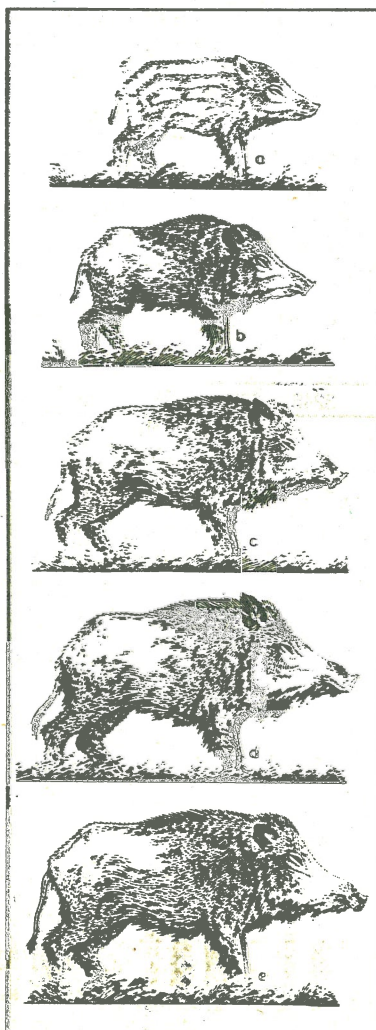
EJS jahinõunik
ANDRES LILLEMÄE

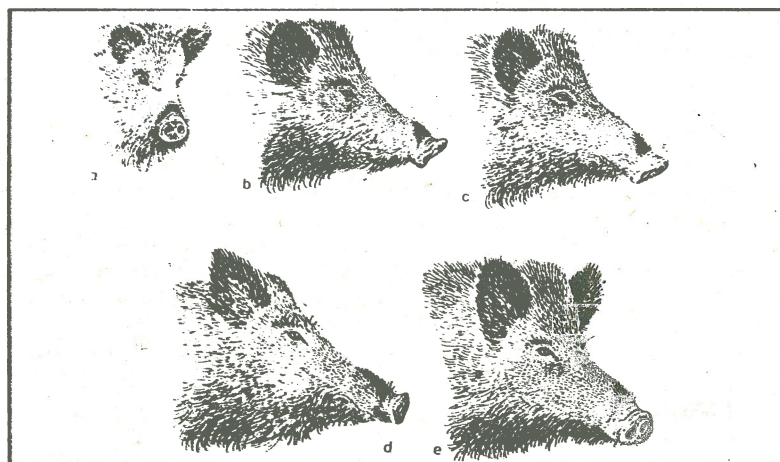
Joonis 12

Joonis 12a näitab umbes 6 aastast kultu, kes oli saanud lasu ülemistesse lõualuudesse. Vasakpoolne ülemine kihv oli täiesti purunenud ja alumised kihvad olid ülemisse lõualuusse sisse kasvanud. Parema alumise kihva pikkus

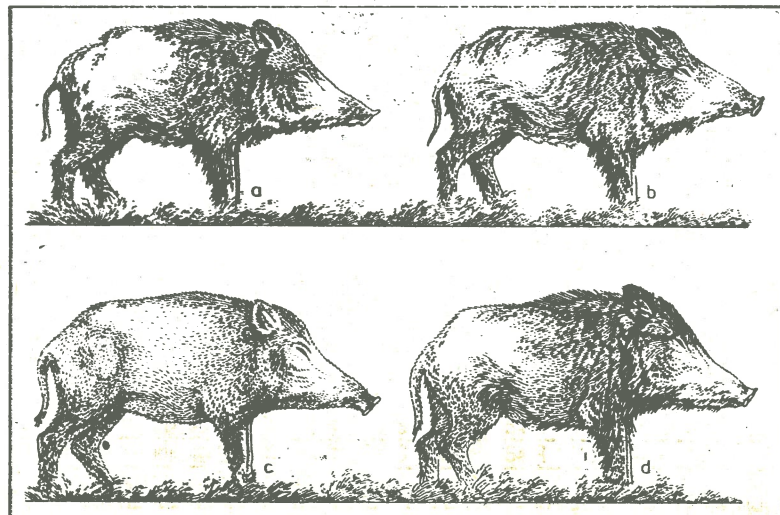
mised kihvad olid täiesti purunenud ja alumised kihvad olid ülemisse lõualuusse sisse kasvanud. Parema alumise kihva pikkus

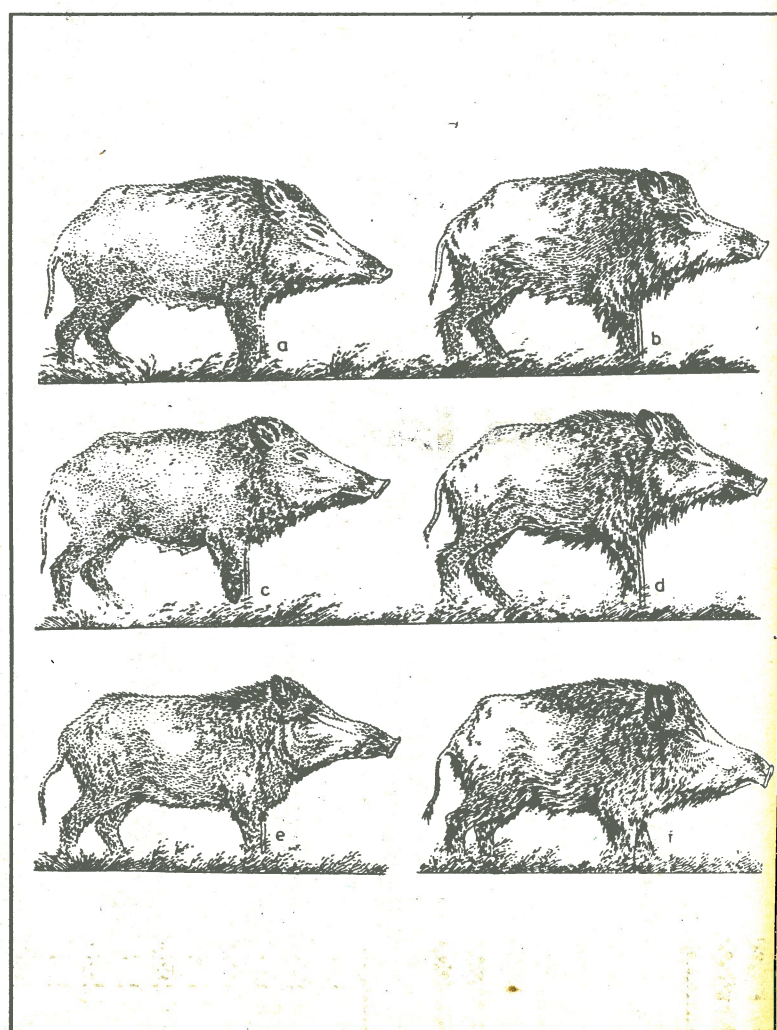
Joonis 13.

Joonis 14.

Joonis 15.

Joonis 16.

TÕNU TULEVI joonistus

HIRV

1

KASULIK TEADA

• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

Pikka aega oli hirv meile eksootiline loom. Teda leidsid vaid Hiiumaal ja Saaremaal ning laskelubasid said "kõrgema eseloni" esindajad. Kliima soojenemine on toonud kaasa hirvede migratsiooni lõunast. Lisaks sellele on Rakvere meestel tänu Enno Vilepili eestvõtmisele küllaltki tugev hirvepopulatsioon. See tähendab seda, et peagi võib hirve näha kõikides maakondades. Hirv kohaneb meie maastikul küllaltki ruttu, ja kui hundid liiga ei tee, siis peaks õige varsti olema hirvejaht meilgi võimalik.

Kokkuvõtvalt hirvede valiklaskmisest

Selleks, et teha valiklaskmist, tuleb jälgida järgmisi põhimõtteid:

- kütatakse kõik väliste tunnuste järgi haiged või väärarengutega isendid, samuti loomad, kes on tugevasti vigastatud või haavatud, sõltumata vanusest. Väiksemate vigastuste või vigadega (osaline sarvede deformatsioon) isendid, kes paranevad, tuleks säästa, kui mõned teised põhjused lasku ei õigusta;

- hinnata tuleb keha suurust (nii emas- kui isasloomadel). Alla keskmise kehasuurusega isendid kuuluvad tabamisele;

- valiklaskmine viiakse läbi enne jooksuaega. See takistab halbade omaduste edasipärimist;

- laskmise raskuspunkt on noorteklassis (klass IIc 1. kuni 3. sarved), kuna selles vanuseklassis on hindamine kõige lihtsam. Valiklaskmine peab algama kohe jahi algusega. Lastakse ka 1. sarvede kandjaid (sarved pole naha seest veel välja tulnud). Üldiselt peaks sarvede miinimumpikkuseks olema kõrvade pikkus;

- peale suurpuhastust noorteklassis jääb vanemates vanuseklassides valiklaskmiseks küllaltki vähe hirvi. Siin lisandub keha suuruse vaatlemisele ka trofee hindamine pikkuse, harulisuse ja vormi järgi;

- valiklaskmine noorteklassis on vajalik selleks, et ellujäänud isendid (IIa klass) õiges vanuses kõrgeklassiliste (Ia) trofeeeloomadena tabatakse;

- vasikate laskmine toimub alates septembrist ja karja hulgast vasikate suuruse ja välimuse järgi. Veel olemasolevad täpid tähistavad hilist vasikat. Lastakse ära isen-

did, kelle suurus on alla karja keskmise. Tugevaid isendeid tuleb kõiki säästa. Väikeste vasikate ja emade tabamine vähendab arvukuse tõusu ja sellega ka hirvede tekitatavaid kahjustusi;

- ülevananenud isendid kuuluvad samuti tabamisele. Selgelt eristatavateks tunnusteks on ripp-põlved, allavajunud selg, rippkoht ja kuivetu pea;

- õigesti läbiviidud valiklaskmise korral jäävad alles vaid parimate eeldustega isendid nii keha suuruselt kui välimusest, mis tagab terve ja tugeva järelkasvu.

1. Klassifitseerimine

Klass Ia. Küpsed trofeeeloomad, kes vastavad neile seatud nõudmistele. Olenevalt elupaigast on nende sarvede kaal 4,5–6,5 kg või suurem. Minimaalne vanus 12 aastat. Sarvede miinimumkaal on 75 % sarvede kaalust, mille saavutab küps hirv antud territooriumil keskmiselt. Eriti suurepäraste eeldustega hirved, kes sarvede järgi otsustades pole veel oma arengu tipus, tuleks 1–2 aastaks säästa, kuni nende sarved maksimumtulemuse annavad.

Klass Ib. Suured laskmiseas hirved, piirkonnale omaste sarvede kaaluga tavaliselt 4,5–6,5 kg, ilma vanuse kindlaksmääramiseta, tugevate vormivigadega sarvedega. Vormivad on puuduvad harud ja deformeerunud otsad. Kuna sellised hirved ei vasta nõudmistele, lastakse nad valiklaskmise käigus ära. Põlvede vormis ei anna alust liigitada pulle klassi Ib.

Klass IIa. Nn. tulevikuhirved – veatud, mitte jahitavad hirved, kes vastavad keha ja sarvede arengult oma vanuseklassi normaalsuursele ja jahitava hirve minimaalvanust

12 a. veel saavutanud ei ole.

Klass IIb. Kütitavad hirved, kes oma keha ja sarvede arengult ei vasta oma vanuseklassi normaalsuursele. Kvaliteedi parandamise huvides kuuluvad ärasklaskmisele. Need hirved ei saavuta kunagi I klassi ja sarvede kaal jääb vahemikku 2,5–4,5 kg.

Klass IIc. Väikest kasvu hirved, kes on oma arengult maha jäänud ja oma keha ja sarvede arengus tükk maad allpool oma vanuseklassi normaalsel keskmisel asuvad. Sarvede kaal ei ületa 50 % normaalse I klassi sarvede kaalust. Siia klassi kuuluvad hirved 1. kuni 4. sarvedeni. Üksikud vanad isendid ilma sarvedeta (mungad) ja ülevananenud tugevasti taandarenenud sarvedega isendid.

1.2. Hindamine sarvede kuju järgi

Kõikide hirvede sarvi on võimalik nende kasvamise kuju järgi liigitada kahte põhivormi: ümmargused (joonis 1.1. a–c) ja sirged (joonis 1.1. d–f). Sarvede astusest lähtuvad erinevad variandid: kitsas, peaaegu suletud ümarvorm (a); südamekujuline ümarvorm (b); ideaalvorm (c); kitsas sirge vorm (d); tavaline sirge vorm (e); kauge sirge vorm (f). Kõik need vormid võivad esineda ühel ja samal asualal. Puhtaid vorme esineb aga siiski vähe, tavaliselt on tegemist üleminekuvormidega. Kitsad vormid on siiski vähem soovitud, kuna trofee hindamisel on sarvede vaheline laius üheks mõõtmiskriteeriumiks.

1.2.1. Hindamine kroonikuju järgi

Hirvesarvede kroonidel on palju erinevaid kujusid. Põhivariantide kõrval esineb palju üleminekuvorme, mida on peaaegu võimatu

mõne põhivariandi juurde arvata. Krooni kuju, väljaarenemine, sarvharude rohkus lisavad trofee hindamisel kuni 10 punkti. Ainult sellest lähtudes võib eristada soovitud ja vähem soovitud kroonikujusid. Soovitud kroonikujude hulgas esinevad järgmised variandid (joonis 1.2. a–e).

a) lihtne normaalne kroon, kolmharuline, mis igal pool eeldustega hirvel juba alates 3ndatest sarvedest mõlemal sarvel esinema peaksid;

b) karikakujuline kroon, moodustub paljudest pikematest või lühematest sarvetest;

c) kühl- ehk labidakujuline kroon, sel puhul asetseb krooni pind kõrgemal kui sarvedel;

d) kääkujuline, kroonil on ebaloosuliku kää kuju ühel tasandil;

e) üksteisest eemalehoidev või sügavalt lõhestatud kroon.

Järgmised vähemsoovitud kroonikujude tähistatud variandid saavad vastavalt kujule trofee hindamisel vähem punkte (joonis 1.2. f–j).

f) lihtne kahvikujuline kroon, koosneb ühest kahvlist ja madalamal asuvast harust;

g) kahkordne kahviline kroon;

h) astmeline kroon;

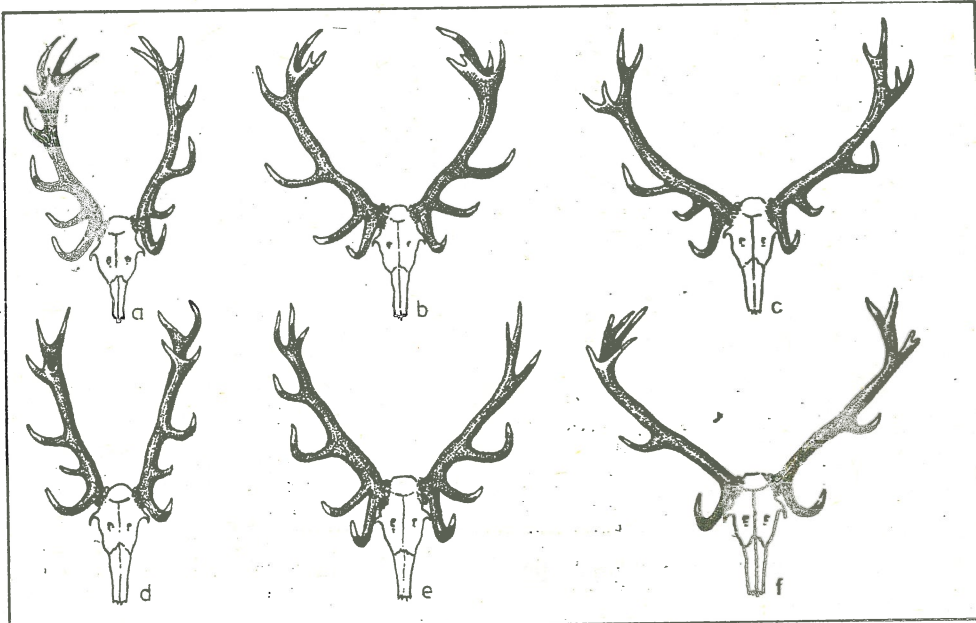
i) jagunenud kroon;

j) nn. hundiharudega kroon.

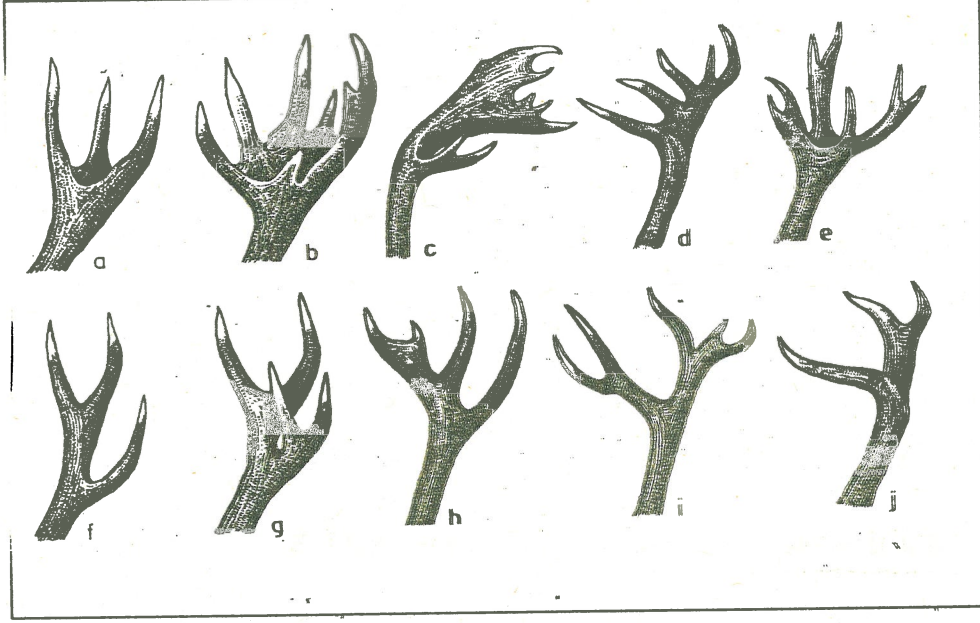
Kas kroon on soovitud või mittesoovitud, ei anna see alust liigitada looma Ib klassi, jälgida tuleb eelkõige sarvede kaalu.

(Jahimees)

ANDRES LILLENÄE

JOONIS 1.1

JOONIS 1.2

ÜHE FOTO JÄLGEDES

Selle veidi koltunud vana foto leidsin 1993. aastal EJSi arhiivipiltide hulgast. Irriteeriv foto jahimehest nelja lastud metsisega uhkelt poseerimas. EJSi vapilind on meil teadagi keelu all, seepärast sai pandud pildil allkirjaks "Tundmatu autori foto tundmatust salakütist" (foto tagakülgi oli puhas, ei ühtki märget pildil oleva mehe ega pildistaja kohta). Nõnda saigi foto avaldatud jahiseadusandluslugude juurde sobiva võrtsina – v.t. "Jahimees" nr. 4–5 (19–20) 1993.

Hiljuti käis toimetuses härra Nahtman Ida-Virumaalt ning palus ajaleheveergudel õiglus maksma

panna. Too metsistega mees polevat teps mitte salakütt, vaid vana ja aus põlvkivibasseini jahimees ANATOLI GROMOV. Pilt olla tehtud 50ndatel aastatel Venemaal Slantsõ kandis, seal aga oli siis ning on ka praegu metsisejaht lubatud. Anatoli Gromov poseeris jahisaagiga pärast ametlikku ja temale üleduukat linnujahti. Lugegem jahimees Gromov selle pildi teistkordse avaldamisega rehabilititeerituks. Toimetus vabandab vahva linnuküti ees.

ÜLO KRAAN

TARTU KLUBI kutsub

Tartu Jahindusklubi
jahimees!

Kui Teie naispere kardab pikkadel talveõhtudel igavuse üle ja pole millegagi rahul, mida Te pakute, siis päästame Teid sellest vaevast ning palume teid lahkesti tulla klubisse kangastelegetel kuduma.

Esimesel kokkusaamisel 3. novembril kell 18 saame omavahel tutvavaks ja peame tulevikuplaane.

Info Tartu telefonil 47 19 91.

TARTU JAHINDUSKLUBI PERE

HIRV ②

KASULIK TEADA

• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

Kliima soojenemine on toonud kaasa hirvede migratsiooni lõunast. Arvatakse, et peagi võib hirve näha kõikides maakondades. Hirv kohaneb meie maastikul küllaltki ruttu ning kui hundid ja salakütid liiga ei tee, peaks õige varsti olema hirvejaht meilgi võimalik.

1.2.2. Heade, keskmiste ja väheste eeldustega hirvede arenguetapid.

Järgnevad arenguetapid on rekonstrueeritud ühe kindlal jahialal tehtud vaatluste põhjal ja selgitavad meile H-tüüpi (hoiatav), K-tüüpi (keskmise) ja L-tüüpi (lastav) hirvede võimalikku arengut. Nii on jahimehel võimalik hirvi vaadelda ja ilma raskusteta vastavatesse arenguetappidesse liigitada.

H-tüüp

Heade eeldustega hirve arenguetappe iseloomustavad täiuslikud pikad sarved, millel on palju harusid ja suur kaal ning kelle sarved ka peale trofeepulli vanuse (12. a.) saavutamist edasi kasvavad (kuni 14. a.). Nad saavutavad selles vahemikus sarvede arengu maksimumi ja alles kõrges vanuses algab sarvede taandareng (joonis 1.3.).

Joonis 1.3.

1. sarved
2. sarved
3. sarved
4. sarved
5. kuni 6. sarved
7. kuni 9. sarved
10. kuni 12. sarved
- ülevalanenud hirv
- Noorel isendil on 1. sarved tugevad, ula-

tuvad 2–3 korda üle kõrvade pikkuse, sageli otsest tõmbid (klass II a).

b) 2. sarved – min. 8-harulised, sõrme-pikkuste harudega, käelaba pikkuste keskharudega, ühel sarvel on märgata krooni kujunemist (klass II a).

c) 3. sarved – vähemalt 10-harulistel sarvedel peab olema mõlemal sarvel kroon (klass II a).

d) 4. sarved – 12-harulised pikad sarved, lai ulatus ja pikad keskharud.

e) 5.–6. sarved – ebakorrapärane 14-haruline, sarvede kaal on tugevalt suurenenud. Kuna hirv on oma kehalises arengus 6–7 a. vanuses juba “küps”, siis suunatakse “ületootmine” kchal sarvedesse (klass II a).

f) 7.–9. sarved – ebakorrapärane 18-haruline, väga hea laius ja ilusad kroonid, pikad tugevad harud, soovitud vanus pole saavutatud (klass II a). Tänu suurepärasele eeldustele saavutab ja ka ületab hirv selles vanuses juba ettenähtud sarvede kaalu nõude 4,5–6,5 kg ja punktide arvuga saavutab pronksmedali.

g) 10.–12. sarved – ebakorrapärane 18-haruline. Kuigi vanus on täis, on sarvest näha, et kaalu suurenemiseks läheb veel 1–2 aastat. Massiivse krooni tõttu tundub sellise hirve puhul, hoolimata ettenähtud vanuse saavutamisest, kaal üleval olevat. Kaalu

kogunemist alla ettenähtud vanuses (12. a.) ei ole toimunud. Sellega on kummutatud paljude jahimeeste seas levinud eksiarmus, et noorel hirvel on kaal üleval, vanal all. Selle hirve täisharulisus tuleneb headest eeldustest ja oleks jäänud püsima kõrge vanuseni.

h) ülevalanenud hirv – kroonid puuduvad, tüvede pikkus ja harud on taandarenenud, ainult sarvede kaal näitab, et kunagi on olnud tegu hiiglasega.

K-tüüp (keskpärane tüüp)

K-tüüpi hirve arengurida näitab sarvede arengu kulminatsiooni juba enne ettenähtud vanuse (12. a.) saavutamist. Juba pärast 9.–10. aastat toimub sarvede kaalus, pikkuses ja harude arvus kiire taandareng (joonis 1.4.).

a) 1. sarved ulatuvad vaevu üle kõrvade. Otsad teravad, valged, ilma erilise kaaluta (klass II c).

b) 2. sarved – 6-haruline, kõrgel asetsevatel keskharudega, sarveotsad tõmbid (klass II c).

c) 3. sarved – 8-haruline, pikad harud, aga väike kaal, sarveotsad tõmbid. Selline isend tuleb ära lasta, kuna puuduvad eeldused krooni kujunemiseks (klass II c).

d) 4. sarved – ebakorrapärane 10-haruline, väike kaal (klass II b).

e) 5. ja 6. sarved – vahelharudega, 10-haruline, sarvede kaal on tunduvalt suurenenud, sellest hoolimata jäävad sarved keskpäraseks. Kroonid puuduvad ja hirv kuulub ärasklaskmisele (klass II b).

f) 7.–9. sarved – ebakorrapärane 12-haruline, hirv on saavutanud oma sarvede arengus maksimumi. Kuna on olemas ainult üks kroon, siis kuulub loom ärasklaskmisele (klass II b).

g) 10.–12. sarved – vahelharudega 10-haruline, näitab juba kaalu, pikkuse ja harude taandarengut (klass II b).

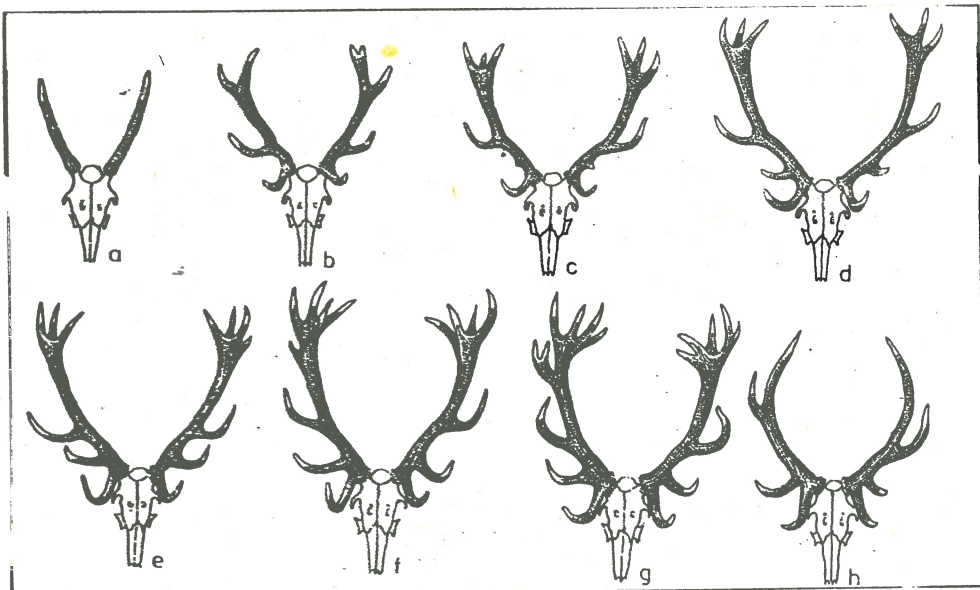
h) ülevalanenud hirv – ebakorrapärane, 8-haruline, väga tugevasti taandarenenud. Suhteliselt suurte, tugevate, aga lühikestel sarvedel on vähe harusid. Sellise kõrge vanaduse ei oleks see hirv pidanud elama!

K-tüüpi hirve juures on näha, et kogu tema arengus oli kaal all s.t. sarvede alumises osas. All palju ja üleval vähe on halb pärliliku tunnus ja sellised geenid ei tohiks edasi kanduda.

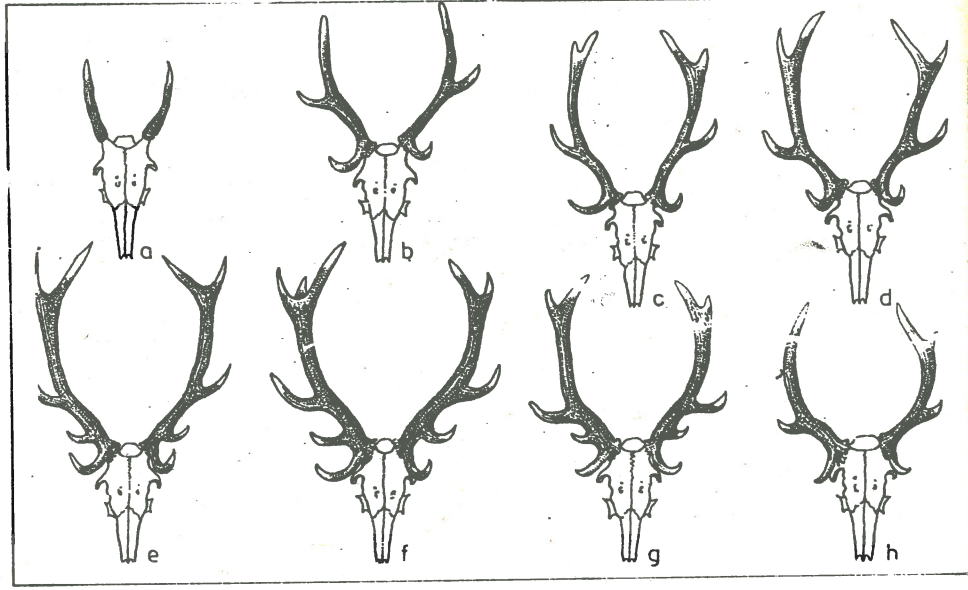
(Järgneb)

ANDRES LILLEMÄE

(Kasutatud jahindusala teatmeteost “Ansprechen des Schalenwildes”, Fischer/Schumann/Lamster, Berlin 1983.)

JOONIS 1.3

JOONIS 1.4.

JAHITROFEED

Meie jahitrofeed maailma ja rahvusvahelistel näitustel

Teatavasti on seni toimunud 3 jahitrofeede maailmanäitust: esimene Berliinis 1937.a., teine Budapestis 1971 ja kolmas Plovdivis 1981. aastal. Neist kõikidest on osa võtnud ka Eesti jahimehed oma trofeedega. Aga ainult esimesel, Berliinis, esineti Eesti Vabariigi nimel, ülejäänutel “suure kodumaa” sildi all.

Allakirjutanul oli võimalik tutvuda Berliini näituse kataloogiga ja kuna selle kohta on ilmunud palju vastakaid andmeid, siis lühidalt Eesti Vabariigi väljapanekutest esimesel jahitrofeede maailmanäitusel Berliinis 1937.

Kataloog oli küllaltki mahukas, varustatud rohkete fotodega. Muidugi oli see väga propagandistlikus laadis toleaegse fašistliku Saksamaa ülistamiseks.

Eesti jahindusele, metsandusele ja loodusele oli pühendatud 3 masinakirja lehekülge kataloogis. Muide, see on olnud ka ainuke kord, kus maailmanäituse kataloogis on lühike iseloomustus osavõtja riigi jahindusest ja loodusest. Lugeja sai teada, et 80% kõigist vabariigi metsadest oli riigi valduses, mille kaudu juhiti ka jahindust ja metsade hooldust, et Eestis elas 1937.a. riigimetsades 320 põtra, karusid 40 isendit.

Põdrajaht oli ligi 20 aastat keelatud ja tänu metsakaitsjate tublile tööle ulukite arvukus aastast-aastasse suurenes. Eriti populaarne oli metsisea- ja tedrejaht, rannikutel veelinnujaht.

Näitusel oli Eestist eksponeeritud 56 eksponaati, neist kuulus hindamisele 34. Eksponeeritud olid ka karu ja rebase topised. Tallinna Linnamuuseumist oli väljas meil elutsevate tähtsamate jahilindude 19 topist (Font und Jagdmuseum des Statsforrtvesn. Tallinn). Jahitrofeedega olid esindatud Valga, Viru, Viljandi, Tartu, Võru, Järvamaa maakonnad. Kõige enam, arvult 8 jahitrofeega esines Tartu-

maa metsaülem RAE, sama maakonna metsaülem ARRO 5 jahitrofeega ja krahv BERG Valgamaalt 5 trofeega.

Näitusel toodi kaasa üks kuldmedal, 4 hõbedat ja 4 pronksi. Kuldmedali vääriliseks tunnistati dr. WILKE 1934. a. kütitud sokusarved, mida hinnati 119,7 punkti vääriliseks. Hõbemedalid said 1936.a. Valgast H. WRANGELI kütitud sokusarved 109,9 punkti-ga. Rakverest pärit LINGERNSTERNBERGI metskitse sarved 105,7 punkti (1936. a. kütitud) ja RAE kahed sokusarved vastavalt 108,1 ja 108,7 punkti, mõlemad lastud Tartumaal 1910. a. Krahv BERGI 1903. a. Valgamaal lastud põdrasarved said pronksmedali 262,7 punkti. Veel olid eksponeeritud 5 põdrasarved, kuid need ei jõudnud medalini. Ka kolmed sokusarved said pronksmedalid. RAE Viljandist 104,1, STACKELBERG Harjust 100,6 ja TIESENHAUSEN 104,3 punkti Pärnust, kütitud vastavalt 1904., 1905. ja 1936. aastal. Muidugi – hinda-

misskaala erines tol ajal tunduvalt praegu kasutusel olevast ja Berliini näituse tulemusi ei saa võrrelda praegustega. Kuid medalid jäid ikka medaliteks. Põdrasarvede hindamisel said kuldmedali üle 300 punkti saanud trofee hõbe oli 275,1 – 300 ja pronks 250,1 – 275 punkti. Sokusarved vastavalt kuld – üle 140, hõbe – 132,1–140, pronks – 125,1–130 punkti.

Eduka esinemise eest autasustati Eesti Vabariiki Saksamaa ülemjäägri HESSENI (Preis de Landesjägersmasterss HESSEN eriauhinnaga, milleks oli kunstnik KALLMEIERI õlimaal “Lendavaluiged” (Flirgende Schwär).)

Huvitav oleks teada, milline olesse maali saatus? Kui keegi on kuulnud midagi nimetatud maalist, palun teatada sellest Eesti Jahimeeste Seltsile.

Järgmine kord räägime kahest järgmisest maailmanäitusest.

ILMAR KANGUS
vabariikliku kategooria eksperti

HIRV ③

KASULIK TEADA

• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

L-TÜÜP (LASTAVAD, KÜTITAVAD HIRVED)

L-tüüpi hirvi iseloomustavad selgelt halvad pärilikud eeldused. Sarved on mõnes vanuseklassis "üleval ei midagi, all palju" (joonis 1.5.). Sellised hirved tuleb juba 1. või 2. sarvede ajal asurkonnast eemaldada, muidu tekib neil võimalus osaleda jooksuajal ja oma halvad eeldused edasi pärandada.

Joonis 1.5.

a) 1. sarved on väikesed ja kõrvadest madalamad, nad on naaskel-teravad ja heledat värvi (klass II c).
b) 2. sarved – kahvlid-silmaharud on väga lühikesed, sarvetüved seevastu pikad ja lainetavad, sarvedel on tüüpiline kolmnurga kuju (klass II c).
c) 3. sarved – ebakorrapäraseid kuueharulised sarved on peenikesed, heledate otstega, kolmnurjakujulised (klass II c).
d) 4. sarved – kuueharuline, väga madalal asuvate keskharudega sarvestik, sarvetüved on pikad ja teravad ("mõrtsukas"), väike sarve-

de kaal. Selline hirv tuleb kindlasti asurkonnast eemaldada, kuna ta on konkurentidele eluohtlik.
e) 5.–6. sarved – kaheksaharuline, pikad, peenikesed sarved lühikeste harudega, selge mahajäämus arengus (klass II b).
f) 7.–9. sarved – ebakorrapärane, 10-haruline, lühikesed harud, väike kaal (klass II b).
g) 10.–12. sarved – 8-haruline, on toimunud tugev taandareng (klass II b).
h) ülevananenud hirv, silmaharud on vaid arvatavad (klass II c).

1.3. Pea kuju ja näoilme

Vanuseline hindamine pea kuju ja näoilme järgi pole lahutatav hirve kui terviku vaatlusest.
Pullvasikal (joon 1.6.a) võrreldes lehmvasikaga on tõmbim pea ja tugevam kael.
1. sarvedega hirve (joon 1.6.b) pea on külgvaates sale ja terav, näoilme on elav ja uudishimulik.
2. sarvedega hirvel (joon 1.6.c) ei ole noorus enam nii silmatorkav, pea on juba suurem.
Noorel hirvel (joon 1.6.d) on pea juba lai, näoilmes on eneseteadvust. Moodustub väike topeltlõug.

Keskealise hirve (joon 1.6.e) pea on lai. Tänu olemasolevale rinnalotile mõjub see tõmbi ja kolmnurkse-na.
Vanal, küpsel hirvel (joon 1.6.f) on lai, tugev, väljaarenenud kahe-kordse lõua ja selge rinnalotiga pea. Näoilme on väärakas ja tõsine.
Ülevananenud hirvel (joon 1.6.g) on pea lai ja tõmp. Esilekerkinud põsesarnade tõttu tundub pea kondise ja kuivetuna. Sügavad pisara-

kotid ja rippuvad kõrvad pehmen-davad pahurat ja väsinud näoilmet.

1.4. Sarvede kuju

Noorte klassis, niisiis 2.–4. sarvedest, on hirve eeldused sarvede kuju järgi selgesti eristatavad. Eristatakse kolmnurkset (L-tüüp) ja ristkülikukujulist (H-tüüp) sarve (joonis 1.7.a ja 1.7.b). Kolmnurk moodustub silmaharu läbivatest kujuteldavatest joontest. Hirvede

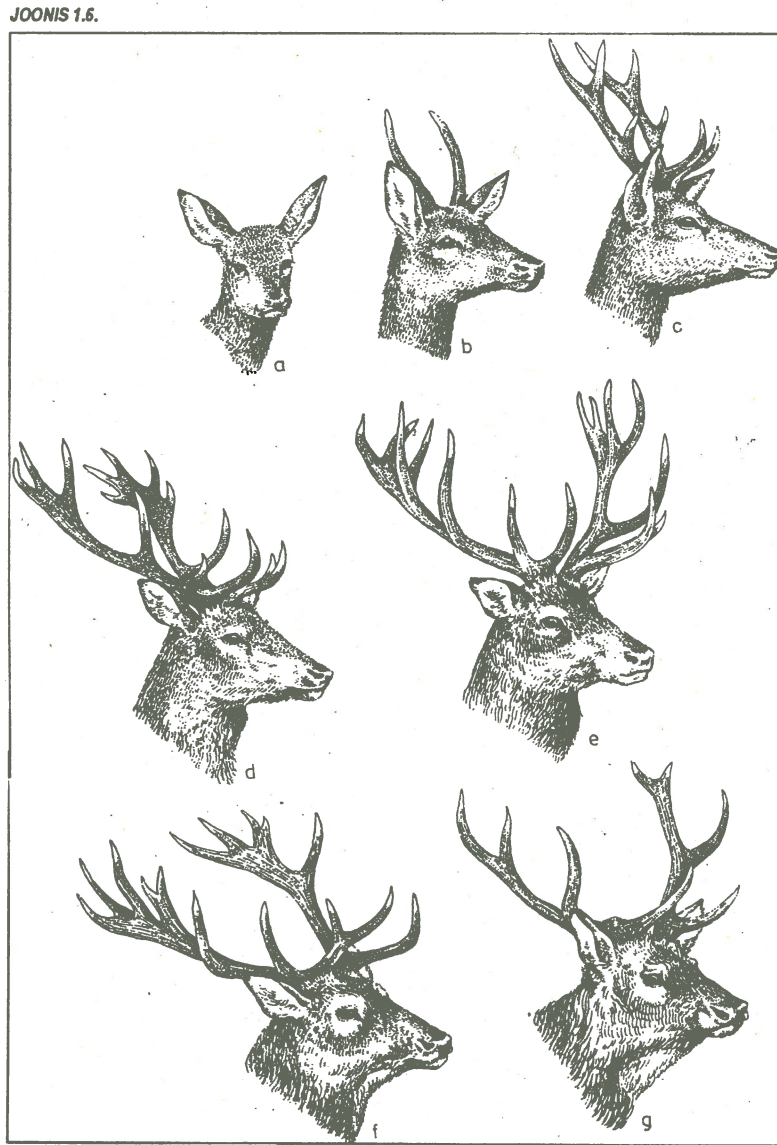
kohta, kellel on sarvede ehitis kolmnurkakujuline, käib ütlus "all palju, üleval vähe", s.t. neil pole eeldusi krooni moodustamiseks. Sellest ongi tingitud liigitamine L-tüüpi.
Heade eeldustega hirvedel seevastu moodustub pikaksvenitatud ristkülik. Tänu kroonidele on ristkülik rohkem või vähem äratuntav. Sarvede selline kuju näitab, et tegemist on ühtlase arenguga. Tavaliselt on sellistel sarvedel palju hea pikkusega harusid ja tugevaid sarvetüved. Sellised hirved liigitatakse H-tüüpi ja valiklaskmise ajal säästetakse.

(Järgneb)

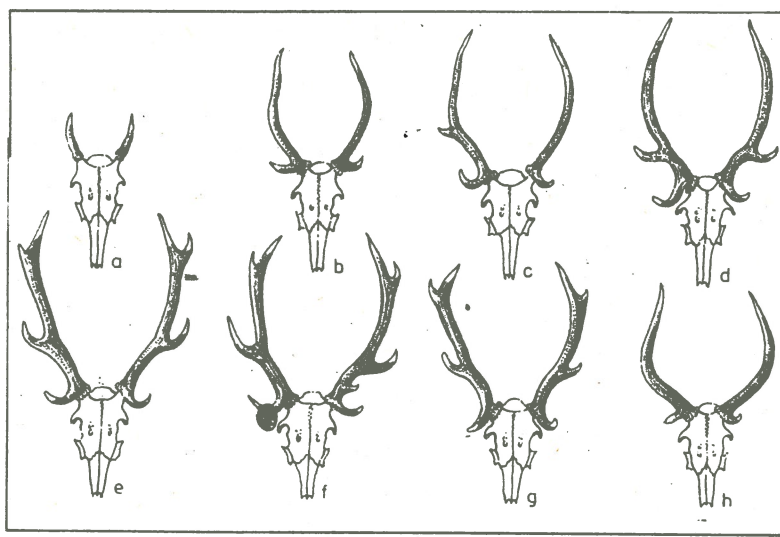
ANDRES LILLEMÄE

(Kasutatud jahindusalast teatmetest "Ansprechen des Schalenwildes", Fischer/Schmann/Lamster, Berlin 1983.)

JOONIS 1.7.

JOONIS 1.5.

8. PADRUNITÜÜPIDE TABEL

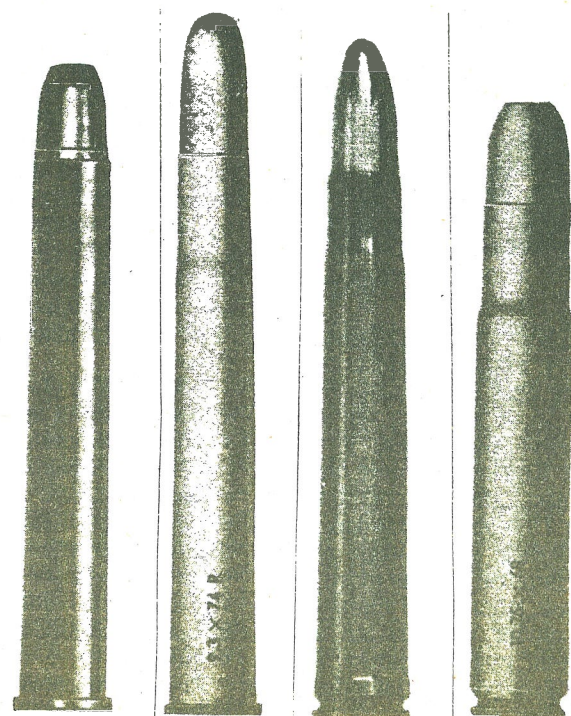
Kaliiber	Teine märkimine	Valmistaja	Nr	Kuuli kaal gr	Kuuli tüüp	Gaasi surve atm	V O m/sek	E 100 mkg	E 200 mkg	E 300 mkg
9,3 X 72 R		SB		12,5	BS	1800	595	146	95	67
9,3 x 74 R		RWS	71 R	18,5	BS	2800	700	346	265	208
9,5 x 57	Mannl. Schönaue	Kynoch		17,5	BS		656	E 91 283	E 182 208	E 273 152
375 H o. H	Flanged Magnum 9,5 x 74 R	Kynoch		19,4	BS		602	E 91 413	E 182 320	E 273 244
375 H o. H	Belted Rimless Nitro Expr. 9,5 x 74	Kynoch		19,4	BS		764	E 91 473	E 182 366	E 273 284
375 H o. H	9,5 x 74	Norma	84	17,5	BS	3270	835	491	389	309
375 H o. H	Rimless 9,5 x 74	Norma	85	19,4	BS	3070	777	471	372	285
38-40 Winch.	9,6 x 33	Winchester		11,6	BS		405	62	49	
38-55 Winch.	9,6 x 54	Winchester		16,5	BS		402	105	83	
401 Winch. Self Load	10,2 x 38	Kynoch		13,0	BS		648	E 91 152	E 182 88	E 273 63
401 Winch. Self Load	10,2 x 38	Kynoch		13,0	HM		648	E 91 152	E 182 88	E 273 63
10,75 x 68	10,75 mm Mauser	Kynoch		22,5	BS		663	394	300	225
10,75 x 68	10,75 mm Mauser	RWS	84	22,5	BS	2900	689	375	272	207
10,75 x 68	10,75 mm Mauser	RWS	84	22,5	HM	2900	689	375	272	207
404 Rimless Nitro 10,3 mm x 74 Mauser		Kynoch		26,0	BS		648	E 91 495	E 182 393	E 273 314
405 Winch.	10,3 x 65 R	Kynoch		19,4	BS		671	E 91 318	E 182 222	E 273 157
44-40 Winch.	11,1 x 33 R	Kynoch		13,0	BS		397	E 91 67	E 182 51	
44-40 Winch.	11,1 x 33 R	Kynoch		13,0	HM		397	E 91 67	E 182 51	
450/400 Magnum Nitro Express 10,2 x 82 R		Kynoch		25,9	BS		663	E 91 430	E 182 344	E 273 272

BS – poolmantel; HM – täismantel; ST – Silver; Tip-tüüpi kuul; HS = auguga ots; BK = tinakuul

NBI! Kasutatud on Rootsi kataloogi tähistust

Jahirelvad ja nende laskemoon

Erich Aava

9,3x72 R

9,3x74 R

375 H o. H

10,75x68

1.5. Hindamine kehakaalu ja kuju järgi

Kehakaal ja -kuju arenevad hirvel kogu tema elu jooksul. Seejuures tuleb tähele panna, et ühtlaste proportsioonidega noore hirvepulli kehakaal asub rohkem esijalgadel, et tugevad sarved saaksid välja kujuneda. Pea ja sarvede kandmisviis muutub püstisest noiakust kuni seljajoone äravajumiseni.

Joonis 1.8.

- hirvevasikas
- esimesed sarved
2. sarved
3. sarved
- keskealine hirm
- vana, küps hirm
- ülevananenud hirm

Joonis 1.9.

Hirvevasikas

Suvel, kui vasikad on veel väikesed, on väga raske erisoolisi vasikaid omavahel eristada. Näoilme on kõigil lapsik, karvavärvus kehal ja vahel ka kõhul tume. Sügisepoole hakkab pullvasika keha muutuma jässakamaks ja pea tundub tänu sarvede tulemise kohale tõmbim. Talvepoole tekib pullvasikal kõrisõlmele ja sarvede tulemise kohale veidlike lakka. Kindlaimaks eristamiseks tuleb vaadata urineerimist. Emale isend ajab tagumised jalad vpidi laiali ja kergelt kükitab, pullvasikas urineerib käigupealt.

Joonis 1.10.

Hirm 2. eluaastal, esimesed sarved
Eestivaadatuna tundub pea kitsana, kül-

Tõnu Tulevi joonistus

HIRV

4

KASULIK TEADA

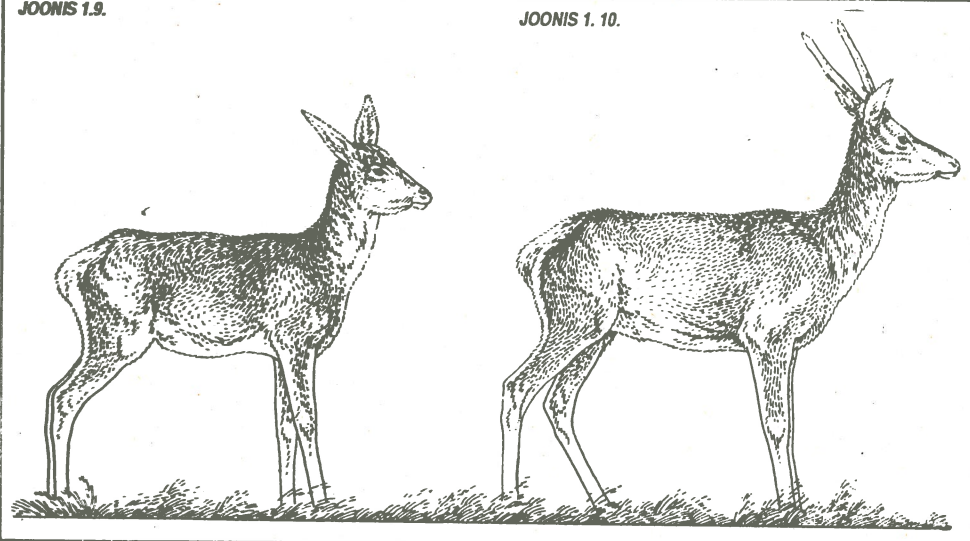
• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

vaates terava ja väljavenitatuna. Kibunapärjad on selgelt cristatavad, sarved on saledad ja neid kantakse püstipäi. Pea ja sarvede hoiak on suure nurga all. Lihakeha on veel väike. Figuur on sale ja kaal jaotunud ühtlaselt esi- ja tagajalgadele ning seetõttu tundub isend väga pikajalgseks. Suhted emaga on veel väga tugevad ja seetõttu on ta jooksuaja alguses ja tihtipeale ka keskel veel ema juures. Sageli võivad alustada üksikuna iseseisvat elu. Karvavahetus toimub mais. Aprillis-mais väljuvad esimesed sarved nahast. Vastavalt eeldustele ja kibunapärja arengule algab nõ pulkade kiire areng. Klassifitseerimine kas klassi IIa või IIc toimub sarvede pikkuse ja tugevuse järgi.

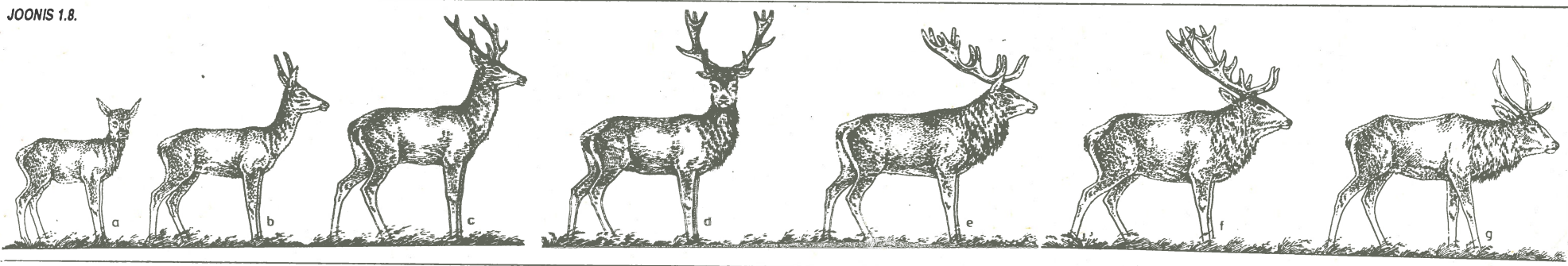
(Järgneb)

JOONIS 1.9.

JOONIS 1.10.

JOONIS 1.8.

Ametlike loendusandmete esitamise tähtaeg on veel mägede taga. Ometi tuleks mõnegi ulukiliigi arvukusest õige pildi saamiseks alustada vajalike vaatlustega juba talvel.

Talvine ulukite loendus

Metssea- ja hundijahtidel nähtud ulukite arvu sihipärane tallamine võib anda loendusele tuluva aja, tööjõu ja vahendite närgatavat kokkuhoidu, kuid mis peaaegu suurendada andmete tõepärasust.

Talvise loenduses ei ole isenesest midagi uut. Vastupidi – talv on vaata et sobivaim aeg ulukite arvukuse hindamiseks nähtud isendite või lumele jäetud jälgede järgi.

EJSi volikogu ja mitmete maakondade jahindusnõukogude toetusel on loodetavasti juba paljude jahihendusteni jõudnud **TALVINE ULUKITE LOENDUSKAART** koos tarvitamise juhise. Sellele on lihtne talvistel jahtidel-metsaskäikudel nähtud põdrad, metskitsed, punahirved, metssead, hundid ja ilvesed kirja panna. Nähtud loomadade paiknemise, gruppide suuse, liikuvuse jmt analüüs hoolidusala skeemi abiks võttes aitab selgitada piirkonnad, kust andmeid napib ja vältida hiljem samade loomade korduvat arvelevõtmist. Naaberhooldusala andmeid võrreldes saab nüüd parema ettekujutuse ka nn "lähikäijatest", näiteks huntidest, vestest, keda kokkuleppeliselt võidakse vähemalt ühel hoolidusala või maakonnas arvestada paiksetena. Loendusandmete oskõldestamine ei pea seega tähendada mõne ametniku allkirja, vaid eelkõige algandmete hüst analüüsi asjast huvitatud poolte osavõtul.

Talvise loenduse hõlbustamiseks ja vajadusel kontroll-loenduse ettevalmistamiseks võib suuremad hooldusala jagada jahimeeste vahel väiksemaiks looduses hästi piiritletavaiks osadeks. Loenduskaart võib olla igas "osatuks" või ka igal jahimehel. Lisaks loenduskaardidel nimetatud sõralistele ja suurtele kiskjatele on mõeldavad ülestähendused teistegi meil ametlikult loendatavate liikide kohta nii märkustena kui täiendava tabelina loenduskaardi pöördel. Taolisteks liikideks võivad olla kobras (näit kuhilpesade loendamise), läinud sügisel siin-seal lautades kanu mürdema kippunud metsnugis, varajase kevade korral karugi.

Loenduskaardid võivad käigus olla veebruaril lõpuni, seejärel kohe märtsi alguses tuleks jahihendustel nende põhjal koostatud kokkuvõtte toimetada koos loenduskaardidega maakonna jahindusnõukogusse, kes teeb maakonna loenduskokkuvõtte. Suurkiskjate arvukuse hindamises võiks osaleda kogunud hundikütid. Loenduse järgmiseks astmeks võiks saada jahindusnõukogude poolt talvise loenduse kokkuvõtte koostamine ja vajadusel märtsi-aprillis kontroll-loenduste kavandamine.

Sõraliste koht meie jahinduses ei vaja erilist rõhutamist. Kui põdra- ning paiguti kindlasti metskitse- ja metsseakarigi on aina kahanenud ning punahirve

ja mitut mõõtu kiskjaid sigineb aina rohkem, siis on sõraliste arvukuse õige hindamine küttemismahu määramisel esmatähtis.

Talvitava põdrakarja suuruse hindamiseks annavad esimese võimaluse põdrajahi käigus täidetud vaatluskaardid. 1995. a. 6. jaanuariks oli Eesti Metsainstituudis 74 vaatluskaarti 12 maakonnast, peamiselt Pärnu-, Viljandi- ja Tartumaa jahihendustelt. Nn valikala moodustab põdra elupaikadest Eestis umbes 14%. Jahimeeste hinnanguil oli 1000 ha elupaikade kohta talvitumas 1,2 (Põlvamaa, 5 jahtkonda) kuni 3 (Tartumaa, 15 jahtkonda) põdra, vaatlusalade keskmisena 2,2 is/1000 ha. Siit tulenevalt võiks Eestis talvituvaid põtru olla 5000 ümber ehk ligilähedastelt 1993. a. põdrajahi lõpuks arvatud seisule (5200 – 5600 isendit). Kuna lõppjäreldu-

seks vajalikust materjalist on koos vaid 1/4...1/3, võib esialgu üksnes loota, et põdra arvukuse kiire kahanemine on pidurdunud. Loomulikult on nüüd põnev saada vastus küsimusele, kuivõrd jahilõpu-hinnang langeb kokku järgneva talvise loenduse tulemustega.

Eeltoodust klaarub, et jahimeeste järjepidevaid vaatlustel on põdra arvukuse muutuste jälgimisel kulla kaal. Mul on palve kõigile jahihendustele, kellel 1994. aastast on veel vaatluskaarte käes, need kohe Eesti Metsainstituuti edastada. See kiirendaks nii analüüsi kui lõplike tulemuste jahimeesteni jõudmist. Näiteks võimaldaks küllaldane algandmestik 1995. a. kütitavate põtrade arvu visandada juba s.a. mais-juunis, jättes kõigil tasanditel piisavalt aega kütimis- ja tegevusteks.

ÜLE-EESTILISED LOENDUSPÄEVAD!

Talvise loenduse korralduse poolele naastes on oluline EJSi jõuluaegse volikogu toetus käesoleva aasta veebruaril teisel poolel üle-eestiliste ulukite loenduspäevade korraldamise mõtte. Taoline loendus võimaldaks saada ulukitest nende elupaikades hetkeülevaate, täiendades varasemaid vaatlusi, juhul kui jaht lõppes juba jaanuaris või haaras vaid osa hooldusala(de)st. Loenduspäevade täpsem aeg sõltub lumeoludest ja selgub seetõttu edaspidi, võimalik, et jaanuari lõpuks. Sellele ajale on kavandatud TEABEPÄEV jahihenduste esindajatele, mis on 1994. a. juunis Lahemaal toimunud järjeks. Kõneaineks on põdra- ja teiste ulukiasurkondade seisund ning uurimine meil ja naabermaades, loomulikult ka ulukite loendamise üksikasjad jmt. Teabepäev toimub 27. jaanuaril kell 11 Tartus, Vanemuine 46 TÜ õppehoones.

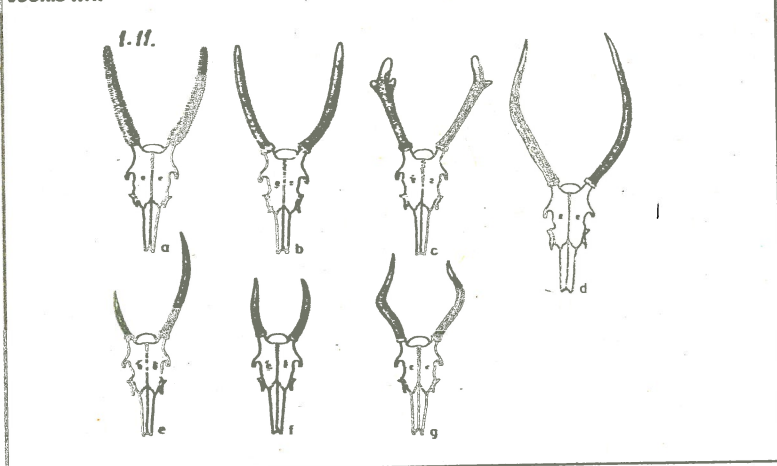
Ulukivarude tegelikku suurust teadmata ei õnnestu meil tõenäoliselt kütimist piisava täpsusega kavandada. Seepärast on põhjendatud ka kevadised kontroll-loendused valikaladel. Siin võib initsiatiiv tulla jahihendusteltki, rääkimata maakondade jahindusnõukogude koordineerivast ja üldistavast tegevusest.

JÜRI TÕNISSON,
Eesti Metsainstituudi teadur

• P.S. Loenduskaarte küsige kohalikest jahihendustest. Näidis.

Eesti ulukite tulevik on meie kates	
TALVINE ULUKITE LOENDUSKAART	
Maakond	Loendaja
Jahihendus	Tagasta 01.03.95.
Vaatlusala	maakonna jahindus-
Vaatlusala	nõukogule
Kuu- päev	Koht
Nähtud ulukeid (kiskjail arvestada ka jälgi)	
PÖDER	METS- KITS
PUNA- HIRV	METS- SIGA
HUNT	ILVES
...	...
... veebr. 95 seis:	...
ul keid alles	...
salakütitud	...
hukkunud muul põhj.	...
Sõraliste elupaiku	ha. ha. ha. ha.

Joonis 1.11.

Joonis 1.11.

Esimeste sarvede analüüs

Heade eeldustega:

- a) veel naha all asuvad head sarved
- b) tõmpide otstega sarved
- c) kroonsarved
- d) ideaal.

Heade eeldustega hirvedel on juba jahihooaja alguseks poolteist korda kõrvadest pikemad nahaga kaetud sarved (a). Septembri lõpus vabastatakse need nahast ja siis võib nende pikkus ulatuda kuni kahekordse või enam kõrva pikkuseni. Eriti suurepäraste eeldustega väikesarvelistel on

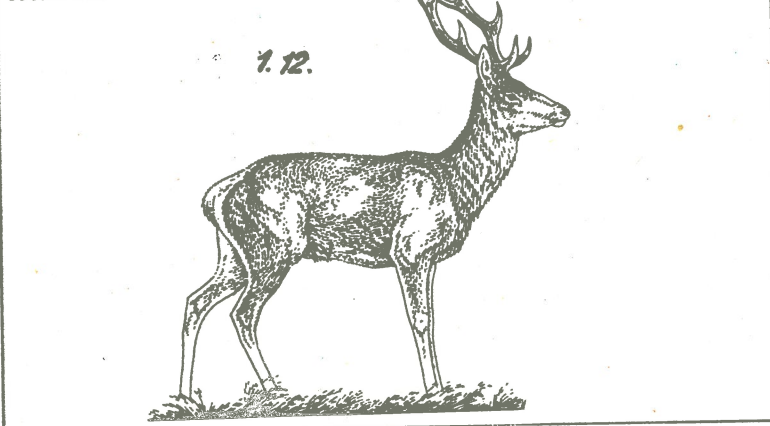
pärast sarvede nahast vabastamist kun 38 cm pikad tõmpide otstega sarved (b) või kuni 34 cm pikad krooni algetega sarved (c). Kuni 60 cm pikade ja laineliste sarvede omanikke tuleb kui haruldusi ja potentsiaalseid rekordisaavutajaid igati hoida, kaitsta ja säästa (d).

Halbade eeldustega:

- e) ebaühtlane pikkus
 - f) sarvede pikkus ei ületa kõrvu
 - g) vähene pikkus ja kaal.
- Kõik lühikeste sarvedega isendid, kelle sarvede pikkus või vorm jääb kindlastest normidest alla, tuleb liigitada klassi IIc ja asurkonnast ära lasta. Näiteks ebavõrdse pikkusega sarved

Joonis 1.12.

(e) või kõrvadest madalamad teravate või tõmpide otstega sarved (f) või kõrvadest pikemad, aga peenikesed ja naasklitaoliselt teravad heledat värvi sarved (g). Minimaalnõue esimesele sarvedele peaks olema vähemalt 35 cm pikad või selgelt kroonialgetega olevad sarved.

KASULIK TEADA

HIRV

5

• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

vi sarved (g). Minimaalnõue esimesele sarvedele peaks olema vähemalt 35 cm pikad või selgelt kroonialgetega olevad sarved.

Joonis 1.12.

Hirv kolmandal eluaastal, 2. sarved

Pea on küljelt vaadatuna veel kiilukujulisena terav, eestvaates kitsas, selgelt nähtavate kibunapargadega. Kael on veel sale, aga juba on märgata lakka. Kaelahoiak on sirge. Lihakeha on juba tunduvalt suurem, kuid on veel jalgadele jaotunud ebaühtlaselt. Käitumine on uudishimulik. Jääb jooksuajal kõrvaltvaatajaks, kuna vanad pullid neid karja juures ei kannata. Karvavahetus toimus mais ja septembris-oktoobris. Sarved tulevad naha seest välja augustis ja heidetakse aprillis.

(Järgneb)

ANDRES LILLEMÄE

HUNT?!

Viimasel ajal on palju muret ja peavalu põhjustanud hundid. Metsas liiguvad pödralehmad ilma vasikateta. Kiiresti on langenud kõigi metsloomade arvukus. Kõike seda seostatakse hundi arvukuse järsu tõusuga. Aga kas alati on süüdi hunt?!

Paar aastat tagasi, septembris olin jahiretkel metsas, kui kostis koera kilkamist. Imestasin, et kas tõesti keegi peab hagi jagama jahti. Otsustasin asja kontrollida ja liikusin "ajule" ette. Natukese aja pärast tormas metsasüülest välja metskits ja temast 30...40 meetrit tagapool suur must koer. Lähim maja oli umbes 1 kilomeetri kaugusel.

Tänavu kevadel, kui sai tehtud hundi luuret, märkasin ühe põllu ääres kraavis suurt kogu, mis oli minust 200...250 meetri kaugusel. Läbi optika vaatamisel tekkis kahtlus, et tegemist on hundiga ja ma tulistasin. Lasu tulemuse uurimisel selgus, et tegemist oli kahe suure koeraga (teine koer oli teise varjus). Lähimad majad olid 2...3 kilomeetri kaugusel.

Sügisel pödrajahi ajal tabas meie jahtkond 3 pötra, kellel olid tagumised kintsud armistunud hambajälgi täis. Ühel neist olid vigastused nii suured, et põletikuline protsess ulatus sügavale lihaste vahele. Ühelt pödralt leidsime maksa seest 2 haavlit nr. 00!! Kas hunt!

Suvel kohtusin hundiga kella kolme-nelja vahel keset heinamaad. Jalad päästsid hundi elu.

Detsembri algul liikusin meie jahimaadel, kui korraga nägin üle põllu metsa servas puude vahel liikumist. Optikast vaadatuna tundus olevat suur koer või hunt. Läksin suure kaarega oletatavale ülekäigukohale ette. Veidike aja pärast ilmuskis kogu puude, pöösaste vahelt nähtavale. Tulistasin haavli rauast ja tabasin. Lähemal vaatlusel selgus, et tegemist oli ikkagi suure koeraga, kellel oli ka seltsiline kaasas, kes aga pääses kerge ehmatusega. Majadeni oli kilomeetri jagu maad.

Peaks jätkuma mõtlemisainet paljudele.

TOIVO TROMP, Haapsalu

Hundi-koera hübriidid

Üha teravneva hundiprobleemiga on meil sel talvel ilmnenud veel üks tahk – arvatav hundi-koera hübriidide esinemine Võrumaal.

Kuigi oleviku ja lähimineviku jaoks on see meile uus probleem, siis kaugemas minevikus aga mitte. Nende esinemise kohta Venemaal on andmeid juba XVI sajandist, Eesti- ja Liivimaal XVIII sajandist (J. B. V. Fischer "Liefländisches Landwirtschaftsbuch... Riga u. Leipzig 1772).

Teatavasti võivad hundid koertega paarituda siis, kui populatsiooni asustustihedus on madal ja ka rikutud on normaalne sooline struktuur. Kuid mitte ükski siis. Kinnituseks sellele on eelpoolöeldu, mil hunte oli minevikus igal pool külluses. Teadusliku seletuse sellele paradoksile on andnud peamiselt sakslase Erik Zimeni tööd. Peale selle "tootis" hübriide minevikus ka inimene ise.

Hübriide sünnib nii isahundi ja emase koera, kui ka isase koera ja emahundi vahel. Looduses paarituvad koertega sagedamini emahundid ja siit sündinud hübriidid on oma olemuselt lähemal ka hundile. Hübriidsetes pesakondades on musti, halle, punakaid jt värvitoonidega kutsikaid. Nii hävitati 1956. a. Ukrainas Izmailski rajoonis 7-st kutsikast koosnev pesakond, kus 2 olid mustad valgete täppidega rinnal ja käppadel, 2 punase-halli segused ja 3 täiesti hallid. 1960. a. Odessa oblastis olid 6-st 2 musta, 2 punast ja 2 halli värvi kutsikat.

Hübriidid on sigimisvõimelised ja tõenäoliselt kõikides põlvkondades nii endi vahel kui ka huntide ja koertega, võivad elada nii eraldi kui ka koos huntidega.

Niipalju hübriididest üldiselt. Kuidas nüüd eristada hübriide puhtatõulistest huntidest?

Seda saab teha nende üldise välimiku, karvkatte, kolju ja muidugi ka käitumise järgi. Nende välimikus võib olla palju variatsioone: ühed on rohkem hundi, teised koera moodi, kolmandad vahepealsed. Huntidest erinevad nad oma suuruse, jalgade ja saba pikkuse, kõrvade kuju ja asetuse, silmade ja karva värvuse poolest. Oma karvkattelt võivad hübriidid peale hallide olla veel mustad, valkjad, punakad ja kirjud nende värvide segus.

Nii 91-st hübriidist olid 41 (45 %) hallid mustade toonide ja valgete täppidega, 16 (17,5 %) hallid selgelt märgatava punasega, 15 (16,4 %) peamiselt mustad väikeste valgete täppidega eri kohtades, 7 (7,7 %) hallid musta ja punase lisandiga, 7 (7,7 %) kirjud musta-valge või punase-valge täppidega ja 5 (5,5 %) punakad halli karva lisandiga.

Keha üldkuju ja jäsemete järgi

sarnanesid hundile 48 % hübriididest, hundi ja koera vahepealseid oli 38 % ja peaaegu ei erinenud koertest 14 % (sündinud peamiselt isasest hundist). Kõrvalesta ehituse ja asetuse järgi oli hundile lähedasi hübriide 41 %, koerale (rippuvate kõrvadega) 14 % ja 44 % omasid vahepealse vormi. Hundi sabaga oli 81 %, koera sabaga 13 % ja vahepealse vormi ja saba suurusega 6 % hübriididest. Tunduvalt varieerub hübriididel ka jälje kuju, enam tuleb ette hundile omaseid või vahepealseid jälgi.

Erinevused on huntide ja hübriidide vahel ka nende kolju mõõtmetes. Kui 27 Lõuna-Ukraina ja Moldovaavia isaste huntide keskmine kolju pikkus oli 239 mm (min 232, maks 256,3) ja laius 141,1 mm (piirid 134 ja 151,2), siis 12 hübriidil olid need arvud vastavalt 202,7 mm (piirid 178,3 ja 228) ja 117,9 mm (102,3 ja 144). Kihva kõrgus oli huntidel keskmiselt 31,2 mm (30 ja 33,2) ja selle laius 14,85 mm (13 ja 16), hübriididel aga 25,6 mm (22,4 ja 29,2) ja 12,1 mm (10 ja 14). Oluliselt lühem oli hübriididel ka kiskhamba pikkus – keskmiselt 20,7 mm (18,5 ja 22,5), huntidel aga vastavad arvud 25,5 (23 ja 27,7 mm).

Peale karvkatte üldise värvuse on erinevused ka karvades endis. Hundi keha katvad karvad jagatakse 3-ks: juht-, okas-(ohe-) ja villkarvadeks. Karvad kasvavad kimpudena, mis omakorda moodustavad grupid kolmest kimbust. Keskmes kimbust eristatakse juhtkarva ehk suurt esimese järgu okaskarva, kahes teises kimbust, mis asetsevad esimesest külgedel – 1...2 okaskarva. Igas kimbust kasvab veel näiteks turjal 8...14, ristluul 10...15 ja rinnanahal 6...12 villkarva (täiskasvanud isenditel). Puhtatõulistel huntidel on enamik juht- ja osa okaskarvu oma pikkuses tsooniliselt värvunud. Turjal olevad juhtkarvad omavad 4 värvitooni, mis vahelduvad altpoolt ülespoole: a) valge, b) must või pruun, c) kahkjaskollane, punakas või hall ja d) must. Osa juht- ja okaskarvadest võivad olla mustad ka kogu pikkuses. Selle tsoonilisuse järgi saab eristada hundi nahka näiteks koera omast, kelle karva üldine toon on sarnane hundi omaga, kuid ta karval puudub tsoonilisus. Ka hübriidide karvadel on teatav tsoonilisus, kuid nõrgem kui huntidel.

Ja lõpuks. Hübriide eristab huntidest ka nende käitumine. Nad on huntidest julgemad ja julmema. Ei karda inimest. Võivad rünnata karja ka inimeste juuresolekul, samuti inimesi endid ja teevad seda alati hääleta. Just nimelt käitumise erinevused võimaldavadki real juhtudel oletada isendite hübriidset päritolu.

Peamiselt venekeelse perioodika (Žurnal Ohoti 1876, nr. 2; Priroda i ohot 1882, mart; 1883, dekabr; 1890, januar; Ohotnitšja gazeta 1890, nr. 114; 1891, nr. 21; Bjulleten Moskovskogo Obštšestva ispõtatelei prirodõ, otd. biologičeski, 1973, t. 78, vöp. 6 (L. S. Rjabovi artikkel); sama allikas, 1975, t. 80, vöp. 1 (I. G. Gurski) ja 1978, t. 82, vöp. 3 (L. S. Rjabov) ja monograafia "Volk" (D. I. Bibinov), M. 1985 põhjal

ILMAR ROOTSI

Joonis 1.13.

2. SARVEDE ANALÜÜS

Heade eeldustega H-tüüp

a) 8-haruline
b) 10-haruline
c) ebakorrapärane 12-haruline

Sarvede arengus nõutakse 2. sarvedelt miinimumina 8-harulist, umbes 10 cm kahvlitega ja 20 cm keskharudega. Silmaharud võivad veel lühikesed olla (a). Suurepärase eeldustega hirvedel on selles vanuseklassis, kas ühel või mõlemal sarvel kroon välja arenenud (b). Nad võivad areneda ka ebakorrapäraseks 12-harulisteks sarvedeks (c). Krooni otsad on tõmbid, sarved on tugevad, neil on head keskharud. Heade eeldustega 2. sarvedega hirvedel on külgvaates pikaksvenitatud riskülikukujulised sarved ja klassi IIa kuuluvatena nad säästetakse.

Halbade eeldustega L-tüüp:

d) silmaharudega kahvlid
e) korrapärane 6-haruline
f) 6-haruline
g) väike 8-haruline

Valiklaskmisele kuuluvad kõik IIc klassi liigitatud hirved, kelle sarvede ehitus on kehv. Nende sarved on peenikesed ja ilma kaaluta, heledat värvi ja väheste teravate otstega harudega. Külgvaates on selgelt eristatav kolmnurga kuju (d, e, f). Parematel sarvedel on otsakahvlid küll olemas, aga silmaharud ja keskharud on lühikesed (g).

NB! Hirvel loetakse harusid kahel sarvel kokku. Kui ühel sarvel on harusid vähem kui teisel, siis harusde lugemisel lisatakse puuduvad harusid tingikult nii, et mõlemale sarvele jääb võrdne arv harusid ja väljendatakse näiteks ebakorrapärane kuuene, kuigi tegelikult on hirvel

Joonis 1.14.

viieharulised sarved.

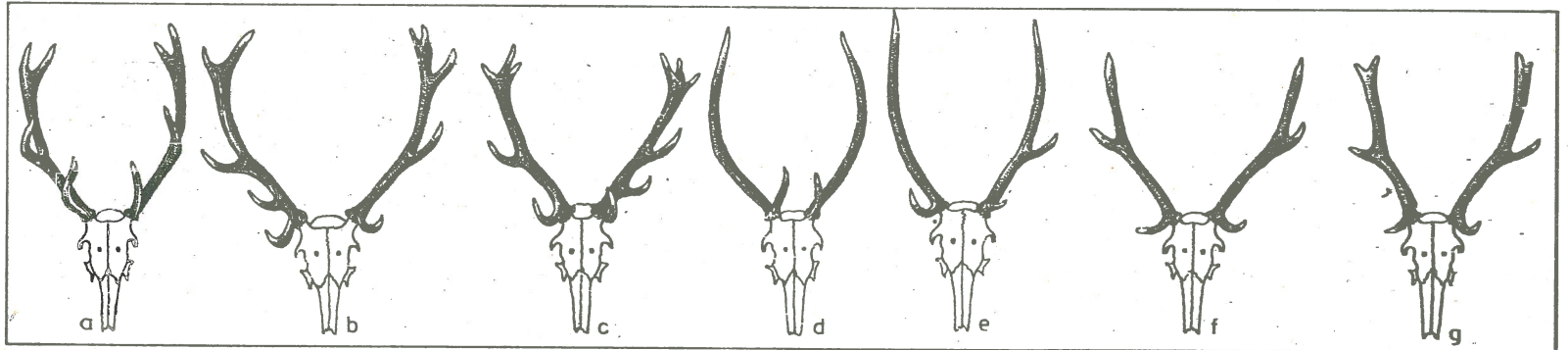
Joonis 1.14.

3. SARVEDEGA HIRV

4. eluaastal on tal märksa suuremad kehaproportsioonid. Pea on laiem. Kibunapärjad ei ole enam nii selgelt eristatavad. Pead kantakse veel püsti. Lakk on juba olemas. Seljajoon on sirge, kaela ja selja vahel on näha "sadulat". Figuur on tugev. Käitumine on juba ettevaatlik. Osaleb ka jooksuajal, eriti kui ei ole õige sooline proportsioon. Sarved vabastatakse nahast juuli lõpul ja heidetakse märtsi lõpul.

Tõnu Tulevi joonistus

Joonis 1.13.

Joonis 1.15.

3. SARVEDE ANALÜÜS

H-tüüp

a) 10-haruline
b) 12-haruline

IIa klassi miinimumnõudeks on alates 3. sarvest mõlemal sarvel kroonide olemasolu. Krooniharud peavad olema vähemalt sõrme-pikkused, keskharud selgelt välja arenenud. Suurte sarvede puhul võivad heade eelduste tunnuseks

olla ka tõmbid krooniotsad. Külgvaates moodustavad sarved pikaksvenitatud risküliku.

10. harulisel kroonidega hirvesarvedel on nõue – täisharulisus. Sarvede pikkus võib keskmiselt olla juba 56 cm, keskharu pikkus 27 cm ja sarvede kaal 2,5 kg (a).

12-harulised täisharulised sarved. Sarvede keskmine pikkus on 64 cm, keskharu pikkus 28 cm, sarvede kaal 3,6 kg (b).

L-tüüp

c) 8-haruline

e) vaheharudega 10-haruline
f) ebakorrapärane 10-haruline
g) pulksarved.

IIc klassi hirvede sarved on külgvaates kolmnurksed. Sarvedel pole kaalu, on teravad, heledad, vähe harusid. Valiklaskmine tabab selles vanuseklassis kõiki pulle, kelle sarvede areng ei vasta nõuetele. Samuti lastakse ära isendid, kellel on moodustunud kroon vaid ühel sarvel.

8-harulisel (c) on pikad silmaharud ja lühikesed keskharud. Lootus kroonide tekkimiseks puudub. Sar-

vede kaal 2,1 kg, keskmine pikkus 66 cm.

Vaheharudega 8-harulisel (d) on pikad silmaharud ja lühikesed vaheharud. Keskharu on ühel sarvetüvel kõrgelt algav ja pistoda kujulise tipuga. Sarvede kaal 2,2 kg ja keskmine pikkus 67 cm.

Vaheharudega 10-haruline (e) on väga lühike sarvestik. Keskharud algavad kõrgel ja eeldused kroonide arenguks puuduvad. Sarvede kaal 1,1 kg ja keskmine pikkus 51 cm.

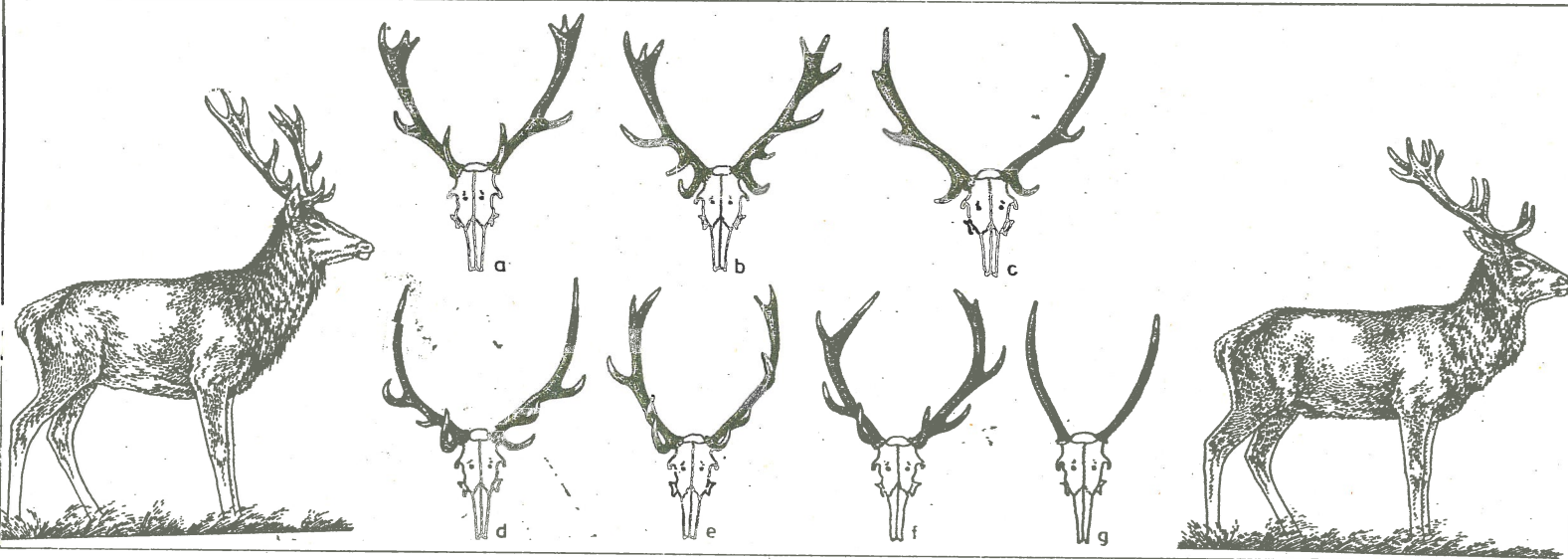
Ebakorrapärase 10-harulisel (f) on paremal harul sügavalt algav kahvel, eeldused krooni arenguks puuduvad. Sarvede kaal 1,5 kg ja keskmine pikkus 61 cm. Vanus 3...4 aastat.

Selles vanuseklassis on harva näha pulksarvi (g). Joonisel kujutatud sarvedega 4-aastane hirv lasti 15. dets. 1975 Fürstenwaldi rajoonis. Sarvede pikkus oli 49 ja 51 cm, kaal 2,1 kg.

Enamus valiklaskmisest peab toimuma 1.-3. sarvede klassis. Tähelepanu pööratakse kolmnurga kujule, sarvede pikkusele, kaalule, alates kolmandatest sarvestest kroonile. Sarvede kaal peab olema mudeli järgi "All vähe, üleval palju". Vastupidine mudel IIc klassi hirvedel on pärlilikkusest tingitud.

(Järgneb)

EJSi jahindusnõunik
ANDRES LILLEMÄE

RELVANÕUANNET

• Milline võiks olla meie oludes kasutatav universaalne padrun? •

Nõuannet pakub Tartu Ülikooli õppejõud
HARRI VALDMANN

Maailma laiemalt avanedes on Eesti jahimeestele selgeks saanud, et peale meil seni tuntud vintrelvapadrunit 308 Win; 7,62x53R; 9,3x53R ja "Bars" eksisteerib maailmas veel tohtu hulk padrunitüüpe. Uut püssi ostes on tihti peale võimalik valida mitmekümne padrunitüübi vahel. Sellises olukorras tekib jahimehel varem või hiljem küsimus, milline padrun vastab tema jahiprofiilile kõige paremini ja kas selleks on ainult senilevinud 308 Win.

Kui venekeelses jahialases kirjanduses on pikemat aega väljendatud mõtet, nagu võiks olemas olla ka mingi universaalne padrun (see oli muidugi tingitud peamiselt tööstuse võimetusest tagada vajalikku sortimenti), siis mujal maailmas sealse padrunitüüpide rohke juures on see mõte ammu hüljatud. Näiteks on Ameerika tuntud relvakirjanik Ed. Matunas töötanud välja valemil padruni valikuks kütitava uluki kaalu järgi. See on nii detailne, et isegi ühe ulukiligi suurte ja väikeste isendite kütimiseks on ette nähtud eri padrunitüüpe ja kogu loetelu võtaks mitu lehekülge. Teisest küljest on teada, et mitmed kuulsad Aafrika elukutselised kütid (J. S. Seious) on edukalt kütinud aafrika ulukeid, sealhulgas sadu elevant, kasutades ainult padrunit 7x57.

Piiri panevad siin muidugi materiaalsed võimalused. Soomes, Rootsis või Saksamaal ei ole 20...30 "tulenuia" ühel jahimehel veel midagi erilist, meil aga ajab enamik jahimehi läbi ühe-kahe relvaga. Küttida tuleb meil aga kõike, alates näiteks hanest või rebasest ja lõpetades põdraga. Teatav universaalsus on siin hädavajalik. Milline võiks olla see meie oludes universaalne padrun? Ilmselt peab ta olema kompromissvariant, omades piisavalt surmavat toimet nii suurulukile ja mitte muuttes väikeuluki toidukõlbmatuks või rikkudes tema nahka (kõik see sõltub muidugi ka saadavate kuulide kaalust ja konstruktsioonist).

Suuruluki surmamiseks peab padrun oma piisavat kuuli kaalu ja energit, edukaks väikeuluki kütimiseks suurt täpsust, laugel lennutrajektoori ja suurt tuulekindlust.

Ka küti osavus on oluline. Kui kütt ei suuda regulaarselt saata kuuli surmavasse kohta, tuleb tal ilmselt kasutada vägevamat padrunit, et tagada looma surmamine ka kehvamate tabamuste korral. Näiteks Aafrika safaritel kasutatakse peamiselt võimsaid "magnum" püsse, seda muidugi mitmetel põhjustel: esiteks on savannides tihti peale ligihilimine raskestatud, nii et on vaja kaugelt tulistada, teiseks on klientide laskeosavus tavaliselt üsna kasin. Ka on osa kütitavaid ulukeid üsna kogukad. Kuna ulukite liha jääb kohalikule

elanikkonnale, ei ole laskjale oluline, kui palju sellest söömiskõlbmatuks muutub; klient võtab kaasa ainult trofee. USA põhjaosas ja Kanadas aga kasutavad elukutselised kütid üsna nõrku padruneid, näiteks valdavalt 30-30 Win, 303 British, vahel harva ka 270 Win. Nendes piirkondades kasutatakse kütitud ulukite liha toiduks ja jahi majanduslik külg on üsna oluline: mõistagi on nõrgemad padrunid odavamad. Ulukitele ligihilimine ja kuuli saatmine surmavasse kohta ei valmista elukutselistele probleeme. Indiaanlased kütivad vahel isegi grisliid 222. Rem-iga, mis ei ole muidugi ohutu praktika ja võib lõppeda skalbi või koguni elu kaotusega.

Soome kõige levinum padrun "Lapua Reloading Manual"i andmetel on 308 Win. Rootsis 6,5x55. Autor on viimast kasutanud 2 aastat ja leiab, et 308 Win. kõrval võiks 6,5x55 olla teiseks universaalsele pretenderivaks padrunitiks Eestis. Tugevamates variantides ("Sako" toodang) ei erine tema kuuli energia (3400 J) 308 Win. omast. Kasutatakse kuule kaaluga 5,8...11 grammi, mis annab võimaluse kütida igas kaalus ulukeid. Eeliseks 308 Win. ees on antud padrunile omane eriline täpsus, mida märgib ära ka näiteks Vene käsiraamat "Oružije pehotõ". Uuemates püssides (Sako TRG-S, Remington 700) on pakendist väljavõetuna ja hea moonaga (Lapua "Scenar" 7 g) saavutatud

hajumiseks 5 mm! See on juba täiesti "benchrest" püsside klassist. Rootsis kasutatakse seda padrunit nii põdrakütimisel (10,1 g kuuliga) kui ka puulatvades istuvate tetrede ja metsiste kütimiseks. Viimase kütimisviisi puhul on täpsus ja tuulekindlus eriti olulised, kuna laskedistsid ulatuvad 200...300 meetrini. 6,5x55 padrunituulekindlus on näiteks parem kui 30-06 oma ja jääb alla ainult 338 Lap. Magnumi omale, mis on spetsiaalne kauglaskepadrun valdavalt sõjaliseks otstarbeks.

Peab ka mainima, et kirjeldatud padrunit populaarsus kogu maailmas suureneb, viimastel aastatel toodavad nimetatud padrunit ja selles kaliibris püssi niisugused hiiglasel nagu "Remington", "Winchester" ja "RWS".

Autor on seda padrunit kasutades kütinud nii metssigu kui ka põtru (on kasutatud kuule "Vulkan" 10,1 g ja "Barnes" 10,1 g) ja täiesti rahule jäänud padrunit surmava toimega. Padruni tagasilööki on pisut väiksem kui 308 Win. (sõltub muidugi ka püssi konstruktsioonist).

Kes soovib kütida ainult põtra ja metssiga, võib muidugi valida võimsamaid padruneid, kui aga sama püssi kasutatakse ka väikeuluki kütimiseks, osutub 6,5x55 ilmselt sobivamaks kui 308 Win.

Padrun 6,5x55 on hea ka Eesti oludes

JOONIS 1.16.

Hirv klassis 4. kuni 6. sarvedeni (vanus 5.–7. aastat). Pea on lai. Kael on kaetud lakaga, tekkinud on lott. Pead enam päris püstiselt ei kanta. Rahuliku käigu ajal asuvad lõug ja selg ühel joonel. Kehakaal asub esijalgadel. Umbes 7-aastaselt on hirv oma kehalises arengus saavutanud küpsuse ja nüüdsest

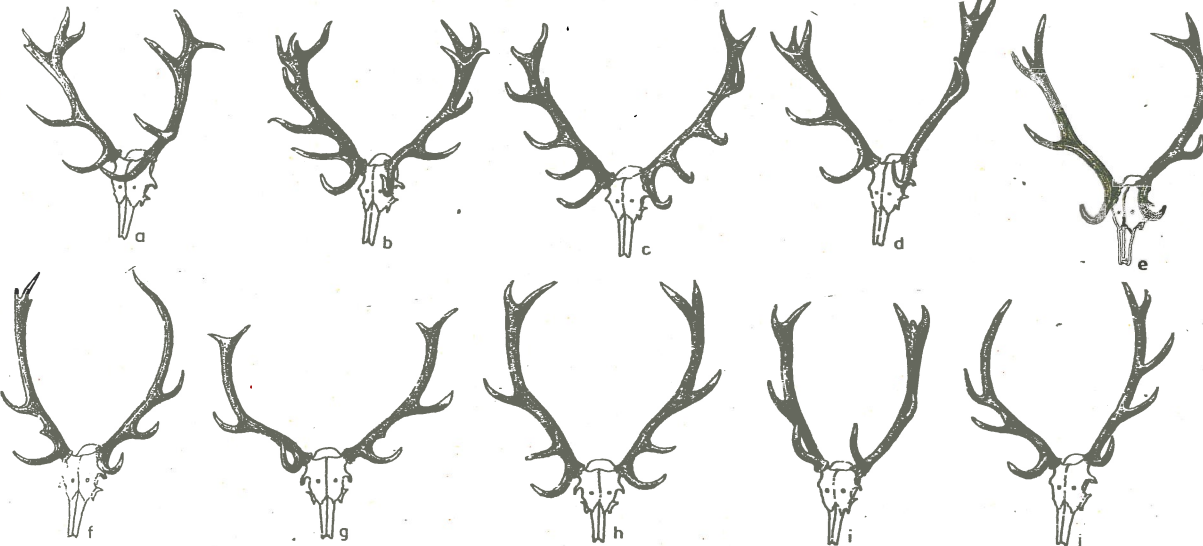

Joonis 1.16

läheb keha «ületoodang» sarvedesse. Käitumine on elav ja liikuv, sugupillide seas on ta juba tooniandev. Ta naljatleb meelsasti omavanustega, osaleb aktiivselt jooksuajal ja oma «pealetükkivusega» muudab haaremit omava vana pulli elu raskeks. Karjub väga sageli ja teeskleb oma kahiseva häälega, et on vana pull. Karvavahetus toimub juuni algul ja oktoobri algul. Sarved vabastatakse nahast juuli lõpul ja heidetakse märtsis.

Erinevalt eelnevatest vanuseklassidest on 5–7 a. vanuse hirve sarvedel silmatorkav kasv pikkuses, kaalus ja harude arvus. Külgsaates on sarvede rist-

Joonis 1.17

külükukju selgelt äratuntav. Heade eeldustega hirved on täisharulised, eriti hea krooni arengu puhul asub sarvede kaal nähtavalt «üleval». Sellistel hirvedel, kellel on kroon hästi välja arenenud, jääb sarvede kaal kuni küpse eani üles ja seda tuleb hinnata kui hea pärilikuse eeldust.

JOONIS 1.17.

H-tüüp

- a) ebakorrapärane 12-haruline
- b) ebakorrapärane 18-haruline
- c) ebakorrapärane 14-haruline
- d) 10-haruline

a) Ebakorrapärane 12-haruline sarvestik pikkade silma- ja keskarudega, ilusa krooniga. Sügavalt algavad krooniharud kõnelevad selget keelt, et kaal asub üleval. Isendit iseloomustab vapitismane sarvede tüüp, mis oleks andnud võimaluse seda hirve terve eluea jooksul ära tunda. Sarvede pikkus on 88 ja 77 cm, sarvede kaal 3,7 kg, vanus 7 aastat. See hirv oleks pidanud ilmingimata edasi elama, sooritati vale lask.

b) Ebakorrapärane 18-haruline ideaalse sarvede kujuga. Ta on täisharuline ja paljude harudega. Sellel hirvel olid parimad eeldused rekordloomaks kasvada, aga jälle sooritati vale lask. Kuueaastas vanuses andis sarvestik 164 CIC punkti. Sarvede pikkus on 82 ja 77 cm ja kaal 4,1 kg. Lihakeha kaalus 155 kg.

c) Ebakorrapärane 14-haruline ideaalse kujuga, väga hea laiusega ja pikkade harudega. Sarved said 4,9 kg kaalu juures pronksmedali. Sarvede keskmine pikkus 98 cm.

d) Selle vanuseklassi kohta normaalne 10-haruline sarvestik. Väga ilus harulisus. Vanus 6 aastat.

L-tüüp

- e) ebakorrapärane 10-haruline
- f) ebakorrapärane 12-haruline
- g) 8-haruline
- h) vaheharudega 10-haruline

Tõnu Tulevi joonistus

i, j) ebakorrapärane 10-haruline.

Teoreetiliselt peaks selles IIb vanuseklassis hirvi väga vähe järel olema. Eeltöö oleks pidanud juba varem ära tegema. Puudulik krooni areng, väike harude arv, sarvede lühisus, kolmnurkne kuju oleks pidanud lasku tingima. Ära tuleb lasta ka need isendid, kellel on vähem kui 10 haru.

e) Ebakorrapärane 10-haruline, kroon on ühel sarvel. Hoolimata sarvede pikkusest (84 cm) on neil väike kaal 3,2 kg. Vanus 6...7 aastat (IIb klass).

f) Ebakorrapärane 12-haruline, väga peened sarved, krooni kuju väga halb. See hirv lasti jooksuajal satelliidina maha. Sarvede keskmine pikkus 69 cm ja kaal 2,8 kg. Vanus 5...6 aastat (IIb klass).

g) 8-haruline väga lai ja väga halbade eeldustega sarvestik. Harud on lühikesed ja kroon puudub. Sarvede kuju on kole. Sarvede keskmine pikkus 76 cm, laius 84 cm, kaal 2,6 kg, vanus 7 aastat (IIb klass).

h) Vaheharudega 10-haruline sarvestik on täisharuline, aga puudub kroon. Sarvede keskmine pikkus 85 cm, kaal 3,6 kg, vanus 7 aastat (IIb).

i) Ebakorrapärane 10-haruline. Kit-

HIRV

• Valiklaskmise üldised põhimõtted

sad ja lühikesed sarved, kroon puudub. Sarvede keskmine pikkus 72 cm, kaal 2,7 kg, vanus 5...6 aastat (klass IIb).

j) Ebakorrapärane 10-haruline. Sarvetüved on heledad ja harud värvitud, pärlid puuduvad, puudub kroon. Sarvede keskmine pikkus 79 cm, kaal 2,8 kg, vanus 6 aastat (klass IIb).

JOONIS 1.18.

Hirvel on 7.–9. sarved, vanus 8–10 aastat.

Hirvel sellises vanuseklassis on juba niisugused kehaproportsioonid ja käitumismaneerid, et võib kergesti vana pulliga segamini ajada. Siin teevad noored ja kogenumatud hirvekütid suure vea ning hirv lastakse vana pulli pähe maha, kuigi ta on alles 8...9 aastat vana ja kuulub klassi IIa. Sarved ületavad juba pronks- või hõbemedali, lähemal vaatlusel puuduvad küpsele hirvele iseloomulikud vanuselised tunnused. (Ka allakirjutanu peab endale tuhka pähe raputama, kuna ainuke minu tabatud hirvepull kuulus samasse klassi. Trofee oli ebakorrapärane 6-haruline. Sarvede keskmine pikkus 114 cm, kaal 6,4 kg. Hirve vanus oli 9 aastat ja ta andis viimasel Balti näitusel 196,36 CIC punktiga hõbemedali.)

Pea mõjub lühikesed ja laiade. Kurgu all lott. Kael on lai ja hästi arenenud. Kaelal on lakk. Rahulikult kõnnil kannab pead seljaajonega ühel kõrgusel. Eriti suurtel isenditel teeb raskete sarvedega pea juba vanale hirvepullile iseloomulikke kõikumaid liigutusi. Kehakujult on hirv tugev ja küps. Kehakaal asub esijalgadel ja seetõttu tunduvad jalad lühikesed. Oma käitumiselt on ta uhke ja elav. Sugupillide karjas seisab ta juba küpsete härrade hulgas. Jooksuajal on selline pull vastavalt heale kehaehitusele ja sarvede suurusele plats-hirv ja ta elab aktiivset suguelu.

(Siinkohal selgitaks ära, kes on plats-hirv ja kes satelliit. Tugevad, elujõulised pullid hõivavad endale teatud territooriumi – mänguplatsi, kuhu nad koondavad oma haaremi ja toimub paaritumine. Satelliidid on üksikut nooremad või nõrgemad pullid, kes selle platsi ümber keerlevad ja kui peoperemees tähele ei pane, püüavad indlema hakanud emas-

KASULIK TEADA

Joonis 1.18

loomale ära teha. Vahelejätmise korral on hea keretäis soolas. Väga sageli, mõirgava pulli poole hiilitakse, satelliidid ja lastakse see maha. Tehakse valelask. Mõirgaval pullil tavaliselt alati emad ümber. Satelliit üksik. Paljud satelliidid on ise kord peremehed ja tulevane medalion lastakse ilmaasjata maha.)

Karjub ta keskmise kuni madala häälega, väga elavalt ja ilma vahedeta. Jooksuaja lõpuks karjub oma hääl kahedaks ja seetõttu aetakse ta vana pulliga segamini. Karvavahetus toimub mais-juunis ja septembris-oktoobris. Sarved vabastatakse nahast juulis heidetakse märtsi algul. Selle vanuseklassi heade eeldustega hirvedel täisharulised sarved, aga kogenumad hirvekütid näeb ära, et trofee pole veel päris valmis. Kroon algab madalalt kaelal üleval. Mügarikud ja väikesed harukesed kõnelevad selget keelt, sellel hirvel on tulevikus enam näha. Kui täpset vanuselist hinnangut ei ole võimalik sooritada või võrdlusmõõdud puudub, siis on alati mõttekas enne paar aastat oodata, kui sooritada vale lask.

(Järgne

EJSi jahindusnõu
ANDRES LILLEM

Paugukartus – hirm, mida saab ravida

• Dr. N. Ockens, Adasi Loomakliinik (Taani) •

Paugukartust võib defineerida kui mitmesugust liiki närvilisi reaktsioone, mis on põhjustatud püssipaukudest või juba selles hääle ootusest.

Teenistuskooerte juhtidel ja jahimeestel on peaaegu võimatu töötada pauku kartvate koertega, kuid sama probleemiga puutuvad kokku paljud omanikud ka vana-aasta õhtul.

Suurim mure on just jahikoertega, kuna nad kuulevad jahil erinevatest suundadest ja kaugustest tulistatud pauke. Sageli on räägitud hirmunud ja ärajooksvatest jahikoertest.

Paugukartuse tekkepõhjuseks on tihti asjaolu, et noor kogenumatu koer on sunnitud kuulma liiga rohkem tulistamist. Kui hirm on juba tekkinud, siis püüd koera hiljem tasapisi tulistamisega harjutada on sageli viljatu.

Enamikel juhtudel loobutakse koera kasutamisest jahil või – sõltuvalt omaniku iseloomust – loobutakse koerast.

Arvestades kogemusi, mis on saadud koerte ja kasside käitumishälvete ravil medroksüprogesteroon atsetaadi, proovisime loomulikult, kas PERLUTEXiga saab ravida ka paukukartvaid koeri.

Aju tsentrumid valu, hirmu, närvilisuse ja põgenemisrefleksi jaoks on lokaliseeritud samas, kus seksuaaltsentrumid. Kuna viimane on mõjutatud PERLUTEXiga, võis loota ka mõju hirmutsentrumile.

Eelnevast lähtudes manustati pauku kartvatele koertele PERLUTEXi 3 korda kolmenädalaste intervallidega 10 mg kehamassi kilogrammi kohta. Samal ajal soovitati, et koeraga ei oleks kaasas rohkem kui kaks jahimeest, et vältida liigset tulistamist.

Präeguseks oleme ravinud 11 jahikoera. Tulemused ja teised vajalikud andmed on esitatud tabelis 1.

Tabelist nähtub, et ainult 1 koer 11st ei allunud ravile, 2 koera on ikka veel veidi närvilised, kuigi nad tahavad jahil käia. 8 koera on terveks ravitud. Mingeid kõrvaltoimeid ei ole täheldatud ühelgi koeral. PERLUTEXiga ravi eeltingimuseks on see, et koer oleks täiskasvanud, terve ja – kui tegu on emase koeraga – et ta ei ole innafaasis.

Kuna kasutatakse suurt doosi PERLUTEXi, on oluline, et omanikku informeeritakse ravi võimalikest kõrvaltoimetest (näi-

teks käitumise muutus, suurenenud isu) ja võimalikest riskidest (rasvumine, hüperglücemia või suhkruhaiguse avaldumine). Lõpliku otsuse ravi alustamiseks langetab omanik ise. Sageli on see kerge, kuna valida on entaasia (surmamise) ja PERLUTEXi ravi vahel.

Kuigi see peaks olema selge igale koera-omanikule, tuleb siiski rõhutada, et pauku kartvaid koeri ei saa kasutada töuaretuses.

Eelnevast võib järeldada, et pauku kartvaid koeri saab ravida, manustades neile PERLUTEXi 3 x 10 mg/kg lihasesisest kolmenädalaste intervallidega, kuna saavu-

tav tulemus ületab kahtlemata kõrva mõjude tekke riski. Kui paugukartuse sümptomid peaksid taasilmuma, võib ravi korraldada vahetult enne järgmist jahihooaega.

Kas analoogilist ravi saaks kasutada valju müra, äikest jms kartvate koerte puhul uuritakse edaspidi.

Andmed ja tulemused 11 pauku kartvate jahikoera ravi tulemuste kohta PERLUTEXiga. Tabelist nähtub, et ainult 1 koer allunud ravile ja 2 koera raviti 2 korda. 8 koeral 11st kadus hirm laskmise ees täielikult.

Tõlkinud KRISTEL JALA

TABEL 1

Tõug	Vanus	Sugu	Süstide arv	Korduv ravi	Ravi tulemus
Labradori retriiver	1	E	3x		+
Kuldretriiver	1,5	I	3x		+
Karmikarvaline pointer	7	I	3x	+	(+)
Lühikarvaline pointer	2	E	3x		+
Kokkerspanjel	3	I	3x		+
Traatkarvaline pointer	4	E	3x		+
liri setter	2	I	3x		-
Labradori retriiver	1	E	3x	+	(+)
Segavereline labrador	2	E	3x		+
Labradori retriiver	1	E	3x		+
Karmikarvaline pointer	1	I	3x		+

Joonis 1.19.

10-haruline sarvestik. Tegemist on mini-maalinõudega selles vanuseklassis. Tal on head ja pikad krooniharud, ilus keskharu ja täisharulitus. Joonisel näidatud hirm oleks ilmtingimata küpsesse ikka pidanud jõudma, et vähemalt pronksmedalit saada. Sarvede keskmine pikkus on 88 cm, kaal 5,5 kg, vanus 8 aastat. Hindamisel said sarved 155 CIC punkti. Klass I.

Joonis 1.20.

Ebakorrapärane 14-haruline. Hea laiuse ja kauni krooniga ilusad sarved. Kroonist on näha, et need oleksid veel kaunimaks muutunud. Sarvede keskmine pikkus 86 cm, kaal 4,6 kg, vanus 9...10 a. Hindamisel said sarved 170,5 CIC punkti. Klass IIa.

Joonis 1.21.

14-haruline. Sellel hirmel olid parimad eel-dused, et saavutada küpses eas hõbemedal. Kroon pole veel täiesti välja arenenud ja ka sarvede ümbermõõt oleks suurenenud. Sel-legipoolsest andis ta välja pronksmedali. Sarvede keskmine pikkus 98 cm, kaal 5,4 kg, vanus 8 aastat. Hindamisel said sarved 179,0 CIC punkti.

Joonis 1.22.

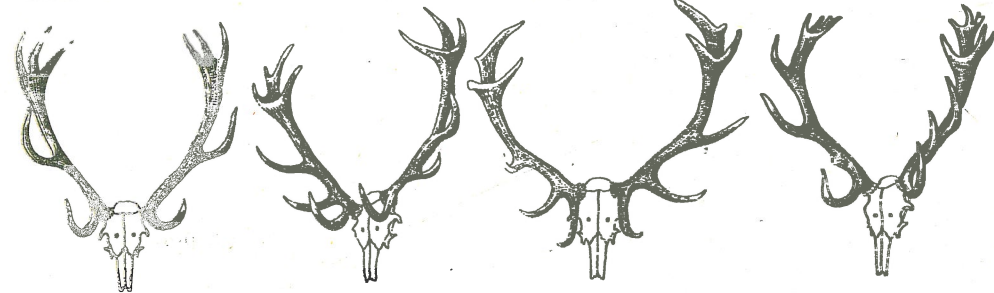
Ebakorrapärane 20-haruline. Siit oleks tul-nud kindel kuldmedal. Nagu näha, on kaal üleval. Sarved said rahvusvahelisel jahinäi-tusel Novi Sadis 1967. a. hõbemedali.

Selles vanuseklassis kuuluvad äralask-misele hirmed, kellel on sarvedel vähe harusid ja sarved on peenikesed. Samuti tuleb lasta keskpäraste eeldustega, lühikeste sarvedega ja need hirmed, kellel kroon on moodustunud ainult ühel sarvel.

Joonis 1.23.

L-tüüp

a) Lühikeste sarvedega 8-haruline. Ta jääbki "alaliseks 8-haruliseks". Sarvede keskmine 1.19. 1.20. 1.21. 1.22.

Tõnu Tulevi joonistus

pikkus 71 cm, kaal 3,26 kg, vanus 8...9 a. (IIb klass)

b) 8-haruline. Pikad täisharulised sarved. Hea vorm, värv ja pärlid. Kroonid puuduvad. Keskmine pikkus 96 cm, kaal 5,25 kg, vanus 9...10 a. (Ib klass). Sarved said 174,0 CIC punkti ja pronksmedali.

c) Absoluutselt mahajäänud ebakorrapärane 8-haruline. Sarvedel on kolmnurga kuju ja kaal asub all. Selline hirm on jook-suajal vastastele surmavalt ohtlik. Ta võib oma teravate sarvedega ka "vana kuninga" platsi peal maha tappa. Selline hirm tuleb maksu mis maksab enne jooksuaga ära lasta. Sarvede keskmine pikkus 86 cm, kaal 3,3 kg, vanus 8 a. (IIb klass).

d) Ebakorrapärane 12-haruline. Sarved on heledad, värvitud ja peenikesed, ilma pär-liteta. Keskmine pikkus 80 cm, kaal 3,4 kg, sarvede ümbermõõt all 12 cm, üleval 11 cm, vanus 8...9 a. (klass IIb).

Joonis 1.24.

Vana küps hirm, alates 12. eluaastast.

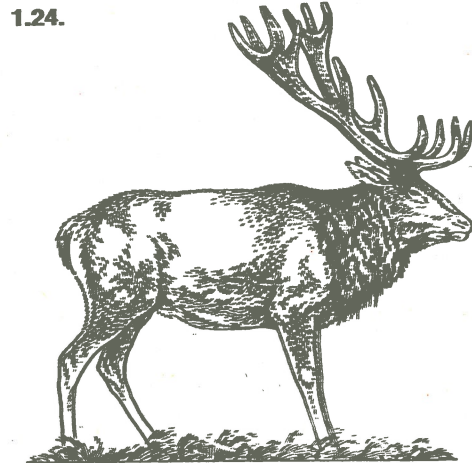
Pea on eestvaates lai, meenutades pulli, külgsuunas tõmp ja kiilukujuline. Selgelt nähtav on suur rinnalott. Kibunapärge ei ole näha, nii et sarved tunduvad lausa otsmikult algavat. Kael on väga tugev ja lai, tänu lakale mõjub lühikesena. Kõndimisel kannab pead otse ning pea teeb vanale hirmele iseloomu-likke noogutusi, tänu sellele sarved kiigu-

1.23.

vad. Pead kannab seljajoonest allpool. Mas-siivne kael läheb üleminekuta kehaks üle. Vana hirm massiivset kogu iseloomustab lai rind ja ruudukujuline kehachitus. Peale jooksuaga on ta eestvaates tugev, aga selja-joonest vajub tagapool tugevasti alla. Põhi-line kehakaal asub esijalgadel ja seetõttu tunduvad need välja kasvavat keha keskkohast. Iseloomulik on rippuv kõht.

Käitumiselt on vana hirm rahulik, mõõ-dukas, austusväärne. Küpse hirmena elab ta enamasti üks, sageli aga ka koos noorema pulliga, n.-õ. adjutantiga. Jooksuajal karjub vana hirm madala häälega, kuid ilma suurema aktiivsusega. Alati ei pruugi ta ka platsi pere-meest olla, kuna tihti eraldab karjast enda jaoks mõned emad, kellega ta kuskil vaikselt paigakeses ilma kisa ja kärata rahulikult indleb. Jooksuaja lõpu poole laseb kuul-

1.24.

HIRV

• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

davale vaid sügavat jõmi-nat ja laiska porinat. Vähenen häälitsemine on tingitud sellest, et selline "peremees" ei vaja ene-sereklaami. Siit tähelepanek hirmeküt-tidele, et kui te hirmede mõirgamist jooksuajal kuulata, siis mida laisem on mõirgaja, seda suure-maid sarvi ta tõenäoliselt kannab.

Karvavahetus toimub juunis ja oktoobris. Sarved vabastatakse na-hast juulis ja heidetakse veebruaris.

(Järgneb)

Refereerinud EJSi
jahindusnõunik
ANDRES LILLEMÄE

Sajatatakse ja valetatakse, tapetakse ja varastatakse, rikutakse abieliu ja murtakse sisse ning veresüü järgneb veresüüle! Sel-lepärast leinab maa ja närbuvad kõik, kes seal elavad, metsloo-mad, taeva linnud ja merekaladki võetakse ära!

(Hoosea 3:2-3)

Juba kolmandat päeva jahtisid Pul-gametsa mehed oma kaht põtra. Kõike tehti nagu enamatelgi aega-del: aeti läbi kõige paremad ajud, ajajad lärmasid väga püüdliselt, paremate ülejooksohtade peale pandi kõige paremad laskjad. Aga mida sa lased, kui kedagi pole las-ta.

"Jah, põtra ei ole," ohati juba ei tea mitmes kord, kui jälle üks aju tühja oli läinud. Sirgu Eedi teadis rääkida, et suvel olevat Heinassoo veeres üks põdralahm oma vasika-ga elanud. "Ju siis kuskil pull ka on, kust too vasikas muidu tuli," lisas Tamme Aldur. Pulli polnud aga keegi kohanud ja nüüd ei leitud ka lehmast ega tema vasikast min-git jälge.

"Vanad ajad on tagasi tulnud," seletas vana Varusk. "Eesti ajal ela-sid siin Tagasoo külas vänged salakütid. Asi oli siis niiviisi sea-tud, et nagu mõni karjapoiss kuskil põdra jälge nägi, ükskõik kui värs-ke või vana see oli, nii tuli jahi-meestele kohe teada anda. Ja ega enne naljalt ei jäetud, kui põder käes, olgu kiire heinateo või rukkilõikuse aeg."

Päike oli juba veeremas. Jahiselt-si esimees Kotkas pani paika vii-mase aju – väikese Teranurme tuka keset uudismaad. Ükstapuha, kus

aega surnuks lüüa!

Aga ennäe imet! Vaevast said aja-jad paar korda hõigata, kui läks kõmmutamiseks. Olidki põdrad, ja tervelt kolm tükki: lehm vasikaga ja noor pullike. Et aga lubasid oli ainult kaks, siis rakendati valik-laskmist. Valik tehti vasika kasuks ehk lehma ja pulli kahjuks. "Ta veel noor ja pisike, las elab ja kosub," seletasid need mehed, kes pumba juures trehvasid olema. Iga-tahes kivi südamele ja au päästetud!

Lihajagamise juures tulid jutuks tõsised asjad: et kuhu need põdrad ikka jäid. Tirmannile oli asi ammu selge – salakütid on kõik loomad

maha tapnud: "Linnas turuhoones on letid suitsuvorsti täis. Seda teab ju iga lapski, misuke kriis praegu põllumajanduses on. Kust see liha siis mujalt tuleb kui metsast."

"Sina, Tirmann, suur inspektor või ühiskondlik mis sa oled, miks sa neid salakütte siis kinni ei püüa?"

"Mille kuradiga sa püüad? Nüüd ju igal pätil vint või automaat, parem ära oma nina vahele topi."

"Ei-noh, peasüüdlased on vist ikka hundid. Neid on nii ropusti siginenud, küll varsti hakkavad ka inimesi murdma nagu tsaari ajal. Oõsel õue kusele minnes peab juba

püss seljas olema ja paugud kah sees," arvas Sirgu Eedi.

"Eks siin on omajagu ka Eesti Vabariik süüdi. Piir pandi kinni ja Venemaalt enam põtru sisse ei tule. Viin ja muu salakaup tilgub küll läbi, aga põder on suur ja rumal loom, tema rändab otsekohe piiri-valvurite potti." Nõnda arvas õigusnõunik Säbar.

Lillemäe Pauli arust olid kõik need jutud liiga primitiivsed. Tema oli põdra-asjanduse kohta järg-mine teooria:

"Peapõhjus on stress. Põdrad on stressis, sellepärast nende sigivus järsku langes ja üldse elujõud kadus ära. Aga ärge nüüd mõtelge, et stress tuleb ajajahtidest ja laika-dest ja üldse igat moodi põtrade häirimisest, nagu mõned mehed vahel kirjutavad. Ajajahti on alati peetud ja koeri oli kah vanasti met-sas rohkem kui praegu, aga põtru oli ülearugi. Pange tähele, põder hakkas just siis ära kaduma, kui Eesti riik tagasi tuli ja Vene sõja-väed ära läksid, siis neid äkilise stress tabaski. Kui varem oli üks pidev reaktiivlennukite undamine ja paugutamine, siis nüüd on säära-ne vaikus, et vaeval loomal hakka-vad kõrvad pilli ajama. Nii äkilist elukeskkonna muutumist ei kannata ükski elusolend välja."

"Ääh! Peab vist Vene lennukid tagasi kutsuma," arvas Varusk pea-le punnsuutäit. "Ja siis las teeivad lennuvälja kohe siiasamasse, et mürinat oleks nii et aitab. Sirgu Eedi äial ilus tasane põllulahma-kas, mis ta niisama ohakaid kasva-tab."

"Ega teha ole midagi, tuleb ainult oodata, kuni loomad uue olukorraga ära harjuvad ja jälle en-distviisi signema hakkavad," viis Paul oma teooria lõpuni.

"Ehk ei tule nii kaua oodatagi. Kui Žirinovski siin Venemaa kind-ralkubermangu teeb, siis ehk hak-kavad ka reaktiivid jälle lendama ja elu läheb uuesti normaalseks," arutles Tamme Aldur.

Ehk küll Pauli teooria kõige laie-mat kolapinda leidis, kindla tõeni-siiski ei jõutud. Viin sai otsa ja aeg oli ka juba hiline, nii et mindi laia-li.

Päev läks igatahes asja ette. Lin-naseltskonnal tuli küll tee peal ühed juhiloa inspektorite ohver-dada, aga mine tea, kas neid tuleval sügisel väga tarvis lähebki. Sest kas põdrad stressist niipea jagu saavad ja kuidas siis tolle jahiga üleüldse jääb...

RUUSVÄLJA VELLO

EDGAR SAKSA foto

Egiptuse nuhtlus

JAHIMEHEJUTT

Tõnu Tulevi joonistus

HIRV

9

KASULIK TEADA

• Valiklaskmise üldised põhimõtted •

MEDALIVÄÄRSED TROFEED

Joonis 1.25.

a) Ebakorrapärane 34-haruline, sai maailmanäitusel 1971. a. Budapestis kuldmedali. 222,4 CIC punkti. Krooni eest anti maksimums – 10 punkti.

b) 30-haruline, sai samuti maailmanäitusel kuldmedali. 225,85 punkti. Sarved on pikad ja tugevad, paljude harudega ja suurepärase krooniga. Krooni eest anti maksimum – 10 punkti.

Mõlematel sarvedel on kaal üleval.

c) 18-haruline, sai 207,8 CIC punkti ja hõbemedali. Sarvedel on suur laius, ideaalne kuju ja pikad harud.

d) 10-haruline, sai 191,6 CIC punkti ja hõbemedali. Krooni kuju ei ole ideaalne ja lisaks sellele puuduvad vaheharud.

e) 14-haruline, sai 187,2 CIC punkti ja pronksmedali. Sarvedel on suur laius. Puuduvad vaheharusid korvab väga ilus kroon.

f) Ebakorrapärane 14-haruline. Väga suurte vormivigadega kroon. Kibunapärja ümbermõõt 26 cm. Sarved on sirget tüüpi. Hirve vanuseks hinnati üle 14 aasta. Pronksmedal.

ILMA MEDALITA SARVED

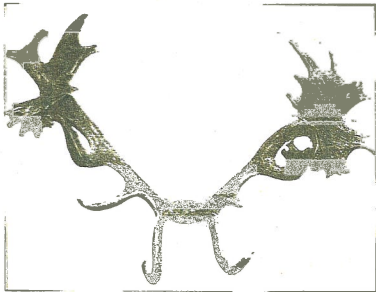
g) Vaheharudega 10-haruline. Ei saa väikese kaalu ja väheste harude arvuga pronksmedalit. Keskmine pikkus 97 cm, kaal 4,7 kg, vanus 11...12 a. (IIb klass).

h) 12-haruline. Ilusad pikad sarved, aga kaal on väike. Keskmine pikkus 93 cm, kaal 4,1 kg, vanus 12 a.

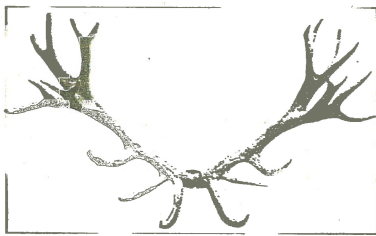
TIPPTROFEED

Tooks veel mõned näited võimsatest trofeedest, mis on läinud ajalukku. Kõige suurem sarvede kollektsioon asub Saksamaal Moritzburgi lossis.

Kõige enam on ekspertidele kõneainet pakkunud hirvesarved nimega "Moritzburgi kuuekü-

Joonis A

Joonis B

Joonis C

nekuuene" (joonis A). Tegemist on 66-harulise monstrumiga. Trofee on tabanud kuurvürst Friedrich III 18. septembril 1696. a. Fürstenwaldis. Huvitav on see, et selline kummaline trofee kaalub vaid 6,145 kg ja punktide järgi on ainult pronksmedalit väärt.

Teine huvitav trofee on aga tõesti tähelepanuväärne. See trofee on tabatud aastal 1700. Tegemist on ebakorrapärase 24-harulisega (joonis B). Hindamisel sai see trofee 298,61 CIC punkti.

Minu andmetel on praegu kehtiv hirvesarvede maailmarekord 271,00 CIC punkti (joonis C). Laskja oli Josef Bleier Ungarist. Eelmine maailmarekord oli 269,89 CIC punkti. Nagu võrdlusest näha, jäävad nad ajaloolisest tipptulemusest kõvasti maha.

PUNAHIRVETROFEE MAAILMAREKORD

Kütt: Josef Bleier

Küttimisaeg: 3. september 1986.

Küttimiskoht: Karapancsa, Gemeneci rajoon, Ungari.

MÕÕTMISTULEMUSED

Sarve pikkus:

vasak 133,6 cm
parem 127,8 cm 63,35 p

Silmaharu pikkus:

vasak 46,5 cm
parem 47,0 11,68 p

Keskmise haru pikkus:

vasak 59,6 cm
parem 64,2 cm 15,47 p

Kibunapärja ümbermõõt:

vasak 29,4 sm
parem 20,0 cm 29,20 p

Sarvetüviku ümbermõõt all:

vasak 18,8 cm 18,80 p
parem 20,6 cm 20,60 p

Sarvetüviku ümbermõõt ülal:

vasak 18,9 cm 18,90 p
parem 19,00 cm 19,00 p

Sarvede kaal:

15,195 kg – 0,7 kg 29,00 p

Sarvedevaheline laius:

106,5 cm 3,00 p

Harude arv

10+13 23,00 p

LISAPUNKTID

Värv 1,50 p

Pärlid 2,00 p

Sarveotsd 2,00 p

Vaheharud 2,00 p

Kroon 10,00 p

Mahahindlus 0,50 p

Kokku: 271,00 p

ANDRES LILLEMÄE
(Järgneb)

JÄRELMÕTTEID

Jahitrofeede hindamiskomisjoni assistent
ANDRES LILLEMÄE:

"Näitusestendidele väljapanuga võis enam-vähem rahule jääda, kuid sokusarvi vaadates tuli küll lausa nutt peale. Eri-laadsed alused ja keerulised kinnitussviisid panevad trofeede hindajad päris ahhetama. Ka koljude erinevad saagimismetodid (kui seda üldse tehakse) on tihti peale masendavad. Isegi kul-lasarvi oli lihtsalt kirvega ära löödud! Hõbe- ja pronksmedali-sarvede puhul oli kirvekasutajate protsent veelgi suurem.

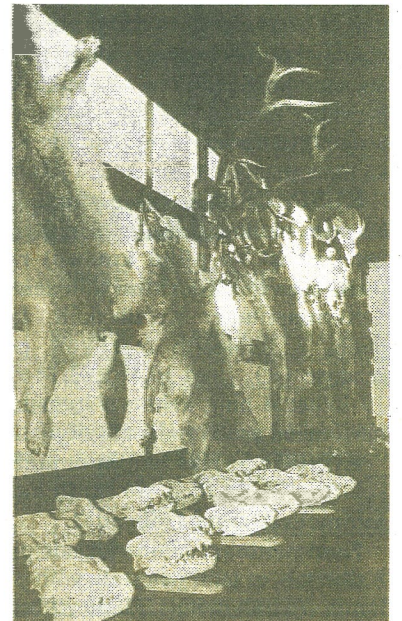
Head jahimehed! Kui teil on õnnestunud tabada medaliväärne trofee, siis tuleb see ka korralikult vääristada. Üle Euroopa on juba levinud komme, et medaliväärseid trofeesid enam ei saeta. Sarved prepareeritakse koos täiskoljuga, kusjuures säilitatakse ka alalõug. See on vajalik looma vanuse määramiseks. Püüame edaspidi meiega neid kombeid omaks võtta."

Viljandimaa

Jahimeeste Liidu esimees
JAAN LUKAS:

"Hallitais rahvast, rohke külastatavus näitasid, et huvi trofeesajanduse vastu on tõusnud. Nõnda on taas tõestatud selliste näituste vajalikkus, sest ühelt-poolt tutvustame üht varjatumat osa Eestimaa loodusest, teiselt-poolt meie jahimeeste tegevust.

Kahe eelmise Viljandi trofeenäituse korraldajate nimel tänan seekordseid eestvedajaid-teokste-

Hundinahad, -koljud, maralis-arved.

gijaid suuri kulutusi nõudnud jahimeeste päevade ja tippnäituse kordamineku eest."

EJSi direktor
ANTI LEVANDI:

"Esiatseid järel-dusi meie käesoleva aasta jahitrofeede näituse kohta võib teha kolmes osas:

1. Ulukibioloogia ja jahindust silmas pidades.

Pistriku pilguga õnneloosi laskmas.

Trofee on ulukibioloogia ja -koosluse kajastaja. Pinnapealsemgi analüüs näitab, et endiste aegade võrreldes saame positiivsele poolele kanda vaid röövlukite populatsiooni ja nende trofeed. Samas pole sarvetrofeede küll laita, aga nendega uhkeldada ka ei saa. Arvatavasti pole me oma (suur)ulukit küllalt targalt majandanud ega trofeesid kasvatanud. Kas maksab kiidelda ainult ülepea kasvanud röövlukitega?

2. Organisatsiooniliselt.

Häirivalt palju oli ajalehes "Jahimees" nr. 10 (49) toodud koondtabelis haledaid kriipse. Pole usutav ega tõsiselt võetav see, et terves maakonnas, kus kütatakse trofeekandjaid sadade kaupa, ei leidu kahe aasta kohta ühtegi eksponeerimisväärtust. See aga on meie jahindusse suhtumise tege-likkus. Kas pole nii, et paljudes maakondades renditakse maad vaid jahi-pidamiseks, unustades, et seda tuleks välja rentida vaid siis, kui tagatakse kõrge tasemel jahindusnõuetest kinnipidamine, mille üheks osaks on trofeesajandus.

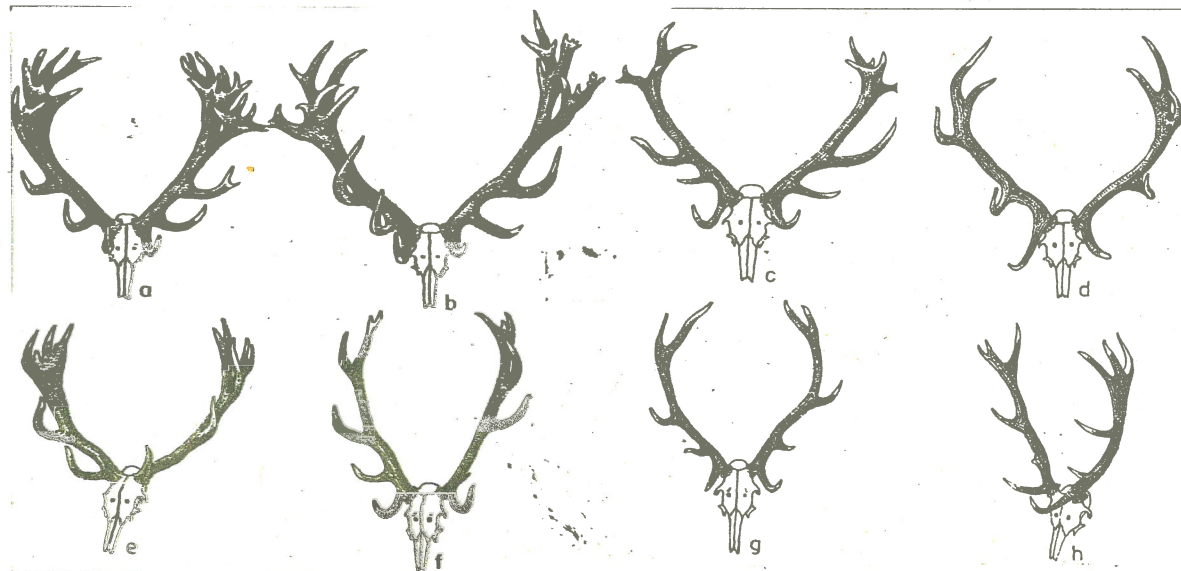
3. Korraldamise kvaliteedilt ja esituselt oli tänavune näitus midagi uudset. See oli nooruse julge mõtte teostus. Meeldiv oli tekkinud õdusas õhkkonnas kohata jahituttavaid ning meenutada jahilugusid. Kes ei tul-nud, jäi paljust ilusast ilma."

ÜLO KRAANI fotod

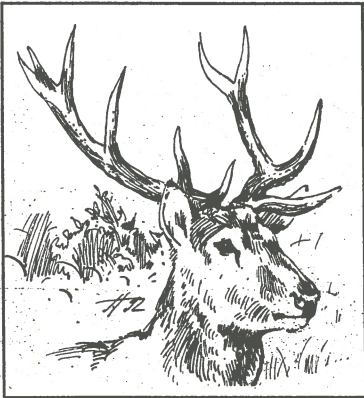
Ulukihäälte jälgendajate konkursi võitis ülekaalukalt Ilmar Rootsi, kõrval kuulab hundiulgu programmijuht Kaarel Tuvike.

Joonis 1.25

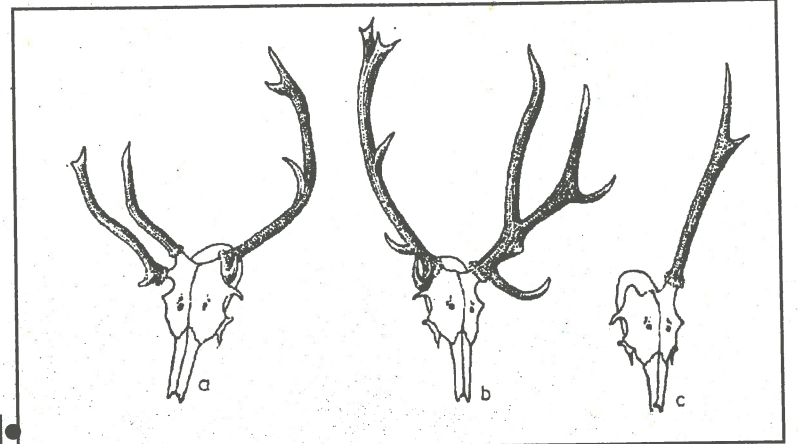
KASULIK TEADA

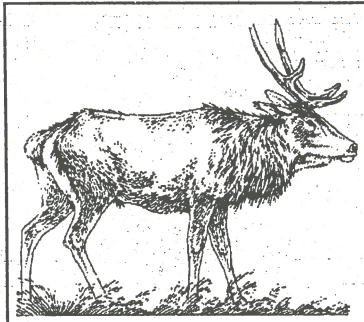
HIRV

10

•Valiklaskmise üldised põhimõtted•

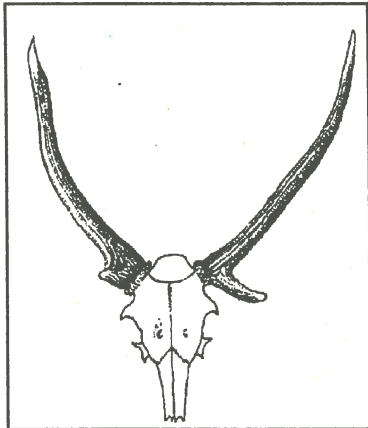
Joonis 1.31.

Joonis 1.26

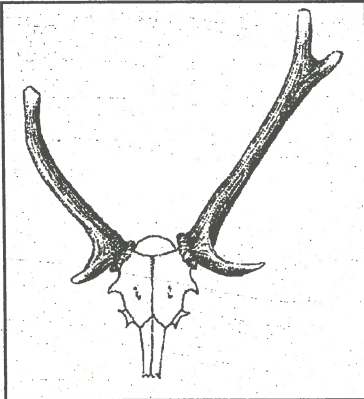
Ülevananenud hirm

Ülevananenud hirmel on tüüpilised rauga tunnused. Hall pea eristub selgelt tumedast kehast. Lott on suur. Kael on lühike ja pead kantakse seljajoonest allpool. Poolsuletud silmade ja rippuvate kõrvade tõttu on tal väsinud väljanägemine. "Suurekondiline" figuur. Seljajoon tugevasti allavajunud, kõht ja põlved rippuvad. Kuna liigesed on kanged, liigub hirm vaevaliselt. Käitumine on pahur, väsinud ja ettevaatlik. Tihti peale kannab veel suvel halli tokerdunud talvekarva. Sarved heide-takse veebruaris ja juhtub, et uusi sarvi eriti enam ei kasvagi. Õigesti majandatud jahiterritooriumil selliseid isendeid ei esinegi. Kui juhtub niisugune isend tekkima, siis on tema tabamine suur juhus, sest oma üliettevaatliku käitumisega on ta väga raskesti tabatav.

Joonis 1.27.

Ülevananenud hirmet trofee. Eba-korrapärane 6-haruline. Lühikesed, heledad, kõvasti tahapoole kaldunud sarved. Sellised sarved murduvad väga kergesti. Keskmine pikkus 42 cm, kaal 1,9 kg, vanus 16–18 aastat.

Joonis 1.28.

Suurte kibunapärgadega sarved. On näha, et sarved on murdunud. See hirm oli mõned aastad tagasi kindlat medalit väärt. Hiljaks jäänud lask tähendab "ärakingitud medalit".

Normist kõrvalekaldu-nud sarved ning selle põhjused.

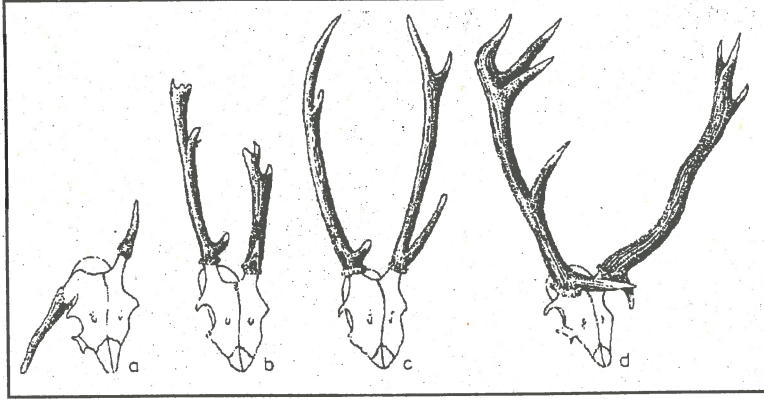
Sarvede deformatsiooni põhjuseks on kehavigastused, eriti luumurrud, sisehaigused, kuulihäired, siseorganite vääringud ja halvad pärilikud eeldused. Kõik sellised hirmed lastakse asurkon-nast ära. Erandiks on hirmed, kelle keha on terve, aga sarved on saanud kasvamise ajal või võitluses vigastada. Sellised hirmed ei kuulu valiklaskmise alla, kuna järg-misel aastal kasvavad neile uued korralikud sarved.

Jalavigastuste puhul deformeerub vigastatud jalaga diagonaalselt asuv sarv.

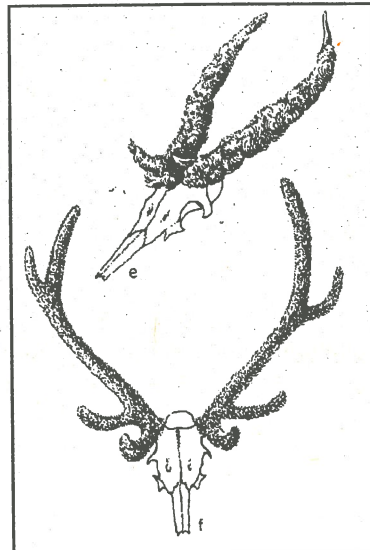
Joonis 1.29.

- a) Väikeste sarvedega hirm parempoolse sarvekännase mur-ruga (IIc klass). Aralaskmiseks oli kaks põhjust. Esiteks oli sarvede pikkus liiga lühike ja teiseks põhjustab sarvekännaste mure püsiva deformatsiooni.
- b) 3. sarvedega hirm (IIc klass). Ebavõrdse pikkusega ja kitsad sarved. Põhjuseks vasaku esijala kolmekordne mure. Loom oli tugevasti kõhnunud.
- c) 4. sarvedega hirm (klass IIc). Kitsad, peenikesed sarved. Põhjuseks vasaku esijala vigastus. Loom oli tugevasti kõhnunud.
- d) 12. sarvedega hirm (klass IIb). Parem sarv oli normaalne 10-kg (sisikond oli välja võetud), sarvede kaal (koos ülalõualuuga) oli 11 kg. Professionaalne komis-jon, mis moodustatakse Sollingi 8 riiklikust metsaametist, hindas sar-vi 234,41 rahvusvahelise punktiga. See on sellel Alam-Saksi maastikul (24 000 hektaril) ja 1995. a. varake-vadel loendatud 1000 hirmisendi juures absoluutne rekord. Senine tipphirm Sollingist (Fürstenbergi metsamajand) sai 217,82 rahvus-vahelist punkti.

"Sajandi hirm" muud mõõdud: haru pikkus 101,5 cm, kibunapärja ümbermõõt 28,8 cm, haru ümber-mõõt all 18,9 ja 19,8, üleval 18,8 ja 18,0 cm. Sollingi inspeksiio-niametnik ja Hannoveri liidumaa valitsuse jahirendaja, metsadirek-tor Cristian V. Prollins osutas sel-le, et 1994. a. veel 24-haruline hirm on kindlasti haruldus. Juba 10 aastat tagasi võitlesid Rottmünde

Joonis 1.29.

Joonis 1.29.

haruline. Vasak sarv on lühikese silmaharuga, ilma keskharuta ja lühikese krooniga. Põhjuseks parema tagajala vana, kin-nikasvanud mure.

e) Ebardlik paruksarv. 3. sarved. Põhjuseks oli kas munandite mittelaskumine munandikotti (kryptorchismus) või lasu tagajärjel tekkinud vigastus. Loom ei aja sarvi enam maha ja need vohavad edasi, tekib švammitaoline karvane mass. Tihtikust läbi minnes saavad sellised sarved tihti vigastada ning pakuvad seega kärbestele võimaluse sinna muned. Selline isend tuleb tingimata maha lasta.

f) Noore hirmu algav parukas (IIb klass). Hirm tabati augusti lõpus ja sarved ei olnud nahast veel vabastatud. Lahkamisel selgus, et munandid olid hernetera suurus.

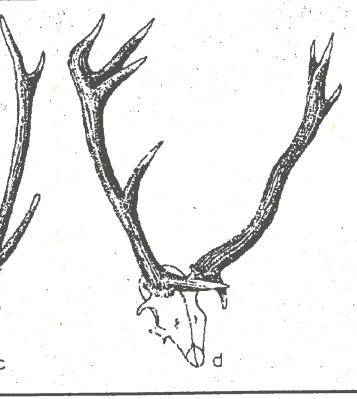
piirkonnas 2 hirmet. Üks neist suri turniiritagajärjel ning tema sarved said 220 rahvusvahelist punkti. Eriti viimastel aastatel on Sollingi jahiala tuntuks saanud mitmete arvestatavate medalihirmedega, need 18- ja 20-harulised on täpselt dokumenteeritud metsaametnik Karl Hödicke. Aastakümned punahirme kasvatamist-hooldamist näitasid, et hirmed võivad Sollingis elada kuni 18-aastaseks, siis leitakse need tihti vanadussurma surnuna üles.

Lühendatult ajakirjast

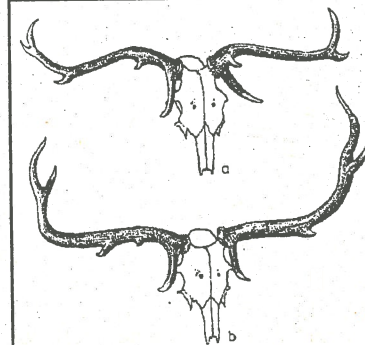
"Wild und hund" nr. 22, 1995.a.

Tõlkinud MARE LILLEMÄE

Fotokütt on tabanud "sajandi hirmet" 20. septembril 1994. aastal. Näha on korrapärane 24-haruline sarvestik. Kui hirm oleks kütitud just siis, oleks sündinud tõenäoliselt sajandi rekord.

Joonis 1.30.

Joonis 1.30.

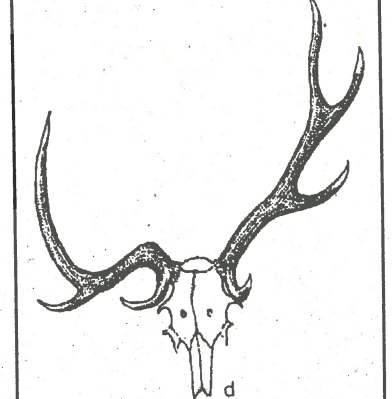
- a) Keskealise hirmet "jäärasarved". Põhjus pole täpselt teada.
- b) Vana pulli "jäärasarved". Jahimehed on ühelt ja samalt jahialalt tabanud kokku kolmed sellised sarved. Arvatavasti on tegu päriliku degeneratsiooniga.

Joonis 1.31.

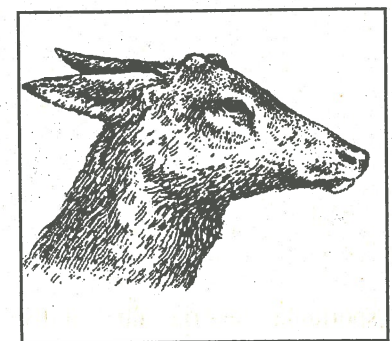
- a) Noore hirmet sarvede mit-metüvelisus. Tekkis pärast sarvekännase mure (klass IIc).
- b) 4.-5. sarvedega hirmet ebanor-maalne areng. Tekkis pärast sarve vigastamist. Kuna sarvede kaal oli vanuse kohta liiga väike, lasti hirm ära.
- c) Teiste sarvedega "üksik-sarv". Selline viga on pärilik (klass IIc).
- d) 4. sarvedega hirm. Parempoolse sarve mure. Ära lasti sel-lepärast, et selles vanuses oleks mõlemal sarvel pidanud juba kroon olema.

Joonis 1.32.

Munk. Pea on nagu emas-loomal, vahe on aga selles, et on

Joonis 1.31.

Joonis 1.32.

olemas kas karvaga kaetud või pal-jad kibunapärjad. Selline loom tuleb tingimata maha lasta, kuna ta pärandab sarvetust järglastele edasi.

KASUTATUD

KIRJANDUS:

1. Ansprechen des Schalen-wildes. Fischer/Schumann/Lam-ster. Berlin, 1983.
2. Die Jagdtrophäen. VEB Deut-scher Landwirtschaftsverlag. Berlin.
3. Jagd.Schlösser, Blüchen und Trophäen. Karl Lemke. VEB Tourist Verlag. Berlin-Leipzig.
4. Balti VIII Jahitrofeede Näi-tuse kataloog. 1993.
5. Jahimehe kalender 1993.

Refereerinud EJSi
jahindusnõunik
ANDRES LILLEMÄE

"Sajandi hirm" lasti Sollingis

Suurima punahirmet, mis kunagi Sollingis on tabatud, lasi 11. sep-tembril 1995. a. k. 18.50 paiku Nau-hausi metskonnala, "Moosbergi" lähedal kaupmees Günther Dwelck (43) Blombergist. Jäagriks oli üliõnnelikule laskjale metsa üleminspektor Frank-Rüdiger Hengst. F.-R. Hengst tundis seda hirmet juba 6 aastat ja lasi tal vananeda. Ebakorrapäraste 22-ha-ruliste sarvedega hirm kaalus 152

kg (sisikond oli välja võetud), sarvede kaal (koos ülalõualuuga) oli 11 kg. Professionaalne komis-jon, mis moodustatakse Sollingi 8 riiklikust metsaametist, hindas sar-vi 234,41 rahvusvahelise punktiga. See on sellel Alam-Saksi maastikul (24 000 hektaril) ja 1995. a. varake-vadel loendatud 1000 hirmisendi juures absoluutne rekord. Senine tipphirm Sollingist (Fürstenbergi metsamajand) sai 217,82 rahvus-vahelist punkti.

"Sajandi hirmet" muud mõõdud: haru pikkus 101,5 cm, kibunapärja ümbermõõt 28,8 cm, haru ümber-mõõt all 18,9 ja 19,8, üleval 18,8 ja 18,0 cm. Sollingi inspeksiio-niametnik ja Hannoveri liidumaa valitsuse jahirendaja, metsadirek-tor Cristian V. Prollins osutas sel-le, et 1994. a. veel 24-haruline hirm on kindlasti haruldus. Juba 10 aastat tagasi võitlesid Rottmünde

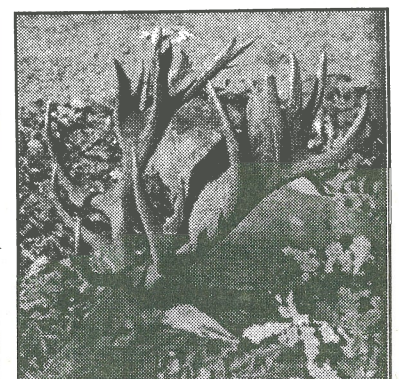
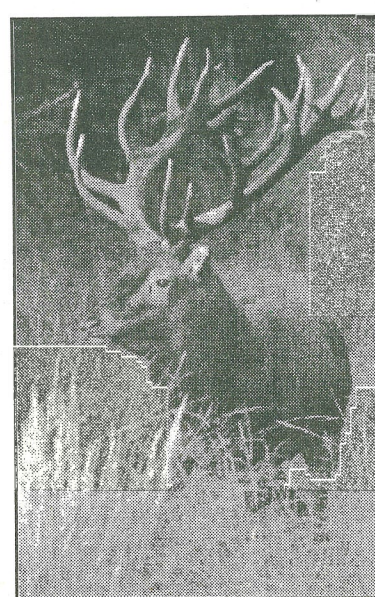
piirkonnas 2 hirmet. Üks neist suri turniiritagajärjel ning tema sarved said 220 rahvusvahelist punkti. Eriti viimastel aastatel on Sollingi jahiala tuntuks saanud mitmete arvestatavate medalihirmedega, need 18- ja 20-harulised on täpselt dokumenteeritud metsaametnik Karl Hödicke. Aastakümned punahirme kasvatamist-hooldamist näitasid, et hirmed võivad Sollingis elada kuni 18-aastaseks, siis leitakse need tihti vanadussurma surnuna üles.

Lühendatult ajakirjast

"Wild und hund" nr. 22, 1995.a.

Tõlkinud MARE LILLEMÄE

Fotokütt on tabanud "sajandi hirmet" 20. septembril 1994. aastal. Näha on korrapärane 24-haruline sarvestik. Kui hirm oleks kütitud just siis, oleks sündinud tõenäoliselt sajandi rekord.

Aasta hiljem, kui sama hirm lõpuks kütti, oli õige aeg mööda lastud. Tegu on juba tugeva taandarenguga, kuna kroonide asemel on mingid kühlitaolised moodustised. See on küll kõvade punktidega kuldmedalitrofee, kuid maailmarekord jäi tulemata.